

HID

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS KRITIKAI SZEMLE

1948 május

T A R T A L O M:

KEK ZSIGMOND: Szövetségünk közgyűlése elé (225) — HANGYA ANDRÁS: Fölkelés, kép (237) — GÁL LÁSZLÓ: Május (238) — HANGYA ANDRÁS: Kivándorlók, kép (240) — MALUSEV CVETKÓ: Könyvtáraink (241) — MARKOVICS JÁNOS: Májusi üzenet (246) — RIL: Május 19-ben (247) — ZSUPÁNCSICS OTTÓ: Költő, tudod-e, mi dolgod? (250) — HERCEG JÁNOS: Vénkisasszonyok (251) — ÁCS KÁROLY műfordításai: VLADIMIR NAZOR: Tengeri reggel, IVAN GÖRAN KOVACSICS: Sötét kor (256) — LÉVAY ENDRE: Vajúdnak a hegyek... (257) — ALMÁSI GÁBOR: Vasútépítő, rajz (264) — THURZÓ LAJOS: Tavaszi esőcseppek (265) — LUKÁCS GYULA: Tisztítótűz (266) — LATÁK ISTVÁN: Rövid gyeplőn (271) — LEONOV LEONID: Magyar tavasz (275) — TARLE EUGEN: Az 1948-as »Szent Szövetség« (282) — HAJDÚ VILMOS: Széljegyzetek (284) — ÁCS JÓZSEF: Piheő munkás, rajz (287)

Figyelő:

LÖRINC PÉTER: Kritika és önkritika (288) — STEINFELD SÁNDOR: Laták István versei (291)

Szemle:

KUN SZABÓ GYÖRGY: Élni fog ez a nép (299) — LÉVAY ENDRE: A miniszter felesége (301)

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS KRITIKAI SZEMLE

KIADJA A JUGOSZLÁVIAI MAGYAR KULTÚRSZÖVETSÉG
MEGJELENIK HAVONTA

SZERKESZTI: A SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG

FELELŐS SZERKESZTŐ: DR. STEINFELD SÁNDOR

SZERKESZTŐSÉG: NOVISZÁD, GEN. STALJINA UTCA 16. I. TELEFON 23—53

KIADÓHIVATAL: SZUBOTICA, ENGELS UTCA 9

TELEFON: SZUBOTICA, 414

ELŐFIZETÉSI DIJ: EGY ÉVRE 120 DINÁR, FÉL ÉVRE 65 DINÁR, EGYES SZÁM ÁRA 12 DINÁR
POSTATAKARÉKSZÁMLA 32—906—031. LAPZÁRTA MINDEN HÓ 10-ÉN.

Kéziratokat nem őrizünk meg és nem adunk vissza.

HID KÖNYVKIADÓVÁLLALAT

KIADVÁNYAI:

Szabadságdalok (II. kiadás)	—	—	—	—	Ára	25.—	Dinár
Csillagok csillaga (antológia)	—	—	—	—	"	20.—	"
Gorkij Maxim: Így tanultam én (II. kiadás)	—	—	—	—	"	5.—	"
Tung-Pi-Vu: Mi történik Kinában?	—	—	—	—	"	9.—	"
Lenin I. V.: A szakszervezetekről	—	—	—	—	"	5.—	"
Lenin I. V.: Az államról (II. kiadás)	—	—	—	—	"	4.—	"

SZÓTÁRAK

Szerb—Magyar szótár	—	—	—	—	Ára	35.—	Dinár
Magyar—Szerb szótár	—	—	—	—	"	35.—	"

ÉLET ÉS TUDOMÁNY

Szergejev I.: Tudomány és babonáság	—	—	—	—	"	5.—	Dinár
Sztoletov Nikolaj: Miért zöldek a növények?	—	—	—	—	"	6.—	"
Voroncov: Van-e élet a bolygókon?	—	—	—	—	"	5.—	"
Bogorov V.: Élet a víz alatt	—	—	—	—	"	8.—	"

SZINDARABOK GYŰJTEMÉNYE

Szinpadunk III. füzet	—	—	—	—	Ára	15.	Dinár
VI.	—	—	—	—	"	9.—	"
VII.	—	—	—	—	"	6.—	"
IX.	—	—	—	—	"	8.—	"
X.	—	—	—	—	"	8.50	"
XI.	—	—	—	—	"	7	"
XII.	—	—	—	—	"	7.—	"

NÉPEGYETEM

Steinfeld Sándor: Az új Jugoszlávia gazdasági helyzete	—	—	—	—	"	3.—	"
Kongó Tibor: Jugoszlávia első ötéves terve	—	—	—	—	"	3.—	"
Majtényi Mihály: Duna—Tisza—Duna csatorna	—	—	—	—	"	3.—	"

POLITIKA, TÖRTÉNELEM

Jovánovics Arszo: A népfőlszabadtó harc áttekintése	—	—	—	—	Ára	6.	Dinár
Fominov Nikolaj: A nemzetiségi kérdés	—	—	—	—	"	5.—	"
Lemin Iván: Az USA és Anglia külpolitikája	—	—	—	—	"	7.—	"
Kardely Edvard: Jegyzetek a nemzetközi fejlemények egyes kérdéseire	—	—	—	—	"	6.50	"
Lemin Iván: A tőkés rendszer két válsága	—	—	—	—	"	6.—	"
Lőrinc Péter: Kuruckor	—	—	—	—	"	18.—	"
Jerusalimski: Az angol-francia diplomácia és a német kérdés	—	—	—	—	"	6.—	"

MEGRENDELHETŐ: **HID** SZUBOTICA, ENGELS UTCA 9.

SZÖVETSÉGÜNK KÖZGYÜLÉSE ELÉ

Irta: Kek Zeigmond

A Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetség első évi közgyűlését tartja májusban. Egyrészt a közgyűlés újjászervező jellege, másrészt az utolsó közgyűlés óta eltelt másfél év eléggé indokoltá teszik, hogy áttekintsük Szövetségünk programját és nagy vonalakban lerögzítsük régi és új feladatainkat. Ez az áttekintés különösen azért szükséges, mert az átszervezés miatt egy kicsit megkésett közgyűlésen Szövetségünknek évi munkaprogramját is le kell fektetnünk.

Az elmúlt másfél év alatt hatalmas változások történtek hazánkban kulturális téren is. Három ilyen lényeges és munkánkra kiható változásra mutatunk itt rá.

Alapvető, egész társadalmi életünket és fejlődésünket meghatározó változás az *Ötéves Terv* bevezetése. Azóta már a terv második esztendőjébe lépünk és már bizonyos tapasztalatok állapíthatók meg, hogy milyen lényeges változást jelent ez kulturéletünkben is. *Hazánk, népköztársaságunk és Vajdaság terve szab irányt, keretet és iramot a magyar nép élet- és kultúrszínvonalának emelkedésének is.* Határozott feladatokat időpontokat is szab előrehaladásunk elé. Ha csak két feladatot említünk: az írástudatlanság felszámolása 1949 májusáig és a hétéves oktatás 80%-os megvalósítása az Ötéves Terv végéig -- már magában ez a két feladat olyan fővágányt jelent munkánkban, amely célkitűzésben és iramban nem hagy minket letérni hazánk dolgozó népeinek útjáról. Mert, hogy Szövetségünk és kulturegyesületeink munkája nem mindig a főminderben folyik és hogy talán nem kevésbé fontos, de kevésbé sürgős feladatok gyakran letérítenek minket, az kétségtelenül megállapítható. Ma alapvető munkánkban és iramban is sokkal konkrétabbá vált Szövetségünk programja és sokkal nagyobb forradalmiságra és harciasságra van szükség, hogy megvalósítsuk, mint eddigi általánosabb és kevésbé konkrét célkitűzéseinket. A terv-munka a céltudatosságon és határozott időpontokon kívül teljes áttekintést és ellenőrzést is igényel egész munkaterületünk fölött ami mindeddig ugyancsak gyenge pontja volt a Szövetség munkájának. Főcélkitűzésben, tervszerűségben és iramban Szövetségünk munkáját ma egész népünk előrehaladásának törvénye szabja meg.

Egy másik hatalmas változás Szövetségünk életében és fejlődésében az, hogy átalakult egyrészt *országos szervezetté*, másrészt *egységes, fiókegyesületekből álló egyetlen kultur-szervezetté*. Mik következnek ebből a tényből?

Még mielőtt igazán átfogtuk volna csak a szűkebb Vajdaságot is a népművelés terén, máris egész hazánk területére ki kell terjesztenünk működésünket és átfognunk Baranya, Muravidék, Szlavónia és kis szörványterületeink magyarságának kulturéletét. Feladataink megsokasodtak és Szövetségünknek az újabb terhek alatt kell nőnie. A Kulturszövetség feladatává vált vállalni a más népköztársaságokban élő magyarság kulturális emelkedésének gondját is, tekintetbe venni sajtósági helyzetüket, szükségüket és terveiket. Igen hasznos is lesz egy kicsit *kinőni szűk vajdasági szempontjainkból* és megkötöttségeinkből és szélesebb alapokon, nagyobb távlatokkal végezni kultúrmunkánkat. Ha csak arra gondolunk, hogy a nem kis szervezési feladatok mellett iskolai és általános népművelésben, tankönyvben és kiadványainkban, sajtóban és irodalomban, kultúrmunkában és kádernevelésben az ő szükségekkel is számolnunk kell, felelősségteljes munkát jelent ez Szövetségünk számára. Sok szempontból egész új alapokra helyezi ez programunkat is.

Az átszervezés azonban nemcsak területi, hanem minőségbeli is: Szövetségünk a fiókegyesületek összességévé vált s ez azt jelenti, hogy egységesebb, tervszerűbb közösségi alapokra helyezjük munkánkat. Mert a Szövetség és az eddigi egyesületek között nem volt igazán szerves kapcsolat. Azzal azonban tisztában kell lennünk, hogy *ez az átszervezés nem szervezeti, hanem tartalmi kérdés*. Olyan közösen megvalósítandó célok kerülnek így előtérbe, amelyben helyet találnak az általános szükségek éppúgy mint a helyiek. Az eddigi munkában ugyanis a Szövetség főleg az általános szempontokat tartotta szem előtt és nem számolt eléggé a helyi adottságokkal. Másrészt egyesületeink a speciális feladatok között nem igen látták a kulturális emelkedés általános szempontjait. Az új alapszabályok és az átszervezés szervezetenként köteleznek bennünket, de egyben lehetőbbé is teszik, hogy népünk kulturális emelésének feladatát egyetlen nagy közös üggyé és tervszerű munkává tegyük.

A harmadik változás kulturális fejlődésünkben most megy végbe a *Kultúregyesületek Szövetsége* megalakulása óta. Ez a minden egyesületi és szervezeti kultúrmunkát koordináló és egységesítő Szövetség csak nemrég alakult meg s szervező munkája most van folyamatban.

A nemzetiségi kultúrmunka, a tömegszervezetek kultúrmunkája ugyanis mindeddig a legjobb esetben párhuzamosan haladt egymás mellett, de bizony sok aránytalansággal és az erők szétforgácsolódásával. A különféle kultúrmunkák kapcsolatának, az erők összpontosításának nagy hiányát éreztük eddig. A Szövetség a nemzetiségi kultúrmunkát és a tömegszervezetek népművelési munkáját egész népünk szellemi emelkedésének közös eszközévé teszi és összeköti erőfeszítéseinket a közös célért. A különböző meghatározottságú munkák tapasztalatait összegyűjti, közvetíti és ezzel gazdagítja az általános népművelést. Helyi, járási, tartományi és népköztársasági és szövetségi vonalon is szervezeti összhangot teremt és ezzel megveti alapjait az egységes, erőket tömörítő és elosztó, Ötéves Tervünk célkitűzéseit közösen megvalósító tervszerű kultúrmunkának.

A Kultúregyesületek Szövetségének munkájának szervezése most van folyamatban és hatása csak a helyi, járási stb. szervek megalakulása után érezhető majd. De annyit már most is látunk és leszögezhetünk,

hogyan ez a koordinálás veti meg igazán alapjait a dolgozók társadalmi egységes kulturális emelkedésének. Ez a szocialista társadalom szellemi emelkedésének átfogó szervezete, amellyel, mint most kialakuló fontos tényezővel számolnia kell egyesületeinknek, gócpontjainknak és Szövetségünknek is.

Ezek a mi munkánknak általános új keretei és ezeken a kereteken belül vizsgáljuk most már meg konkrét feladatainkat.

Legelsősorban azzal azt kellene tisztáznunk, hogy *milyen munkaterületek felelnek meg legjobban alapvető feladataink megoldásának*. Melyek azok a munkaterületek, amelyek kivétel nélkül minden egyesületnek tevékenykednie kell. Ezek természetesen az alapvető és széleskörű kulturmunkák: írástudási mozgalom, általános népművelés, könyvtárszervezés, műkedvelés, sajtótermékek terjesztése és szervezeti munka. A kulturmunkának vannak persze egyéb nem mindenütt felmerülő és kötelező erejű ágazatai is dalárda, népművészet, zene, képzőművészet, irodalom stb., de ezek már a nagyobb és haladottabb egyesületek feladatai közé tartoznak. Ott ahol a lehetőség megvan, be kell vezetni a munkát, mert a lehetőség szükségét jelent. Az előbb felsoroltak azonban mindenütt felmerülő szükségek és minden egyesületünknek egyformán kötelező erejű feladatok. És ezért ezekkel a munkaterületekkel részletesebben foglalkozunk és mai problémáit felsoroljuk.

FUNDAMENTÁLIS KULTURMUNKA

Kulturmunkánk kiindulópontja, a legalapvetőbb szükség, a szocialista társadalom legelső feladata: az írástudatlanság teljes felszámolása. Kétéves harc után jó, ha számbavesszük mai szükségünket és megállapítjuk új harcmodorunkat. Legelső és mindeddig meg nem valósított feladatunk az írástudatlanok lajstromának pontos felfektetése. Nagy feladat ez, de nem megvalósíthatatlan. További munkánknak ez ma már elengedhetetlen feltétele. Ezt a munkát csak úgy oldhatjuk meg, ha városi egyesületeink kiterjesztik munkaterületüket a külvárosokra, falusi egyesületeink pedig a tanyavilágra is. Ma már az egyéves határidő távlatával csak úgy érhetünk el eredményt ezen a téren, ha egész pontos áttekintésünk van arról, hogy hányan vannak, milyen körülmények között élnek és milyen módon megközelíthetők és beszervezhetők az írástudatlanok. *A kollektív és egyéni munkának, a hosszabb és rövidebb foglalkoztatásnak minden módját alkalmazzuk a speciális körülményekhez alkalmazkodva.* Nagyon rugalmasoknak kell lennünk munkamódszerünkben, hogy az élet, munka, lakás és egyéb körülmények minden mozanatához alkalmazkodni tudjunk. Rövidebb s gyorsabb tanfolyamokat szervezzünk ahol ez szükséges és az alaposabb munkát pótoljuk a levizsgázottak egyéni nevelésével. A mezőgazdasági és egyéb időszaki munkák miatt széteséssel fenyegető tanfolyamokat, ha szükséges, osszunk kisebb csoportokra és erősítsük ezáltal az ellenőrzést. Egyes kisebb tanfolyamok munkáját egyéni oktatással is felválthatjuk, ha ezzel jobban alkalmazkodhatunk a tanulók munka- és időbeosztásához. Ezt az egyéni munkát nagyban elősegíti és eredményesebbé teszi nem gyakorlott tanítók számára is a Szövetség kiadásában megjelent Ábécé és olvasókönyv, amely egyszerű és hasznos útmutatásokat tartalmaz a tanítási módszerre vonatkozólag is.

Nem kevésbé fontos szempont a további és megszakítás nélküli foglalkozás az új írástudókkal. A tapasztalat azt mutatja, hogy a levizsgázottakban nagy a továbbhaladás utáni vágy. Használjuk ezt ki és tart-

sunk fenn velük szoros kapcsolatot. *Az írástudási és a továbbképző tanfolyamok közötti időszakot használjuk fel.* Kultúrköreink vállalkozói feloszthatják maguk között az új írástudókat, foglalkozhatnak velük, alkalmas olvasnivalót szerezhetnek nekik, megbeszélhetik velük olvasmányaik tárgyát, rendszeres ujság és könyvolvasásra szoktathatják őket. Egyesületünk minden tevékeny tagjának lehet egy-egy ilyen pártfogoltja, akivel gyakran találkozik és rendszeresen foglalkozik. Igen fontos az új írástudók rögtöni bekapcsolása az egyesület többi munkakörébe. Legelsősorban a továbbképző tanfolyamokra, de e mellett tegyük őket népegyetemeink szorgalmas hallgatóivá, könyvtáraink állandó olvasóivá, keltsük fel érdeklődésüket műkedvelés, szavalás stb. iránt. Az új írástudók rendezményei — amilyeneket egy-egy kultúrkör szervezett — szintén nagyszerű módja szellemi emelésüknek. Ezek a kultúrába és előrehaladásba belekóstoló emberek igen könnyen aktivizálhatók, sok példa van arra, hogy a kulturális előrehaladás legjobb propagátoraivá váltak.

Mint minden más téren, itt is sokat lendíthet a munkán a versenyszellem. *Tegyük a Szövetség versenyfelhívását munkánk alapjává.* A múlt évben Szövetségünk nem oszthatta ki a legtöbb eredményt felmutató egyesület számára kitűzött díjat, mert egyrészt nem volt igazi versenyszellem egyesületeink között, másrészt nem volt semmilyen áttekintés és nyilvántartás. Maguknak az egyesületeknek ki kellene egészíteniük a Szövetség díjait helyi kitüntetésekkel és díjakkal. Erre a munkára kell fektetnünk a legtöbb energiát, itt kell felhasználnunk legjobb erőinket és erre kell szánnunk a legtöbb anyagi áldozatot is. Jövő év május elsején egyetlen írástudatlan sem lehet Vajdaságban. De egyetlen elkallódott új írástudatlan sem.

SZÉLESKÖRŰ NÉPMŰVELÉS

A továbbképzés, továbbművelés, szakképesítés, tehát az általános népművelés ezideig nem sok helyet foglalt el kultúrköreink munkájában. A népegyetemi előadások az ismeretbővítésnek egyik fontos tömeges módja ugyan, de távolról sem elegendő az általános népműveléshez. Ma már a továbbképzést, mint szervezett munkaformát fel kell vennünk munkaterületeink közé. Az írástudók továbbképző tanfolyamait már említettük, de ezenkívül speciális előadás-sorozatokkal, szemináriumokkal, különféle szaktanfolyamokkal is mozgósítanunk és nevelnünk kell a tanulni vágyó tömegeket. Nem minden esetben a Kultúrkör feladata a tanfolyam-szervezés. De figyelje állandóan a helyi szükséglet és az az érdeklődésnek megfelelően szorgalmazza és támogassa néphatóságaink és tömegszervezeteink tanfolyamait. Ipari, mezőgazdasági szaktanfolyamok nem tartoznak Szövetségünk szűkebb programjába, mégis a kezdeményezés, a tanfolyamok szorgalmazása és támogatása sok helyen foginkább a kultúrköröktől várható.

Vannak azután olyan tanfolyamok, amelyek teljesen a kultúrkörök hatáskörébe tartoznak. Itt különösen továbbfejlődésünk két fontos problémájára térünk ki: *a magyar és a szerb nyelvtudás kérdésére.* Iskoláink eredményeinek vizsgálata is azt mutatja, hogy mindkét téren nagy hiányok vannak. De a politikai és gazdasági élet minden vonalán kiütözik ez a probléma. Egész népünk a régi Jugoszlávia iskolapolitikájának, a magyar iskola, tankönyv és tanerő-hiánynak nehéz nyomait viseli. Jó magyar beszéd, írás, helyesírás, kifejezési készség valósággal ritkaság. *Mindaddig, amíg iskoláink a magyar nyelv tanítás feladatának tökélete-*

sen meg nem felelnek, kultúrköreinknek foglalkozniuk kell ezzel a problémával. Van is érdeklődés a magyar nyelv és helyesírási tanfolyamok, stílus és irodalmi előadások iránt. Minden kultúrkörünk gondolkozzon azon, hogy milyen módon segíthet ezen az általános szükségén. — Szerb nyelvtudás terén is általánosan érezhető és fejlődésünket akadályozó nehézségeink vannak. Hogy többet ne említsünk: itt van például szakiskoláink kérdése. *A magyar diákok arányszáma a szakiskolákban jóval a vajdasági arányszámon alul van.* Ez azt jelenti, hogy nekünk nemcsak azzal a begyökerezett helytelen felfogással kell megküzdenünk, amely csak az értelmiségi pályákat tartja előmenetelnek, hanem tényleges nagy nyelvi nehézségekkel is. Gyermekünk és a felnőttek is nehezen szánják magukat rá, hogy szakiskolába vagy szaktanfolyamra iratkozzanak, mert nem tudnak szerbül és ha rászánják is magukat, nehezen haladnak előre. Szaktéren pedig természetesen — nemcsak az előadókáder hiánya miatt, hanem a továbbfejlődés, szakirodalom stb. miatt is — főleg a többségi nyelv ismeretével lehet előrehaladni. Ezen a téren sem várhatunk még mindent iskoláinktól, hiszen maguk is nagy káderhiánnyal küzdeknek. *Kultúrköreinknek a szerb nyelvtudást mint általános kulturális emelkedésünk egyik előfeltételét kell szorgalmazniuk, de e mellett a dolgozók társadalmi közös előrehaladása és az egység-testvériség ügyéért is minden módot fel kell használniuk a szerb nyelvtudás fejlesztésére.*

Nem kis probléma ez, de népünk előrehaladása sokban ettől függ s ezért egyesületeink tegyék magukévá ezt a gondot. Ha nemcsak tanítókra és tanárookra számítunk a tanfolyamok vezetésében, hanem szükség esetén különösebb szakképzettség nélküli, olvasott, jó magyar és szerb-nyelvtudással rendelkező kultúrmunkásokra, nem megvalósíthatatlan a nyelvismeret szélesítése. *Szövetségünk gondoljon megfelelő egyéni és csoport tanulásra alkalmas egyszerű magyar és szerb nyelvkönyvek kiadására,* ez sokban megkönnyítené ezt az akciót. Csak úgy emelkedhetünk szellemileg, ha népünk biztos nyelvében, ha könnyen és jól kifejezi magát, ha ismeri és megbecsüli népi kultúráját és egyidejűleg, ha népünk nagy többségének nyelvét is bírjuk és megismerjük kultúráját. Mert a mi dolgozó népünk szellemi emelkedése elválaszthatatlan egész dolgozó népünk általános politikai, gazdasági és szellemi emelkedésétől.

Egyéb tanfolyamokra és a továbbképzés egyéb lehetőségeire itt nem térünk ki, hiszen helyenként változók a szükségek és lehetőségek. De feltétlenül tartsuk mindig szemünk előtt a tudás és haladásvágy fokozódását népünkben és a magunk lehetőségeivel feleljünk meg e szükségeknek.

RENDSZERES NÉPEGYETEM

Népegyetemeink sokat fejlődtek az elmúlt év óta, számban, rendszerességben, minőségben, látogatottságban. De még korántsem annyit, hogy csak a legelemibb szükségeknek is megfeleljenek. Sokkal rendszeresebb, tervszerűbb munkára és a Szövetség részéről is nagyobb segítségre van szükség, hogy ebből a szempontból is lépést tarthassunk hazánk többi nemzetiségeinek munkájával. *A népegyetemek szervezése nem történhet a központból, itt is, mint minden vonalon, a helyi erőket kell fejlesztenünk.* Nem lenne célravezető, ha Szövetségünk egyszerűen kész előadások szétküldésével oldaná meg a népegyetemek kérdését, még ha pillanatnyilag ez jelentene is legtöbb segítséget. Időközönként

küld a Szövetség egy-egy előadást az egyesületeknek. De ezek az előadások egyrészt nem számolhatnak eléggé a népegyetemek hallgatóságának színvonalával, másrészt kimaradnak a taglalt probléma helyi vonatkozásai. Gondoljunk itt különösen Vajdaságon kívüli fiókegységeinkre és azok szükségére. De nem célravezető a központi előadások szétküldése azért sem, mert egyesületeink így nem szoknának önállóságra, nem neveledne ki az a káder, amire olyan nagy szükség van s amelynek kifejlődését akadályozná a készen kapott segítség. A központi titkárság a témaösszeállításban, az irodalom és egy-két főszempont megjelölésével is nagy segítséget nyújthat. Ezenfelül népegyetemi előadásaink színvonalának emelése, az előadás módjának és a viták vezetésének irányítása céljából jó segítség lenne a jó és gyakorlott előadók tervszerű kiutaztatása vidékre. A jó előadók és jól kidolgozott minta-előadások ilyen szervezett hálózata sokban hozzájárulhat népegyetemi előadásaink színvonalának emeléséhez. Ez különösen az előadások formai szempontjából nagyon szükséges. Sok jel arra mutat ugyanis, hogy *népegyetemeink iránt azért gyenge az érdeklődés, mert még a jótémájú előadások is hosszúak, szárazok, nem szemléltetőek.* Nagy fogyatékoság az aktív részvétel hiánya is: nincs kérdés, hozzászólás, kritika, vita. A hozzászólást és vitát sokkal jobban kell szorgalmaznunk, mert ezzel tehetjük érdekesebbé, elevenebbé népegyetemeinket és ezzel vonhatjuk be az aktív munkába a hallgatóságot.

Népegyetemeink munkájába feltétlenül több folytonosságot, rendszerességet kell vinnünk. *Nem egyes előadások, hanem állandó, rendszeres tanítás,* tehát a szó szorosabb értelmében veti egyetem a cél. Ez nagy körülméktől, tervszerűségtől és a helyi körülményekhez való alkalmazkodást feltételez a témaösszeállításban, a tárgyak időszerűségében és jól kidolgozott évi tervet tesz szükségessé. Másrészt nem szabad esetről esetre megszabni a tárgyat és az előadót, hanem rendszeres jól előkészített terv szerint dolgozni. És ugyancsak nem esetről-esetre verbuváljuk össze a hallgatókat, hanem állandó hallgatóságot szervezzünk. Gondoljunk azután arra is, hogy megfelelő népegyetemeket szervezzünk külvárosainkban, nagyobb üzemeinkben, és a tanyavilágban is. E munka megindítása alkalmával elkerülhetetlen egy-egy vendég-előadó kiutazása a központból. De ezt is azzal a távlattal tegyük, hogy a helyi népegyetemi munka minél hamarabb önállóvá, saját lábán járóvá és a helyi körülményekhez igazodóvá váljon.

Folytatólagos, összefüggő, tartalmában és propagálásában tervszerű népegyetemi munkával közelíthetjük meg célunkat: népünk szellemi színvonalának általános emelését.

KÖNYVTÁR ÉS OLVASÓK

Egyik igen elhanyagolt munkaterületünk a könyvtár. Könyvtárak és könyvek terén igen nagy a szükség és ezen ma még nem tudunk gyökeresen segíteni. Különösen új, mai valóságunknak megfelelő könyvekben van nagy hiány. A legnagyobb feladat itt Szövetségünk központjára hárul, a könyvkiadás fokozásában és megfelelő könyvek beszerzésében. De eddigi lehetőségeinket sem merítettük még ki teljesen. Elsősorban a meglevő könyveket sem osztottuk még szét észszerűen, nem szerveztünk kisüzemi könyvtárakat, tanyai könyvtárakat, vándorkönyvtárakat. Ezt a munkát Szövetségünk fokozatosan végzi. De hogy észszerűen eloszthassa a meglevőt és hozzáférhető, hogy fennálló nagy aránytalanságokon és hiányokon segíthessen, feltétlenül szükséges, hogy teljes

áttekintése legyen a könyvtárakban meglevő anyagról. Sok egyesületünkben még a legszükségesebb selejtezés sem történt meg és magának sincs áttekintése könyvtára felett. Pedig *a megnövekedett szükség és a kis könyvdallomány, különösen kis falvainkban és a Vajdaságon kívüli területeken, arra utalja a Szövetséget, hogy ezen a téren a legnagyobb tervszerűséggel végezze munkáját.*

De még az olvasók sem merítették ki a mai könyvtár-lehetőségeket sem. Vannak nagyszerű példák az olvasás szélesedésére, a könyvforgalom emelkedésére, de igen sok helyen érezhető a kulturkörök propagáló munkájának hiánya. *Az olvasást és a rendszeres könyvtárlátogatást egyesületeinkben még nem propagálják eléggé.* Könyvtárosaink inkább csak könyvkiadók, s feladatukat tökéletesen megoldottnak látják, ha pontosan ott vannak a könyvtárórákon. A könyvtáros pedig nem hivatalnok, hanem agitátor, a jó könyv, a rendszeres olvasás, a tervszerű önképzés agitátora. Feltétlenül szükséges ehhez az is, hogy könyvtárosképző tanfolyamokat vagy legalább is jól előkészített konferenciákat tartssunk, illetőleg, hogy hatóságaink által rendezett tanfolyamoknak segítséget nyújtsunk. Ez a központ dolga. De egyesületeink is sokat tehetnének. Miért nem foglalkoznak a választmányok a könyvtár munkájával, miért nem tűzik napirendre a könyvtár-kérdést, a könyvtár-látogatottságot, tagjaik olvasottságának kérdését. Hányan gondoltak arra, hogy a központi könyvtáron kívül kis-könyvtárak, vándorkönyvtárak formájában megközelítsék tanyavilágunkat vagy külvárosainkat. Hány egyesületünk gondolt arra, hogy összegyűjtse olvasóit, hogy egy-egy közismert könyvet megbeszéljen velük, hogy egy-egy új kiadású könyvről előadást szervezzen. Nincsenek plakátok, a könyvtár adatait ismertető hirdetésmények, az olvasásra és új könyvekre figyelmet felhívó falragaszok. Csak egy-két egyesületben szervezik meg évente a könyvnapot, csak egy-két helyen készítenek kis kiállítást az új könyvekből. Pedig ez a munka végeredményben nem jelent nagy megterhelést, nem igényel szaktudást, vannak a könyvnek lelkesültjei, tegyük őket agitátorokká, terjesszük, szélesítsük az olvasást.

MINŐSÉGI MŰKEDVELÉS

Kulturköreink legelterjedtebb és legkedveltebb munkaterülete kétségtelenül a műkedvelés. Kár volna ezt a tényt lebecsülni és ebben a könnyebb fajsúlyú kulturmunka felülkerekedését látni. Kétségtelen, hogy népünk több kezdeményezést, több energiát, kedvet árul el műkedvelés terén, mint bármilyen más kulturmunkában, de a színjátszás iránti nagy érdeklődés feltétlenül pozitív és biztató jelenség. Ez a népi erők felszabadulását jelenti a kultúra és művészet egy igen lényeges kollektív formájában, ez a dolgozó nép első tömeges fellépése kulturális téren. *Ezt a fől szabadulást, népünk föllépését, aktív részvételét szélesíteni, tudatosabbá és szervezettebbé kell tenni.* Talán a legtöbb helyen ez a kulturmunka kiinduló pontja és a további kulturmunka alapja.

Ez a munkaterület éppen nagy elterjedtségénél fogva nehéz feladatot ró Szövetségünkre. A központ segítsége abban áll, hogy minden ma alkalmas darabot gyorsan kiad és eljuttat mindenhová, megfelelő utmutatásokat és tanácsokat ad, műkedvelő-rendezők, színészek számára, tanácskozásokat, tanfolyamokat szervez, műkedvelő-csoportok versenyével, vendégszereplésekkel, Népszínházunk tagjainak és műkedvelőinek alkalmi cseréjével és vendégszereplésének megszervezésével emeli az általános érdeklődést a színjátszás iránt és a műkedvelés színvonalát.

Magának a központnak a Műkedvelő-csoportok Szövetségének segítségével ki kellene képeznie és alkalmaznia egy a műkedvelést szervező szakembert. A felhasználható darabokat feltétlenül fel kell kutatnunk és sokszorosítanunk műkedvelő csoportjaink számára. Ezzel párhuzamosan azonban *könyörtelenül ki kell irtanunk a repertoárból minden régiszellemű és károshatású darabot*. Megállapítható, hogy műkedvelőink jórésze még nem merítette ki az eddigi, különben nem nagy reportéárt sem. különösen falusi műpontjaink még távolról sem játszottak el minden ajánlott színművet. Másrészt a mennyiségi műkedvelés mellett mind nagyobb helyet kell szorítanunk a minőséginek is. Az csak a színiátszás javát szolgálja, ha egy-egy darabot gyakrabban játszanak, ha ugyanazt a darabot egy helyen különböző csoportok is eljátszák. Ugyancsak fejlesztené a műkedvelést és a minőségi emelkedést is a műkedvelő-csoportok szervezett és tervszerű vendégszereplése, külvárosokban, falvakon, tanyaikon. Vannak még magyar falvaink, ahol ugyyszólván semmilyen kulturmunka nem honosodott meg eddig. Ilyen helyeken a vendégszereplés a kulturmunka megindítója lehet. És nemcsak tartományi műkedvelőversenyek keretében lehet népszerűsíteni a színiátszást, hanem kisebb helyi és járási versenyekkel is. Hozzá kell műkedvelő-csoportjainknak szokniok ahhoz, hogy *ne az legyen a törekvésük, hogy minél több darabot adjanak elő, hanem minél többször és minél jobban játsszák el azokat*. Ezzel még nagyobb érdeklődést kelthetünk és még népszerűbbé tehetjük a népi színiátszást.

EGYÉNI ÉS KOLLEKTÍV ELŐADÓ-MŰVÉSZET

A műkedvelés mellett azonban ne hanyagoljuk el az előadó-művészet egyéb ágait sem. Nemcsak színiátszásra van szükség, hanem kultúr-előadásokra, műsoros délutánokra és estekre, jól megválogatott műsorú különféle rendezményekre. Az előadások, előadóestek még nem terjedtek el eléggé egyesületeinkben, pedig a rövid számokból álló, színes, eleven rendezmény a tagság aktív kultúr-munkájának igen hasznos formája. *A szavalt, ének, zene, tánc egyéni és csoportos formáit fejleszteniük kell, mert ezzel fejleszthetjük leginkább a művészi hajlamokat, ezzel ösztönözhetjük legjobban a tehetségek kifejlődését*. Az énekar-, zenekari és folklór-versenyek mellett gondot kellene fordítani az egyéni szavalt, ének, tánc fejlesztésére is. Szavaltó-versenyeket, előadó-versenyeket, ének-versenyt is rendezhetünk és így adhatunk több ösztönzést és fejlődési lehetőséget népünk művészi hajlamainak. A Szövetség központja a műsorok összeállításában *megfelelő irodalom* és darabok megjelölésében nagy segítséget nyújthat fiókegységeinknek, hogy az ilyen rendezmények meghonosodjanak és színvonaluk emelkedjék.

Dalárdáink és folklórcsoportjaink tartományi versenyekének tömegesítése mellett nagy figyelmet kell szentelnünk minőségi fejlődésükre is. Dalárdáink esetében ez újabb dalárdák alakításának szorgalmazása mellett központunk részéről a meglehetősen szűk repertoár kiegészítésében, megfelelő időszériú darabok fordításában, beszerzésében és propagálásában nyilvánuljon meg. Népművészeti csoportjainknak szakszerű segítséget kellene nyújtanunk, hiszen ez ma a népi kultúrának nemcsak országos, hanem nemzetközi viszonylatban is fontos területe. Sajnos még nincs tudományosan képzett folklór-szakértőnk. A nélkülözhetetlen szakirodalmat azonban be kell szereznünk, a csoportokat és vezetőiket

megismertetnünk az alapismeretekkel és sajtónkban elméleti és gyakorlati alapon is többet kell foglalkoznunk fejlődésünkkel. Tanárképző főiskolánk magyar növendékei részéről merült fel népművészetünk tanulmányozásának gondolata egy kisebb nyári táborozás keretében. Jó lenne, ha Szövetségünk ezt a kezdeményezést felkarolná és megvalósítását még ebben az évben elősegítené. — Folklor-csoportjaink vendégszerelését Szövetségünknek kell a Kultúregyesületek Szövetsége útján egy reprezentatív fővárosi és országos turnéval Vajdaságon túlra is kiterjeszteni.

Nem térünk ki részletesebben egyéb munkaterületekre, amelyeket egyes fiókegyesületeink évi programjában találhatunk. Sok más fontos, időszerű akció, hasznos és szép kezdeményezés van egyesületeinkben a főbb munkaterületeken kívül. Sok egyesületünk ad hasznos támogatást néphatóságainknak az iskolalátogatás propagálása terén, s ezt az akciót jó lenne mindinkább kiszélesítenünk. Sok fiókegyesület tervében szerepel a sajtó-tudósítás és terjesztés feladata is, amivel Népfront szervezetünk egyik legfontosabb munkájában nyújtanak segítséget. Nem egy helyen a szövetkezeti otthonok építéséhez járul hozzá az egyesület tagsága jó Népfront-öntudatáról téve bizonyosságot. Ehhez az akcióhoz más módon is hozzájárulhatnának egyesületeink egyes rendezmények jóvelmével, vagy még inkább az építők számára rendezett előadásokkal. Néhány helyen gyermek-mesedélutánok, más helyeken ifjúsági akciók is szerepelnek a programban s azt mutatják, hogy kultúrkörünk nem elszigetelt életet élnek. Hasznos és biztató akció Szövetségünk író-csoportjának szerzői estjei és egyes helyeken író-csoportok alakulása is. Mindezek biztató jelei az erősödő öntudatnak és az önálló kezdeményezésnek népiünk kulturmunkájában.

SZERVEZÉS ÉS NYILVÁNTARTÁS

Mielőtt áttérnénk Szövetségünk központjának problémáira, nézzük meg milyen szervezési munka szükséges a fenti feladatok elvégzéséhez.

Világos, hogy a felsorolt feladatoknak csak az erőket mozgósító, tömörítő és aktivizáló egyesület tud megfelelni. *Egyik legelső feladatunk tehát egy nagyarányú tag-gyűjtési akció.* A tagsági fejlődés eddigi számbeli adatai nem sokat mondanak, ha tekintetbe vesszük, hogy eddig nem volt szervezett tagtoborzás s másrészt — ez még nagyobb mulasztás — sem az alapszervezetekben, sem a központban nem volt rendes nyilvántartás. Szövetségünk átszervezésével párhuzamosan meg kell indulnia a szervezett és tervszerű munkának ezen a téren is. Számbeli távlatot nem is lehet adni ennek az akciónak, hiszen a jelenlegi tagság tízszerese is kezdeti pont csupán. E mellett természetesen szemünk előtt kell tartanunk azt a tényt, hogy maga a beiratkozás és tagdíj nem meríti ki a tagság fogalmát. Ezért *tag-gyűjtő akciónak kössük össze a tagok aktivizáltságának munkájával.* Egyesületeink minden tagját igyekezzünk aktivizálni valamilyen munkára, találjuk meg mindenkinek képességeinek és hajlamainak megfelelő munkát. Ne feledkezzünk meg arról, hogy szervezési akciónk központjában a külvárosok, tanyák állnak mind tag-gyűjtés mind pedig alosztályok, illetőleg fiókegyesületek alakítása szempontjából. De csak a reális szükség szerint, nagy körültekintéssel és tervszerűséggel nyissunk fiókegyesületeket. Mindkét akciónk természetesen nem csupán időszakos feladat, rendszeres s állandó szervezési munkára van szükségünk, ha szilárd alapokra akarjuk helyezni munkánkat. — Végül igen fontos szervezési feladatunk a helyes ká-

der-politika. Az aktív tagokat, az eredményeket elérő aktivistákat tüntessük ki, állítsuk megfelelő helyre és tisztujításaink alkalmával vegyük tekintetbe. *Bátor népi káder-politikát folytassunk, mert enélkül aktivistáink elmerülnek a munkában és egyoldalú, szűk lesz a kultúrunk is.* Kultúrköreinknek káderképző intézményekké kell válniuk. Az igazi káder-politika pedig ez: az írástudót propagátorrá tenni, az olvasót és hallgatót előadóvá emelni, a műkedvelőt színésszé, rendezővé, tagjainkat kisebb feladatok elvégzése után felelősségteljes helyre állítani. Enélkül munkánk mindig szűk, korlátozott és terméketlen marad.

Újra és újra hangsúlyoznunk kell, hogy minden akciónk és munkánk csak úgy lehet igazán magvarányú, szervezett, tervszerű, ha egyesületünk és Szövetségünk központja megfelelő nyilvántartással rendelkezik. *Akcióinkat, programunkat, évi tervünket csak úgy valósíthatjuk meg fiókegyesületeink éppúgy mint Szövetségünk központja, és Ötéves Tervünk kereteibe is csak úgy illeszkedik be munkánk, ha megfelelő nyilvántartásunk és áttekintésünk van, ellenőrizünk minden munkát, akciót, előrehaladást.* Szövetségünk csak úgy felelhet meg nagy belső és külső feladataink — ez utóbbi pedig éppen az általános terv-munkába való illeszkedést jelenti — ha pontos, megbízható adatokkal rendelkezik, ha rendszeres jelentést kap fiókegyesületeinktől és adhat felsőbb fórumainknak.

A SZÖVETSÉG KIADÓI TEVÉKENYSÉGE

Szövetségünk központi programja: az irodalom és művészet fejlesztése, kiadói tevékenység és szervezési feladatok.

Az irodalmat és művészetet Szövetségünk kiadói tevékenységén kívül pályázatokkal, tárlatokkal, kiállításokkal, írói és szerzői estek rendezésével, írói és művészi csoportok létesítésével és támogatásával, írói és művészi összejövetelek szervezésével és esetleg táborozás szervezésével emelhetné. Irodalmi pályázatainkkal már eddig is jelentékeny sikert értünk el. A Szövetség keretein belül megalakult íróink csoportja néhány komoly szerzői estet rendezett. Folyóiratunkban megindult a bírálat és a kritikai szellem fejlődése. Sajtónkban, folyóiratunkban, kiadási tervünkben biztosítsunk fejlődő íróink számára megfelelő helyet és igyekezzünk erőnkhez is, de hazánk általános mértékéhez igazodóan is erkölcsi és anyagi tekintetben alkotó munkájukat lehetővé tenni és elősegíteni fejlődésüket. — Művészeink meglehetősen háttérbe szorultak mindezekig, a művészet fejlesztése terén. Szövetségünk alig tett még valamit. Ezen a téren is meg kellene látnunk a szükségeket és lehetőségeket és pályázatok kiírásával, tárlatok szervezésével népiünk felőrrő tehetőségeinket utat nyitni. Egy művész-táborozás szervezésének kérdésével is foglalkoznunk kellene. — Értelmiségi káderünk nevelése terén nem Szövetségünkre hárul a legnagyobb feladat, azt anyagilag is mindinkább erősödő népállamunk tanügyi hatóságai vállalták magukra. De a tanítói és tanári káder tekintetében különösen Baranyában és Muravidéken Szövetségünknek is ki kell vennie részét az ösztönző és támogató munkából. A Szövetség elsőrendű feladata a káderben Vajdaságnál és szegényebb magyar vidékek felkarolása, hogy az ottani magyarság fejlődése el ne maradjon az általános fejlődés mögött.

Kiadás terén várnak Szövetségünkre a legnagyobb feladatok. A papírhány és technikai nehézségek között, amennyire csak káder és anyagi lehetőségeink lehetővé teszik, fokoznunk kell a kiadást és a terv-

szerű terjesztést. A növekvő szükség, a fokozódó kulturigények az ediginél nagyobb kiadói tevékenységet követelnek. *Írói káderünket szélesíteniünk és bátorítanunk kell, fordítói apparátusunk munkáját mennyiségben és minőségben is emelnünk, és különösen terjesztő-szervezetünket kell erősíteniünk.* Ez utóbbiban ugyanis igen nagy hiányok és aránytalanság van. Terjesztésben messze mögötte maradtunk reális szükségünknek, de lehetőségeinknek is. Szövetségünk központjának egyik legfőbb gondja terjesztő, kolportáló munkánk kiszélesítése legyen. Kiadóosztályunk a terjesztő és elárúsító szervezet megalapozása mellett találja meg minden hathatós módját a könyv és olvasás népszerűsítésének. Kiadói munkánk egy részét előfizetési alapon is lehetne szervezni, egyes sorozatokra, népszerű füzetekre előfizetést nyitni. Ez igen hasznos alapja lehetne a kiadói tevékenység megszilárdításának a mellett, hogy a rendszeres olvasást és önképzést nagy mértékben elősegítené tagjaink között. — Kiadványaink terjesztése terén fiókegyesületeink segítségével nélkül nem sokra megyünk. *Ha ők komolyan fogják fel ezt a feladatukat, ha propagáló, terjesztő, elárúsító gárdát alakítanak és kötelezettséget vállalnak kiadványaik példányszámának és előfizetőinek emelésére, rövid idő alatt óriási eredményeket érhetünk el.*

Folyóiratunknak, a HID-nak célkitűzése és programja nem változott, de e programjának — ha kétségtelenül sokat fejlődött is a múlt évben — sokkal jobban meg kell felelnie, mint eddig. Irányítóbbá, kritikussabbá kell válnia, szélesebbkörű nevelőmunkát végeznie, időszzerűbbé és konkrétabbá kell válnia témáiban. Egyrészt tartalmában mai valóságunknak jobban megfelelni, másrészt kifejező eszközeiben, a művészi színvonal emelése mellett, közelebb kerülni tömegeinkhez. És igen lényeges, hogy *az ediginél sokkal nagyobb mértékben Szövetségünk lapjává váljon*, magyar kultúrmunkánk irányítójává, mert ez a jellege eddig nem nagyon domborodott ki. Szövetségünknek nevelő munkája egy jórészt éppen a HID-ban kellene végeznie és ha ezt Szövetségünk szervezési munkájával is összekötjük, akkor a HID terjedése is szilárd alapot nyer. A HID-nak multjánál fogva és még inkább jövőjét tekintve sokkal mélyebb gyökeret kell vernie a magyarságban, mint eddig. Hogy ebben a feladatában milyen nagy szerepe van a fiókegyesületeknek, azt fölösleges hangsúlyozni.

Végül szervezési téren is nagy feladatok előtt áll a Szövetség. Az átalakulással jóval nagyobbá, de egyúttal könnyebbé is vált szervezési munkája. Néphatóságaink és Frontunk fokozottabb segítsége is hozzájárul ehhez a könnyebbséghez. De feltétlenül a fiókegyesületek kiszélesítése nagy és felelősségteljes munkát jelent. Ki kell terjesztenünk hálózatunkat Vajdaság be nem szervezett helységein kívül: Baranyára, Muravidékre, Szlavóniára, Belgrádra. Nagyobb vidéki egyesületeinkre, gócpontjainkra is támaszkodunk ebben a munkában. Városi és falusi egyesületeink terjesszék ki hatósugarukat külvárosokra, falvakra, tanyákra. Ez természetesen nagy adminisztratív munkával is jár s Szövetségünknek jó adminisztratív apparátust kell nevelnie, hogy túlságos bürokrácia és szükségtelen centralizálás nélkül a központban álljon segítségével és megfelelőhessen hívatásának nemcsak befelé, hanem kifelé is, hatóságaink, kultúrintézményeink, tömegszervezeteink és nemzeti-ségi kultúrintézményeink felé is.

Szövetségünk nem öncél, kultúrmunkánk nem elszigetelt. A magyar nép emelkedése elválaszthatatlan hazánk népeinek általános emelkedésétől. Nem végezhetünk hathatós munkát néphatóságaink és tömegszervezeteink: a Népfront, Áfézsé, Népi ifjúság, szakszervezet és külö-

...ésen a most megalakulóban levő Kultúregyesületek Szövetsége nélkül. A munkák koordinálása, a kölcsönös segítség és szoros kapcsolat a tömegszervezetek között egész népállamunknak és népi kultúrmunkánk-nak is lényege. Legkisebb tagegyesületünkől kezdve a Szövetség központjáig mindenütt tervszerű együttműködésre, szoros kapcsolatokra, közös munkára van szükség. Ebben nagy segítséget jelent majd a Kultúregyesületek Szövetsége, amely egységesít, tervszerűsít, összhangba hoz minden kultúrmunkát és beleilleszti hazánk fejlődésének általános tervébe.

A Szövetség központja ezévben egy kis kiadványt készít elő: a Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetség albumát. Ez mutatja majd be képekben, számokban, eredményekben Szövetségünk eddigi munkájának eredményeit. De az elért eredményeken túl ez a kis kiadvány arról beszél majd meggyőzőbben, hogy milyen lehetőséget, milyen haladást, milyen jövőt nyitott magyar népünknek az új Jugoszlávia és annak nagy fia, Tito marsal.

»Sokszor megesik, hogy minden pontban helytálló bírálatot követelünk, s ha az nem minden ízében helyes, ócsároljuk és becsméreljük. Ez veszedelmes tévelygés és nem vezet jóra. Ha ilyen követelésekkel állunk elő, akkor elnémitjük a munkás és paraszt tudósítók százait és ezreit — mindazokat, akik javítani akarják hibáinkat, de sokszor nem tudják szabatosan kifejezni gondolataikat. Az ilyen eljárás nem önbírálat, hanem temető. Tudnunk kell, hogy a dolgozók sokszor félnek megmondani az igazat munkánk fogyatékoságáról. Nemcsak azért, mert emiatt »kirepülhetnek«, hanem azért is, mert a nem tökéletes bírálat »nevetségessé« teheti őket. De hogyan is tudhatná egy egyszerű munkás vagy paraszt, aki saját bőrén érzi munkánk és tervezésünk hibáit, annak minden csinja és binja szerint megalapozni bírálatát? És ha 100%-ban szabályos bírálatot követelünk tőlük, megsemmisítjük minden alulról jövő bírálat, minden önbírálat lehetőségét.« (Sztalin)

Hanga András

Fülkelés

(Részlet a Száz év c. albumból)

M Á J U S

*Barackvirágban és a fűben, —
a hegvek hailatán...
kerestem Májust kék, nagy tengeren
s a csendesen zöld Dunán.
Befurakodtam színbe és zenébe,
ízelttem jelzöt és ígét...
kora tavasszal, langyos esőcsöppet
s a ritka hópihét.*

*Fellobogóztam a szerelmet,
boros májustát másztam...
köszöntem napot és temettem,
vörös hajnalban, napnyugvásban, —
Májust azonban nem találtam
se borostyánban, se gyöngyvirágban.*

*Negyven májusban egyetlen Májust
kerestem, hittem, akartam, vártam...
Bennem volt sokszor, nem hittem benne
és nem találtam.
Rohant előttem, zúgott utánam,
dörömbölt súlyos falakba zártan
sírt utánam és félre álltam,
sírtam érte és mégse láttam...
de Májust mégis
vártam, vártam.*

*A szemem volt rossz, a szívem és a szóm. —
mert Május itt volt, végig, negyven éven...
Nem őt kerestem, nem iőt kerestem:
nagyon magasan, vagy nagyon mélyen, —
csak csillagokban, vagy sűrű ködben...
itt volt előttem és mögöttem,
itt volt, és vártam,
és — nem találtam.*

*Május?
Hiszen a Varga János háza,
amit most megvesz abból, amit fizetett
munkájáért az »Új kor« szövetkezet...
hiszen ez Május!*

*Május?
Hiszen az első döccenős »dé«-be,
amit leraízol Kis Julia-néne —
s mikor pirulva dugja szép fejét
szégyenkező két eres kezébe..
hiszen ez Május!*

Május?

Lobog a töldön és a gyáron --

csillogó veríték, izzó, izgató...

Május --- hogy a Kis Béla

gyárigazgató,

s hogy hétszer győzött a Tolvai István!

Május!

Hiszen, ahogy fejünket felemeljük

s belenézünk egymás szemébe

s ahogy kimondjuk rikkantó szavunkat:

harc, munkaverseny, eredmény -- béke!

S ahogy az utcánkba kilépünk

s gyárunkba, földünkre visz a lábunk, --

ahogy a magunk munkás-igazdért

szállt keményen állunk, kiállunk!

Ahogy a má-t is mély-mélyre szántjuk --

ekével, könyvvel, kalandcsal --

s feldisztítjük holnapi hussunk:

újszavú, boldog iskolákkal...

derű csilingel szívünk szegélyén,

nevetünk a tegnapi gondok szegénynén:

mi

megértük

és megértjük

MÁJUST!

»A tudomány kapujára, mint a pokol bejáratára, a következő felíratot kellene tenni:

... .. kik beléptek

itt, hagyjatok fel minden biztonsággal,

itt pusztulni kell minden gyávaságnak!« (Marx)

Hangya András

Kiváncsolók

(Beszél a Százévi aranybol)

KÖNYVTÁRAINK

Irtá : Malusev Cvetkó

Hazánkban a könyv és a könyvtár a szocialista propaganda eszköze. Harci fegyver a reakciós világnézet és a tőkés rendszer eszmei maradványainak felszámolására. Könyvtáraink útján kell elvégeznünk azt a hatalmas felvilágosító munkát, amely népeink nemes célkitűzéseinek megértéséhez elengedhetetlenül szükséges, meri az, aki ezeket a célkitűzéseket nem érti, nem lehet tevékeny harcosa az új élet építésének. A könyv ma nem csak az általános műveltséget mozdítja elő, hanem a dolgozók szaktudását is. Az önképzés útján tanuló dolgozók is értékes segítséget nyernek a jólszervezett és a legszükségesebb művek tekintetében teljes könyvtárakban.

AZ OLVASÓ SEGÍTÉSE

A frissen pezsgő új életünkben kevés olyan ember akad, aki nem érzí szükségét az olvasásnak és aki nem teszi fel naponta magában azt a kérdést: »Mit olvassak? Hogyan olvassak, hogy a rendelkezésemre álló kevés időt teljesen kihasználjam?« Ebben a helyzetben a könyvtáros igen hasznos segítséget nyújthat, ha az olvasók egyéni életfeladata és célkitűzése szerint a megfelelő és szükséges könyveket beszerzi és mindenkor rendelkezésükre bocsátja. A feladat megoldása számtalan apró, de komoly kérdés megoldását igényli, kezdve az olvasóról való pontos adatok beszerzésétől, a könyvtárállomány teljes ismeretén keresztül egészen a könyvtártechnikai kérdések aprólékos megismeréséig. A könyvtároson kívül a helyesen vezetett könyvszolgálat, az olvasás új szellemmel telt népszerűsítése is nagy segítséget nyújt mindazoknak, akik bármilyen oknál fogva tanulni, képezni akarják magukat.

A múltban, nem is olyan régen még, a könyvpropaganda főleg a kiadványvállalatok és könyvárusok dolga volt. Tekintet nélkül a könyv tartalmára, egyaránt ajánlották a jó és rossz könyveket. Érdekeikkel szöges ellentétben álltak a könyvtárak, melyek a maguk kevés számú könyvkölcsönzésével is csökkentették a könyvvásárlók számát. A tőkés osztály érdekei pedig amúgy sem álltak összhangban a dolgozó osztályok kulturális emelkedésével, ezért úgy a könyvek, mint a könyvtárak népszerűsítése nem mutatott semmi eredményt.

Ma a könyvek és könyvtárak népszerűsítése tömegszervezeteink elsőrangú kultúrfeladata és a kultúrbizottságok ezrei foglalkoznak ezzel a fontos kérdéssel. Minden nagyobb könyvtár megnyitásáról, munkájáról, sikeréről és hibájáról ír a napisajtó, tanácskozik a felettes testület és gondoskodik a könyvtár fejlesztéséről. Így épen a napokban értesültünk napisajtónkból a zimonyi járás falvaiban lebonyolított könyvkiállításról és vásárról, melynek keretében két nap alatt 7.500 darab könyv kelt el 160.000 dinár értékben. A kiállítást látogató parasztlakosság már reggel kilenc óra óta sorbanállt a kiállítási helyiség előtt, miközben a pionír szervezet tagjai házról-házra jártak és árulták a könyveket.

Az efajta könyv- és könyvtárpropaganda sajnos még nem általános jelenség, bár helyenként igen ötletes módon alkalmazzzák a népszerűsi-

tés legidősebb formáit. Mozikban, népegyetemen, tömegszervezetekben és utcákon plakátokkal, a napi és időszakai sajtóban könyvkritikák közlésével, munkahelyeken és szórakozási termekben faliújságok útján szólnak az olvasóhoz a könyvek és könyvtárak jelentőségéről, nagy emberek könyvszeretetéről, a helyes olvasmány választásáról és a rendelkezésre álló könyvtárak kincseinek kihasználásáról. A könyvtárak helyiségeiben könyvkiállítást rendeznek, folyóiratokat népszerűsítnek. A plakátokon ilyen felírás olvasható: *»Tanuljatok Leninről, hogyan kell könyvet olvasni!«, »A feltalálók és rohammunkások legjobb segítőtársa a szakirodalom«, »Szervezd és tervezd szabadidődet!«* Nagy szerepet játszik a könyvpropaganda terén a könyvhasználat feltételeinek és a könyvkiadás időpontjának közlése, a könyvjegyzék kinyomtatása és terjesztése is. A könyv- és könyvtárpropagandának ezen általános normái tagadhatatlanul nagy szerepet játszanak kultúrforradalmunk erőteljes kibontakozásában és népművelődési munkánk kiszélesítésében. A könyv- és a könyvtár népszerűsítése azonban igazán csak a könyvtárban bontakozik ki.

A KÖNYVTÁROS

A könyvtáros szerepe ma a pedagógusé, a nevelőé, akinek éppen úgy föl kell készülni a könyvtárórára, akár az iskolában a tanárnak, mert társadalmi szerepe, kultúrfőadata semmivel sem kisebb, mint az oktatóé a tanszéken. Ez a fölkészültség biztosíthatja azt, hogy minden olvasó kezébe jó könyvet adjon, a hasznos könyvek ajánlásával útbaigazítsa. Ismernie kell azokat a szempontokat is, amelyek irodalmi érdeklődését vagy általában érdeklődési körét meghatározzák, hogy bevezethesse olvasóját a tudományba, művészetbe, a népi kultúra minden ágazatába.

Az előkészülethez tartozik a napi és időszakai sajtó figyelmes tanulmányozása, a könyvkritikák és kultúresemények számontartása, a könyvpiac eseményeinek nyilvántartása, hogy ezáltal az érdeklődő könyvlátozót mindenről pontosan tájékoztathassa. Az olvasóval való társalgás, ismerkedés csak így lehet érdemes és tanulságos. Csak akkor segíthetünk az olvasónak, ha általános képzettségéről, életcéljairól, irodalmi érdeklődéséről, politikai és emberi magatartásáról tiszta képet nyerünk. Népeink politikája, kultúrája és művészete iránt csak így tudjuk figyelmét megfelelő irányba terelni. Csak az állandóan tanuló, olvasó és művelődő könyvtáros lehet segítségére az olvasónak abban, hogy kiépítse helyes nézeteit a világpolitikáról, a technika és a természettudomány régi és új vívmányairól. Az új társadalom könyvtárosa ismeri a klasszikus és modern irodalmat és felhasználja a nyomtatott betű hatalmas erejét olvasótáborá világnézetj emelésében.

A régi, úgynevezett magas régiókban élő vagy éppen kultúrálatlan könyvtáros szűkkeblű gyakorlatiasságával ellentétben az új népi állam szakadatlanul tanuló és kutató könyvtárosa legfőbb feladatának éppen az olvasóval való foglalkozást tekinti. Elsősorban bevezeti az olvasót a könyvtári alap és a könyvállomány eredetének titkaiba. Minden olvasó tagnak tudnia kell a könyvtár múltjának legfontosabb mozzanatait. Utána a könyvállomány terjedelmét, kulturális értékét és ennek gyarapodási módját. Külön kell rámutatni az olvasó szakmájába vágó szakirodalomra. Ugyancsak ismertetni kell a könyvjegyzék szerkesztésének elveit. — mi hol található meg a könyvjegyzékben, hogyan találja meg benne azt, ami leginkább érdekli. A műveltség alacsonyabb fokán álló olvasó számára maga is kikeresi a szükséges könyvet. A folyóiratok is

mertetése sem maradhat ki ebből a tájékoztatásból. Nem szabad elfelejteni, hogy a háború befejezése óta nálunk végbemenő társadalmi átalakulások óriási érdeklődést váltanak ki minden emberben a társadalmi, különösen az új Jugoszlávia felépítésének nagyszerű kérdéseiről. Ezért az iránt sem lehetünk közömbösek, milyen úton-módon ad magának választ az olvasó ezekre a kérdésekre. Ugyancsak nagy szerepet játszik egy könyvtár működésében az a kérdés: mennyire tudja olvasóit helyesen tájékoztatni a világpolitika kérdéseiben és gyorsan zajló eseményeiben. A könyvtár helytállása itt természetesen attól függ, mennyire van a könyvtárnok tudatában annak a ténynek, hogy könyvtára a szocialista nevelés egyik leghatalmasabb fegyvere. Az igazi könyvtárnok ezért tevékenyen és okosan segíti elő a dolgozó tömegek szocialista öntudatra való ébresztését, államunk tervszerű felépítését a kultúra terjesztésében és erősítésében is. Az olvasóival szorosan együttérző könyvtáros felébreszti maga iránt azt a bizalmat és rokonszenvet, amely minden nevelés elengedhetetlen előfeltétele.

De nemcsak a könyvtáros segít az olvasónak, hanem az olvasó is a könyvtárosnak, — ha maga is olvasói táborára igyekszik támaszkodni. A könyvtár olvasóterméiben szervezendő tanuló- és olvasócsoporthoz tagjai készségesen állnak a könyvtáros rendelkezésére nem csak a könyvek és a könyvtári adminisztráció rendbentartásában, hanem a széles alapokra fektetett könyvpropaganda kiépítésében, könyvnapok és könyvkiállítások rendezésében, plakátraajzolásban, könyvfigyvezék sokszorosításban stb. »A szovjet könyvtáros a szocialista építés felelős tényezője«, mondja Krupszkaia asszony.

Nevelő és tájékoztató szerepét a könyvtáros teljes egészében csak úgy töltheti be, ha arra is megtanítja az olvasót, hol szerezheti be az ő könyvtárában nem létező, de nélkülözhetetlen műveket. Utasítást ad arról is, hogyan olvasson az olvasó, hogyan tanuljon. Tanulásra serkenti és biztatja, nem engedi, hogy abbahagyja a tanulást, mert tudja, hogy az önképzés útján haladó embernek biztos támaszra van szüksége. És figyelmezteti arra is, hogy erőfeszítései csak akkor hoznak eredményt, ha olvasása alapos és a lényegig jut el. Nem elegendő, ha csupán a szerző gondolatmenetét tudja kísérni — a tartalmat kell megértenie és átgondolnia, elsajátítania! Az önképzés munkája is tervszerű legyen; ne nyúljanak nagyobb igényű, nehezebb tartalmú könyv után, míg az alapkérdésekkel nem vagyunk tisztában!

Mindezekben az igen fontos kérdésekben, amelyek manapság a dolgozók ezreinek új, szabad, és tartalmasabb életét alakítják ki, a könyvtáros áll a fejlődésben most induló ember háta mögött, akitől új erőt meríthet. Ezért a könyvtáros kötelessége, hogy a tanuló-olvasó számára jóelőre összeállítsa a számításba vehető könyvek sorrendi jegyzékét és biztosítsa azok rendszeres beszerzését.

KÖNYVTÁRSZERVEZÉS

Ahhoz, hogy könyvtáraink népi kulturánk igazi központjaivá válhassanak, gyökeres átszervezésre van szükség. Tömegszervezetünk épen úgy, mint a Magyar Kultúrszövetség, több intézkedést tett már ebben az irányban, ezzel azonban még korántsem merült ki a teendőik sorozata.

Elsősorban a legfontosabb az, hogy minden könyvtár számára biztosítsuk valamely tömegszervezet anyagi és erkölcsi támogatását. Tömegszervezetünk egyébként is építik könyvtárhálózatukat, a könyvtárak azonban még nem szolgálják mindenütt a dolgozók széles rétegeit, hanem pusztán porlepte könyvraktárak. Ilyen könyvtárakkal főleg ott

találkozunk, ahol a könyvtáros a régi felfogáshoz híven megreked s nem tudja megtalálni az olvasók táborához vezető utat. Tömegszervezeteink könyvtár-politikájában egyébként is hiányzik még a szükséges összhang: a könyvtárak egymás mellett, de egymástól elszigetelten működnek. Nem ritka eset, hogy egyazon épületben a két szomszédos üzemi csoport mindegyikének meg van a maga könyvtára, vagy hogy egy épülettömbben a szakszervezeti csoportok könyvtárán kívül a Népi Ifjúság és az Antifasiszták Női Front is könyvtárat szervez. Ezek a könyvtárak egyébként is csekélyszámú könyvvvel rendelkeznek, a tagság valamennyit gyorsan kiolvassa és így a könyvek kihasználatlanul hevernek. Az ilyen visszás helyzet azért fordulhat elő, mert a tömegszervezet központi szerveinek még nincs meg a nyilvántartása a könyvtárhálózat kiterjedéséről, sűrűségéről és a könyvtárak típusáról, életfeltételeiről és szervezetéről. Ezen a bajon okvetlen sürgősen segíteni kell olymódon, hogy az újonnan alakítandó könyvtárakat már a lakosság sűrűsége és nemzeti megoszlásának arányában tervszerűen szervezzük meg. A napi sajtó több híradásban foglalkozott már ezekkel a bajokkal, ki is emelte pl. a kikindai szakszervezeti könyvtár gyengeségét, szak-könyvhiányát. — a zrenjanini szakszervezeti tanács csekélyszámú magyar könyvét és azt, hogy a munkásság számára egyébként sincs eleendő könyv.

Lényeges könnyítést jelentene a könyvtárközi kapcsolatok kiépítése olymódon, hogy minden könyvtár rendelkezzen a könyvtárközi összes könyvtárak könyvjegyzékével és a könyvtárak egymás között kölcsönösen építsék ki a szoros könyvszolgálatot. A könyvszolgálat rendszeres kiépítésével elérhetjük azt, hogy egy járás, illetve kerület minden könyvét a tagkönyvtárak bármelyik tagja bármikor megkaphatja. Ez elsősorban a magyar könyvek olvasását segítené elő, mintán ezekben még mindig nagy hiány mutatkozik. Ezzel erősen növelnénk az olvasók számát, a könyvek forgalmát és a könyvtárak tekintélyét a nép szemében. Ez a rendszer megfelelő szervezeti formákat igényel, amelyek biztosítják a könyvek zavartalan vándorlását, épségét stb. A rendszer kiépítéséhez a már meglevő városi könyvtárak adhatják meg legjobban a kezdeményezést. Ilymódon a könyvolvasásba, bekapcsolhatjuk a szélsőkon szétzórtnan élő parasztságot is.

KÖNYVÁLLOMÁNY

Mint megemlítettük, a könyvállománynak erkölcsi és tudományos értéken kívül, anyagi értéke is van, melvért a könyvtáros ugyancsak felelős. A könyvtáros elsősorú kötelességei a könyvállomány állandó gyarapítása új könyvek és sorozatok beszerzésével, folyóiratok íratásával, a napisajtó példányainak gyűjtésével és bekötésével, könyvgyűjtési akciók szervezésével stb. A gyűjtemény főbecsülhetetlen érték, ezért óvnia kell a könyvállományt a pusztulástól, az elkallódástól, a felelőtlen kezeléstől. A könyvek visszatartása illetve hosszantartó kintmaradása ellen is kíméletlen harcot kell folytatnia. A megrongált könyveket időben kijavítani, átkötetni, a könyvtár bútorzatát és adminisztrációs könyveit rendben tartani, a helyiségek állandó tisztán- és karbantartására stb. gondot fordítani — mindez a könyvtáros gondja és felelőssége.

Tudjuk, hogy az új könyvtárak könyvállománvának jelentékeny része az elhagyott magánkönyvtárakból került ki. Az ilyen könyvekkel együtt könyvtárainkba költözött át a magánkönyvtárakat jellemző zűrzavar is, amely elsősorban a könyvállomány szertelen tarkaságában jut

kifejezésre. A régi Jugoszláviában kiadott sovíniszta és nagyszerb irányzatú könyv mellett, a legjobb könyvek társaságában ott találhatjuk a megszállás idején behurcolt irredenta mérget is. Nagy erőfeszítésre és sok türelemre lesz szükség, míg ettől a zavartól megszabadulunk. Valamit azonban már most megtehetünk: segítséget kérhetünk a legközelebbi városi könyvtártól, melynek szakemberei hasznos tanácsot szolgáltathatnak. Ezenkívül biztosítanunk kell a könyvkiadó vállalatok újabb kiadványainak megküldését: Lenin, Sztalin, Tito írásait, Tolsztoj, Solochov, Gergely Illés, Déry stb. műveit — a haladó emberiség többi nagy íróinak munkáit. A könyvtár teljességétől függ a társadalmi nevelő munka célkitűzéseinek elérése, az olvasók és az elolvasott könyvek száma, az érdeklődők és tanulni akarók vágyának kielégítése stb. Harcolni kell az ellen, hogy a jó könyveket egyes, úgynevezett »könyvbarátok« összevásárolják, felhalmozzák és a könyvtárak ugyanakkor könyv nélkül maradnak.

KÖNYVTÁRTEHNIKA

Végül meg kell említeni a könyvtártechnika kérdéseit is. Itt elsősorban a könyvtári alap, a könyvjegyzékek, a statisztikák, a nyomtatványok, a berendezés és az összes kellékek egységes alakiára, típusára gondolunk, — az egységes kezelési elvekre és rendszabályokra, amelyek mind lehetővé tennék úgy a könyvtárnokok, mint az olvasók számára a gyors és helyes tájékozódást és olcsóbbá tennék az egész ügykezelést. Igen fontos kérdés a könyvjegyzékek könyvomatása és terjesztése, különösen ha az olvasó ebben a könyvtár rövid jellemzését, szervezetét, szabályzatát, a könyvtárórák megjelölését, a könyvek más könyvtárainak címét, könyveinek jellemzését stb. megtalálja. Izléses füzet alakjában az ilyen könyvjegyzék gyorsítaná az egész ügykezelést és a propagandának is jelentékeny eszközévé válhatna.

A könyvtár működése folyamán nem szabad elhanyagolni az elért eredmények felmérését sem. Meghatározott időközökben alaposan szemügyre kell venni az olvasók és a könyvek kartotéklapjait, megállapítani a könyvtári tagság társadalmi-, nem-, korszerűti összetételét, legfőbb érdeklődési irányát, a legnagyobb számú könyv olvasóit külön-külön kell áttanulmányozni, megnézni mit olvasnak és hogyan, milyen az olvasott könyvek erkölcsi, politikai, tudományos stb. értéke és milyen hasznot lát olvasójuk olvasásukból. Megállapítható-e bizonyos haladás az olvasó szakmai vagy világnézeti képzettségében stb. A könyvek kartontája értékes adatokat tartalmaz a legolvasottabb könyvekről és utalást mutat a könyvtár működésére, nevelés-politikájára — meglátjuk, hogy olvasóink Gorkijt vagy Szabó Dezsőt olvasnak-e, milyen érdeklődést mutatnak a tudományos és szakkönyvek iránt stb.

Mindezek a kérdések kultúréletünk fontos problémái. Ma, amikor hazánk politikai és gazdasági forradalma után a kultúrforradalom útjára léptünk, foglalkoznunk kell könyvtárainkkal, mert szerepük az iskola szerepével együtt jár s ha jó az iskola és haladó a nevelési módszer, akkor padiaiban, így a könyvtár olvasói sorában is, új társadalmunk erős alapja épül.

MÁJUSI ÜZENET

Májusi tüzekkel ünnepel a gyárunk,
Kapánk nyelén gyöngyöt szül a verejték...
S míg zászlókon gyullad piros munkás-lázunk, —
Gépek zúgják népiünk nagy üzenetét...:

Ott, ahol felhőket dölnék át a házak:
S megcsúfoltan áll a Szabadságszobor, —
Fények árnyékában üzöttek tanyáznak;
Színes rabszolgákon tapos a nyomor...!

Ti, messzi testvérek, bús néger-igások:
Cseléd, hajóútó, tanító, diák;
— Fekete mezőben, fekete haitások
Börtönötök lelé szabadság kiált...!

Csillogó fémszárnyak hős bombavetői;
Tegnap csatákban vérzett katonák:
— Rút kiközösítés rugdalt szenvedői —
Halljátok: dörögjük igazak dalát...!

Filtott elöttetek minden ami fehér:
Iskola, villamos, küszöb, sírgödör;
— Afrika lán anyák megbélyegzett tején
Váljon öklötökből zúzó vaspöröly...!

Közöttetek újra szítják a vak lángot:
Ágyútelékeknek szánnak feketét;
— Csontig vájnak sebet láthatatlan láncok —
Vessétek máglyára tűrők kenyerét...!

... Megvetett félvérek, s gyűlölt sárga rabok;
Vézna, horpadtmellű, éhes görnyedők;
— Izmot sorvasztanak az esztorgapadok —
Hajnalból szüljétek bálványvégetőt...!

... Rézbőrű kivertek, indiánutódok:
Betonöntő, orvos, cipőfoltozó;
— »Sápadtarcot« vádol ősi ringatótok —
Ne teremj kinokra többé dolgozó...!

... Állati robotok fehér ember-gépe;
Véres tőke-kerék munkás-tengelye;
— Fáklyaerdők tüzén edződjön a béke —
Szabad gyárban ujjongd: »Május elseje«!

MÁJUS 19-BEN

Irtó: R I L

A Sárrei-Szabó vörös hadosztály az Ecseg-Tiszafüredi vasút mentén vonult vissza. Az utóvéd az ecsegi csárda közelében a vasút jobb és bal oldalán helyezkedett el. Kis őrzárataink hébe-hóba hozták jelentéseiket. A románok nem mutatkoztak. De messziről egy-egy puskalövés izgalommal fűtötte a levegőt. A két géppuska az utóvéd jobb és balszárnyán, min két pulikutya nyújtózkodott csabolásra készen. Karikás János, civilben gulyák legeltetője, — csak Gulyásnak is hívtuk, — szemei akár a távcső, közelre hozták a távolságot, folyton délfele nézett.

— Ott a fák felett valami por mutatkozik. Jó volna tudni a mieink verik-e a port, avagy a beste román húzódik-e már Füred felé?...

Ugy tízóra tájban lovasküldönc hozta a parancsot: Azonnal visszavonulni Poroszlóra. Menetirány a vasútvonal mentén.

A géppuskákat felraktuk a két kis parasztszekérre. A mezei út a vasút mellé vezette visszafelé az utóvédet. A gyalogság egy része a vágányokon lépkedett, a géppuskák személyzete — összesen velem együtt tizenegyen — a kocsik mellett meneteltünk.

Berec Károly szakaszvezető nagyokat káromkodott:

— Hogy ott dögölne meg ahány burzsuj csak a világon van.

A város előtt a mezei út cserben hagyta a vasutat és nagy ívben balra fordult, hogy a városi legelőn keresztül az országgúttal keressen csatlakozást.

Gulyás szemei a legelő tuloldalán a fákat és a házakat kutatták.

— Talán még rászaladunk a hídra.

A két kocsi sután ballagott az asztalsíma zöld legelőn. A gémes kút ágai sohse voltak ilyen magasak, óriásoknak tűntek fel, mi piciknek, nagyon piciknek éreztük magunkat. Egyszerre állott meg kocsi, ló és ember. A mezei út torkolatából kivágódott a román előőr. Inkább becsületből, semmint komoly ellenállásra gondolva adtunk le néhány lövést. Hogy a géppuskákat leemeljük a kocsiról. Szétszórva szaladtunk vissza a vasúti töltés felé. A románok puskatűze elkísért bennünket a vasúti töltésig. A városban is megkezdődött a puskázás, néhány kézigránát is robbant.

Csapatom szétszóródott. A töltés tulsó oldalán belevettem magam a kertekbe. A híd vonzott, hátha át lehet még rajta jutni.

— Ne menjen tovább, az uccán román járőrök kergetik be a népet. — állított meg a kertiében egy öreg paraszt.

— Hol lehet átkelni a Tiszán?

— Csak a fölső szakaszon. Lent már mindenütt a románok őrzik a partot.

— Cserélhnék ruhát?

— Ha nem is cserélünk, de van egy öreg ruhám, az talán jó lesz.

A ruhát még az apja vehette a debreceni vásáron, a kalap legalább 100 évvel ezelőtt látott utóljára szalagot.

A házak mögött a kerteken át kiérek a Tisza töltésére. Elöttem megy egy asszony, nagy batyuval a hátán, kezében nagy kosár...

— Adjon isten néniem, oszt hova megy?

— Megyek az uramhoz. Csősz a Katonák szállásán, viszem neki az elemőzsiát.

Cipelem a kosarát. Szeme sarkából rám néz...

— Vörös katona?

— Az.

— Jaj akkor siessünk. Az uram majd átviszi a tulsó partra.

Egy fa alatt katonák ülnek. Messziről látom őket. Románok? Vörösök?

Az egyik jön felénk. Vörös katona.

Gulyás volt. Itt vagyunk mindannyian, csak géppuska kell és folytathatjuk tovább. A lápon keresztül zsombékról-zsombékre ugrálva jön a töltés felé Hajdú Pista három katonával. Egyegi fiú, a mocsáron keresztül is megtalálta az utat a töltésig. Járőrben voltak.

A Tiszát a tavaszi vizek tengerre dagasztották. A vize elért a nagy töltés lábáig.

Egy helyen megállt az asszony.

— Apjuk, apjuk!

— Jövök már, — hallatszik messziről és úgy két perc múlva csónak köt ki a parton. Varga Sándor, a csósz kilép a partra.

Kevés szóból sokat ért. Már fordul is másodszor. Kis emelkedésen áll a csósz-kunyhó. Két szobácska az egész. Cölöphöz kötve még egy csónak ring a vízen.

Varga az első csónak kormányosa, a másodikat Hajdú igazgatja. két-két evező hajtja a csónakokat a fák között felfelé. Hangtalanul ülünk a csónakban. Látjuk a töltést, meddig juthattak el a román járőrök?

Hirtelen balra vág Varga a csónakiával, majdnem derékban a víznek, a fák koronái egyre kisebbek, majd teljesen eltűnnek. Minél inkább távozzunk a balparttól, annál inkább visszatér a biztonsági érzésünk.

Kim vagyunk a nagy Tiszán. A tulsó part még igen messze van, de már folyik a szó, még nótába is kezdenek a fiúk. Egy előtött szigeten vágunk keresztül. Csónakunk hirtelen megakad. Rászaladtunk egy tönkre.

— Éreszti-e a vizet a csónak? — kérdi Varga.

— Nem.

— Akkor nincs baj. Jöjjenek csak erre én felém, mind, amilyen közel csak lehet. A csónak orra kiemelkedik a vízből és az ár lesodör beünnöket a tönkről.

A tulsó oldalon Tisza Dorogma népe dolgozik a nagy víz partján. Gátat emel. Amint észrevesznek bennünket, megáll, a munka. Egyesek beszaladnak a házakba és többedmagukkal térnek vissza. A part egyre közelebb jön, már hangokat is hallunk.

— Kiket hozol Sanyi öcsém?

— Vörös katonákat.

Körülvessz bennünket a nép.

— Dehogyan fogadok el pénzt maguktól... Én köszönöm kendeknek, hogy áthozták a csónakot. Ehúne, itt van Széppéter bátyám, övé a csónak, van már vagy két hete, hogy kölcsön kértem, oszt maguk most visszahozták.

— Én Széppéter bátyámmal éjszakáztam. Lehetett úgy 70 esztendő, magas, szép szál ember.

Csak bólogatott a mesémhez, nagyon érdekelte a forradalom, őt is, meg az összegyűlt szomszédokat is. Meghallgattak mindent nagyon figyelmesen, a kommunistákról, Leninről, a proletárdiktatúráról is. Egyszerre csak megszólal Széppéter bátyám és nagy teste előre hajlik a széken, akkora volt így is, mint amikor más valaki áll.

— Oszt mondja meg nekem, mi lesz a földdel?

— Ami a földet illeti, magyarázom neki nagy igyekezettel, ebben a

tekintetben már messze túl vagyunk az oroszokon. Az oroszok szétszórták a földet a parasztok között, de nem ez a fejlődés útja, a fejlődés a közös nagybirtok felé vezet. Mi egybe tartjuk a grófi és a többi nagy birtokokat. A földet a parasztok együttesen művelik majd még a termelési, üzemi biztosok vezetése alatt... Aki többet dolgozik, az többet is keres.

— Már én azt mondom, — így Széppéter bátyám, de ezt inkább a szomszédoknak. Mint nekem mondja, — adják csak ide nekünk azt a földet, majd megműveljük mi azt úgy, hogy nem lesz abban semmi hiba. Ahogy ezt kend mondja öcsém, én megint csak napszámos maradtam, aki voltam. Van ugyan két holdam, de az ugyancsak kevés. Ezek szerint a föld megint csak a grófé maradt.

— Dehogyan maradt a grófé, elvettük a gróftól, most a népé lesz a föld.

— Már pedig én megest csak azt mondom, hogy az enyém az, ami a nevenire van írva a telekkönyvben. Hogy aztán én mit csinálók a földdel, az már az én akaratom, de, hogy nem marad parlagon, az biztos. Közben nagyokat szív kis pipájából.

Én ismét a fejlődés átugrásával érvelek. De ő csak nem adta meg magát.

— Nem a fejlődést ugrották át kendtek, hanem bennünket. Hasítsanak ki nekem földet a grófi birtokból, akkor tudom, hogy fejlődtem, de így igazán nem tudom, hol az a nagy fejlődés, kódis maradtam, úgy ahogy azelőtt is csak kódis voltam az én két hódammal.

A szomszédok mind neki adtak igazat. Kacor Béni, az egyik szomszéd még meg is toldotta.

— Nekem hat családom van és félhódnyi a földem oszt miféle fejlődést tudok én ezzel átugrani, aztán meg sánta is vagyok az egyik lábamon. Nagyokat nevettek ezen, késő is volt már. Hajnalban akartunk indulni. Szétszéledtek a szomszédok, de Széppéter bátyám még sokáig dohogott. Elégedetlenkedett.

— Úgy látszik megint csak az urak huncutsága ez a forradalom.

Kora hajnalban vitte a falu három kocsija a szétszórtakat a hadosztályparancsnoksághoz. Füzesabonyba.

A hadosztályparancsnok — Sárjai-Szabó (egyébként volt huszárkapitány) — hozzánk lépett és egyenként megölelt bennünket.

— Poroszlóról az eltűntek névjegyzékén. Tiszadorogmáról meg élve érkeztek... Együtt ebédelünk. Délután megszervezték a géppuskás osztágot. A pesti munkásszázadokból kiszedték azokat, akik a géppuskához értenek...

— Volna-e kedvetek beállni hozzánk, — kérdezte Sárjai az ebédnél a dorogmaiakat.

— Ha nem volna ekkora a Tisza, így a gazdák, aztán meg most annyi a munka, — majd aratás után...

Gulyás megbökött a térdével, súgva mondta, kicsit felém hajolva.

— Nem jönnek a föld miatt. A föld az istenük, akár meg is halnak érte. De így...

— Hát te?

— Én az más. Én gyűlölöm az urakat. Aztán meg azt gondolom, hogy csak győzzünk a végén, a föld elosztását majd elintézzük mi szegény parasztok.

Hány éve ennek?

Huszonhat szörnyű esztendeje az elbukott forradalomnak és három nehéz, de boldog éve a felszabadulásnak. Szeretettel gondolok rátok Széppéterék Tiszadorogmáról. Ha rákerülne a sor, már nem néznétek, mekkora a Tisza.

KÖLTŐ, TUDOD-E MI DOLGOD?

*Tudod-e, mi-dolgod,
költő? — s nincs szavad?
Miért, s mi mély bú rontott?
Zengj mai dalt! Ragadd
világga, szívekbe bontva —
zúgja néped milliója!*

*Tudom én, mi a dolgom. —
Tépi keblemet;
ordasként üvöltök,
ha hangom megered;
négy oromra hálok s dalom dobban
minden csúcson, s hörgöm barlangokban.*

*Mozsalyk orma zeng bele,
ha dalom zendítem,
visszhangzik a Krimen
s zúg Blegás rengetege;
bontom szélre, bízom szélviharra —
Pohorjére árja hadd ragadia.*

*Vadon s hegy rivallja
hajrás hasonánk;
rajta, pajtás, rajta,
hars dalomba vágj!
Ósi jogért üvöltsünk, ordasok —
vészeliük át e gyilkos zord tagyat.*

*Lesz még, lesz tavasz,
lesz még pirkadás. —
s farkasraj a gaz
vadászra vadász:
vágj át a Száván, Dráván át, hogy érd —
szemet szemért és fogat fogért!*

Dudás Kálmán fordítása:

VÉNKISASSZONYOK

Irtó: Herceg János

A csengő hosszan, élesen, erőszakosan berregett, mint egy segélykérő kőly. Reggel volt, alig pár perccel több nyolcnál, ilyenkor senki sem szokott jönni, legfeljebb Mari, az öreg bejárónő, de annak kulcsa van meg különben is oly nesztelenül jár, mint egy kis egér, s ha köhög szorosan szájához tartja kötését, de ma nem is jön, mert szabadnapos.

— J Jesszusom! — riadt fel Adrien szenderegéséből és görcsösen összehajtogta nyakán a hálókabátot. — Olga, hallottad? Mi történhetett?

— Hát hogye hallottam volna, — felelte mérgesen a másik vénkisasszony — nem vagyok süket! Te csak maradj nyugodtan, majd én megnézem. — S már kapta is magára rózsás pongyoláját, belebújt piros ponponos szattyán papucsába, gyorsan hátrasímitotta kócos, vörösfestett fürtjeit és kiment az előszobába. Adrien könyökére támaszkodva félig felült az ágyban, másik kezével még mindig hálókabátja csücskeit szorongatva zakatoló szívvel hallgatódzott.

Idegen férfihangok szűrődtek be az ajtó résein. Hideg, tárgyilagos, hivatalos szavak hallatszottak, s bár Adrien nem értette miről van szó, érezte, hogy a látogatók igen kellemetlen dologban jöttek.

— Kérem! — hallotta Olga sértődött hangját magasan trillázni. — Én egészen nyugodt vagyok. Különben is, jártak már itt nem egyszer. Határozatom is van... Igen! Kérem, tessék, de azért nem kellett volna hajnalban jönni... Azonnal csak egy kis rendet csinálók, nővérem ugyanis betegen fekszik.

— Borzasztó! — rontott a szobába. — Fordulj a falnak, takarózd be és tegyél úgy, mintha aludnál.

— Mit akarnak? — kérdezte elhaló hangon Adrien, de nem kapott választ. Olga gyors mozdulatokkal húzta rá a takarót, lenyomta fejét és fordított egyet rajta, úgyhogy nem tehetett egyebet, hallgatnia kellett.

Bejött egy katoná meg két civil. Szétvetett lábbal megálltak a szoba közepén, aztán szinte illetlen flegmával körülnéztek. Régi hálószoba volt, még a nagymamától maradt, tornyos díszekkel, bütykös faragással, a falon egy zenélő óra, melyet Lenci bácsi hozott Meissenből, s amely már régen nem zenélt, ezért is vándorolt a hálószobába. A két szekrény között egy csikos huzattal bevont intarziás kanapé állt, a padlón kék argamán szőnyeg terült el, míg az ágyak előtt egy-egy fehér zergebőr.

— Ez a hálószobánk — mondta Olga, mert úgy érezte, mondania kell valamit, de mindjárt észbekapott és kijavította — illetve ez a nővérem szobája, az pedig az enyém. Egy személyre egy szoba. Ez jár nekünk...

A látogatók egyelőre nem szóltak semmit, hanem anélkül, hogy úriemberekhez illően engedelmet kértek volna, egyszerűen benyitottak a másik szobába, a szalónba. Olga idegességében cigarettáért nyult a barokk asztalkára, megnyomkodta, szájába vette, de mivel senki sem adott tüzet, maga gyújtotta meg. A látogatók arcát figyelte: biztosan szemükbe ötlük majd az a néhány selyemperzsa a falon s a széles bieder-

meier vitrin tele ezüsttel, porcelánnal, nippekkel, de azok ügyet sem vetettek milderre, mintha semmi érzékük nem lett volna a selyemperzsákhoz. Hanem egyikük a vitrin melletti tapétaajtóhoz lépett és így szólt:

— Ez, ugyebár, az előszobába vezet?

— Igen.

— Ezt a szobát lefoglaljuk. Két nőnek elég egy szoba.

— Igen? Úgy gondolja? — sziszegte Olga késsel és méreggel a hangjában. — Kérem, tessék, majd az ügyvédem megfellebbezi.

A bizottság ezután elment.

Amint betették maguk után az ajtót, Adrien felugrott. Szemrehányó tekintettel nézett hűgára:

— Rémes! Te meg csak mindenre azt mondod: kérem, tessék...

— Hát mit mondtam volna?

— Miért nem magyaráztad meg nekik, hogy két szobát már elvettek, hogy ez egy teljesen elkülönített lakrész, hogy amíg az egyiket takarítják, addig a másikban kell lennünk... Miért nem mondtad, hogy tőlünk elvettek hatvan hold földet és hagytak kilencet, igazán békén maradhatnak... — hangja sírásba csuklott — mit akarnak még velünk?...

— Csak nem képezed, hogy odaállok ezekkel vitatkozni?

— Nem mondtam, hogy vitatkozz velük — szipogta tovább Adrien. mert azt ő is megértette, hogy az ember csak egyenrangúakkal vitatkozik, s nem ereszkedik le akárkivel — de legalább kérlelted volna őket, mondtad volna, hogy tüdőbajos vagyok, nem élhetünk egy szobában... Ültetted volna le őket, kínáltad volna pálinkával — a szekreterben még van egy üveg barack — talán engedtek volna, hiszen emberek ők is és szívük is van bizonyára...

Olga nem felelt. Cigarettája füstjét fújta és a mennyezetre meredt. Feje is belefájdult az izgalomba, nem tudott gondolkodni.

— Mit csinálunk most? — kérdezte Adrien kétségbeesve.

— Mit tudom én! Hagyj békét nekem. Legyen aminek lenni kell... Bánom is én. Hazudtam volna talán ezeknek...

— Nem is szölok én semmit. — pityeregte Adrien, miközben az éjjeliszekrényen álló csészéből szájába tette hamis fogsorát — de te oly ügyes vagy és energikus, csak a döntő pillanatokban veszted el a fejedet.

Hátat fordítottak egymásnak, mint mindig, ha valami baj érte őket, amit nem tudtak elhárítani, s tehetetlenségükben ezért egymásra haragudtak. De haragjuk nem volt komoly és nem tartott sokáig. Félkeztek, tompították és csak a látszatért tartották egy ideig. De aztán szólni kellett, mint most is, mert Marinak pont ilyenkor van kimenője, s helyette Olgának kellett elkészíteni a reggelit.

— Kávét iszol, vagy kakaót? — kérdezte hűvösen.

— Nem kell nekem már semmi — felelte Adrien bánattal és lemondással a hangjában, s csakugyan úgy érezte, legjobb volna nem reggelizni, nem ebédelni, nem enni egyáltalán többé, hanem csendesesen meghalni, hiszen úgysem ér semmit az élet. Olga ismerte nővérét, tudta jól mit gondol, mert ilvesmit érzett ő is mindig, ha baj érte, már harminc tizedeje. Ezért hát kiment a konyhába, megcsinálta a kávét, egy szelet kenyeret megkent vajjal, aztán még mézet tett egy csészébe és mindezt tálcán bevitte Adriennek.

— Talán Kázmér tudna valamit csinálni — szólalt meg békülékenyen Adrien, miközben szájához emelte az átlátszó kobalt csészét. — ~~Ő~~ biztosan van összeköttetése.

— Majd meglátjuk. Csak aztán kelj fel, mert nemsokára itt lesz.

S mire felöltöztek, kiszellőztették a szobát, rendbetették magukat és kinyitották a szalónba vezető kétszárnyas fehér ajtót. két rövid, diszkrét csengetés, mintegy üdvözlés a két hölgynek, csakugyan jelezte, hogy mindennapi látogatójuk, régi lovagjuk és kitartó tisztelőjük, Cserfialvy Kázmér köz és váltóügyvéd, volt t.b. vármegyei főügyész megérkezett.

— Az istenért, Kázmér, segítsen rajtunk! — kiáltotta síró hangon Adrien még mielőtt Cserfialvy Kázmér összezerhette volna fehércamásnis bokáját, hogy mely reverenciával kezetsókoljon a hölgyeknek.

— Mi történt? — kérdezte a lovag felhőbe burkolt arccal. — Csak nincs Cincinek valami baja?

— Ugyan, miket beszél — felelte Olga szinte dühösen, mert ő el is felejtette, hogy a szép koromfekete angóra cicának, mindannyiuk személtényének, kicsinyei lesznek s abba talán még bele is pusztulhat — nagyobb baj ért bennünket, Kázmér. Lefoglalták a hálószobánkat! Magában van most minden reményünk, hogy eligazítja a dolgot. Csináljon még ma fellebbezést.

— Ejnye, kezét csókolom, ennek a fele sem tréfa. — mondta Kázmér és ujjával patogott egyet — van egy rendelet, a teringettét, mely szerint két rokonszemélynek csak egy szoba jár. A fellebbezésnek nem fognak helyt adni.

— S miért nem mondta maga ezt nekem? Hiszen akkor intézkedtem volna, kitaláltam volna valamit, szereztem volna orvosi bizonyítványt, hogy betegek vagyunk, bár hálaistennek egyikünknek sincs semmi baja. — Es Olga megvetéssel mérte végig a gavallért. Harminc év alatt nem baragudott rá úgy, mint most. Akkor sem, amikor hagyta, hogy eljegyezze magát a bécsi pezsgőgyárossal. Egonnal, akkor sem, amikor hat hónap múlva szétment a párti és Kázmér mégsem vezette boldogan oltárhoz. Most legszívesebben valami gorombaságot mondott volna neki, aztán kilökte volna, utána vágva ezüsfogantyús ébenfa sétatöbítjét s a margarétát, ami sosem hiányzott vasdere zakója gomblyukából. — Trotli! — sziszegte tehetetlen dühhel, de Kázmér ezt nem hallotta meg.

— Szóval nincs más hátra, mint kirakni a szalont.

— Ha úgy gondold — szipákolta Adrien, mert érezte, hogy Olgának most már nem lehet ellentmondani, s érezte Kázmér is, mert hallgatott, mintha teljesen lefoglalta volna a cigaretta sodrása a hajszálfinom purzicsánból, amivel évekre ellátta magát.

— Gyerünk, de ne bőgj nekem! — mondta Olga férfias elszántsággal, közönségesen, behozott egy kosarat a konyhából és elindult a szalónba. Adrien és a megöszült arslán engedelmesen követtek.

Kirakták a porcelánokat, a meissenit, a rosenthált, a herendit, a csontszíni kínai níppeket és az öreg grószpapa idejéből maradt nehézveretű ezüst ibrikeket, kupákat, óntányérokat, leszedték a selyemperzsákat a falról, miközben Kázmér kívül-belül megtapogatta a szőnyeget és engesztelésül belekezdett egy történet elbeszélésébe.

— Kilencvennyolcban, Bagdadban én is szerettem volna beszerezni egy pár eredeti darabot, már ki is választottam, de aztán egy kalandor elnyerte minden pénzemem. Azóta is kénytelen vagyok háziperzsával beérni.

— Vesse le a kabátját, mert majd megizzad és meghülhet még — parancsolta Olga, mintha bosszút akarna állni rajtuk tehetetlenségükért. S más körülmények között Kázmérnak leesett volna az álla. Adrien fel-

sikoltott volna a megbotránkozástól, most azonban semmi furcsát nem találtak ebben annál kevésbé, mert Olga már erős kézzel lökte is a vitrint az előszoba felé.

Délre elkészültek, kirakták a bútorokat, Olga ügyesen elválasztotta a tágas, parkettás előszobát a ruhafallal, s az lett most a szallón. Kázmér megizzadt, annak ellenére, hogy levetette kabátját és kinyújtotta többször panaszosan fel is sóhajtott:

— Hoztam volna embereket, nem kellett volna maguknak fáradni, kedveseim. — Adrien is megkockáztatta, hogy talán korai volt a költözködés, hátha elfelejtik az egészet s nem jönnek vissza. De Olga már nem bízott az emberi hanyagságban, ügyet sem vetett rájuk. Az isten tudja mi költözött beléje, hogy olyan konok lett, olyan elszánt mint egy férj és erős, mint valami speditőr.

Éppen feültek, hogy kicsit kifújják magukat és szemügyre vegyék az ujonnan átrendezett lakást, amikor ismét megszólalt a csengő és beállított a reggeli tiszt egy másik tiszttel s egy fiatal nővel.

— Ez volna az új lakó, — mutatta be ismerősként társát a reggeli látogató — ez meg a felesége. Na lám, már ki is rakták a szobát, hiszen akkor mindjárt be is költözhetnek...

Olga, mint aki már határozottan beletörődött minden rosszba, hideg fölényvel bölintott, s amikor a tiszt — még sem várva, amíg ő nyújt kezét — barátságosan megrázta ametisztgyűrűs kezét, még csak fel sem szisszent.

— Hát akkor megyek kocsáért és hozom a bútort — mondta vidáman az új lakó és Olga erre is bölintott, hogy jól van.

Délután, éppenhogy befejezték az ebédet, megették a sonkaszeleteket, a finomra vágott szalámit, a citromos szardíniát, vaját és sajtot korai retekkel, mert kedden mindig hideget ettek, mivel Mari kimenős volt s nem volt, aki elhossa az ebédet az étteremből, éppen a feketét szűrcsölték a karosszékekbe süppedve és elmerengve a régi szép időkön, amikor megérkezett az új lakó kocsija a bútorttal.

Nem mentek ki, nem érdekelte őket semmi, nem törődtek vele, ha valamit akar, majd szólni fog. Ehelyett ülve maradtak továbbra is, hallgattak, hallgatództak s a szomszédos szoba zajából következtettek arra, ami ott történik.

— Könnyű az ilyennek, — mondta Kázmér úr, mert a lakó vidáman énekelt a másik szobában, miközben a bútorokat taszigálta és néha a felesége is vele dalolt — hátán háza, kebelén kenyeke. Mindig mondtam, hogy legjobb a szegényembernek. Hát így is van...

— Jó tagbaszakadt alak, — toldotta meg Kázmér sóhajait Adrien — micsoda az ilyennek egy kis hurcolkodás...

Lassan már esteledni kezdett, a szomszéd szobából pedig a nagy keleti szőnyeg sem tudta felfogni azokat a hangokat, melyek az ének-szó után megütötték a csendes merengő társaság fülét. Gyerekhangok voltak azok, határozott kiáltásokban, majd nyugós nyafogásban jutottak kifejezésre és Olga nem is volt felháborodva, hanem csak mintegy megállapítva a tényt, mondotta:

— Még gyerekek is van.

— Azt hiszem kislány, — sóhajtotta újra Adrien — csak a fiúk ilyen erős hangúak, ilyen bátran követelődözök, mint ez.

— Igen, valószínűleg — erősítette meg Olga és ő is felsóhajtott és arra gondolt talán, hogy ilyen hangja lett volna az ő kislányának is harminc évvel ezelőtt, ha lehetett volna kislány. De gyorsan magához tért, felállt és így szólt Kázmérhoz, aki még mindig nem vette fel a zakóját:

— Maga most menjen szépen haza, Kázmér, biztosan nagyon fáradt, s jólesik majd a pihenés.

Gunytt érzett-e a vén gavallér, megvetést, vagy büntudatot a mult miatt, tehetetlensége miatt, nem tudni, de egyszerre olyan határozott hangon szólalt meg, mint soha azelőtt:

— Nem, kedveseim, én ma éjszaka itt alszom. Mégis csak idegen emberek ezek ott a másik szobában. Olga, kérem, vessen nekem ágyat az előszobában.

S a totyakos agglegény ott töltötte az éjszakát a hölgyek aijtaja előtt, mint valami lovagregény hőse, s talán büszke is lett volna merészségére, ha nem aludt volna el azonnyomban, mint egy jóálmú, fáradt hentessegéd.

Reggel a fiatalasszony bezörgetett és kedvesen, természetesen megkérte őket, hogy vigyázzanak a kicsire, mert neki is munkába kell menni, nincs kire hagynia.

— Tízíg biztosan aludni fog, odakészítettem a reggelijét, aztán majd eljátszadozik, míg jövünk. Hiszen nem olyan kicsi már, három éves lesz. Majd holnap elviszem a napközi otthonba, ma azonban olyan édesen aludt, hogy sajnáltam felkelteni szegénykét.

Délelőtt Adrien a kulcslyukon át többször benézett, hogy nem ébredt-e még fel a kicsike. Marit elszalajtották tejszínért. Cserfalvy Kázmérnak pedig valami játékot kellett hoznia a boltból.

— Ha már ránbízta, mit csináljunk? Nem igaz, Olga?

S Olga kénytelen volt helybenhagyni nővére véleményét.

Amikor aztán ebéd után a lakó feleségével hazajött, furcsa látvány fogadta. Cserfalvy Kázmér a hölgyek parancsának engedelmeskedve újra ingujjra vetkőzött és az argamán szőnyegen négykézlábra ereszkedve mászott, kisfiuk pedig egy pálcával a hátslő utánzására biztatta. Adrien tornyos házat épített a kőköcskéből, Olga pedig a konyhából szólott ki a boldogan nevető asszonykának:

— Talán hagyja itt holnap is. Azt hiszem jól érezte magát nálunk.

Bizonyosan igaza volt, mert a kisfiú oly délcegen ült vén paripáján, mintha valami gyönyörű mesevilágba vágatna rajta vidáman kurjongatva.

»A szocialista és tőkés verseny két tökéletesen ellentétes elvet képviselnek. A tőkés verseny elve: egyesek veresége és halála, mások győzelme és uralma. A szocialista versengés elve: az élen állók elvtársi segítsége a lemaradóknak — az általános felemelkedés. A tőkés verseny azt mondja: verd a lemaradókat, hogy megszilárdítsd a magad uralmát. A szocialista verseny azt mondja: egyesek rosszul dolgoznak, mások jól és ismét mások jobban — érdd utól a legjobbakat és az eredmény az általános felemelkedés.« (Sztalin)

TENGERI REGGEL

— Vladimír Nazor —

Egy-egy szív dobog itt minden sziklában erősen;
 És paripára hasonlít minden bős, csuda hullám;
 És dombok, akár oltárok, réti virágok;
 S fénylek a szép harmat-gyöngy, míg ott zöld lobogóként
 Bólogatnak az ágak, és a hajnal is ébred
 Készvén az ég peremén.

Minden görbécske boróka
 Nyújtja fejét a kőcs; s róten gyullad a forgács
 Cédrusok ék-tetején, és száll már im a sirály is
 Kő-odvából a partnak, tiszta fehéren, a hajnal
 Láng-sugarába, amely hátán szétömlik aranyként.
 Míg lila és szikrádzó árnya a vízre vetődik,
 Mord, roppant feszületként.

Siklik a reggel a lejtőn öblök szórt kavicsához,
 S tengeri nők csapattól hangos a sik vízi tájék
 Hal-farkuk habokat kever és ragyog ékük, a pikkely.
 Hátukon, oldalukon, s zöld szép szemek belenéznek
 Kék magasok ragyogó napjába.

Tengerem! Ősöm!
 Hajnal előtt magam is velők ettem a rákot a parton.
 Agg szívem ifjú tűzbe borult és fűrt, csunya testem
 Más leve... Im hajam is lebegő-zöld s lágy moszatokként,
 Vagy mint alga, ha szél viszi, repked; és a fülemből
 Ragyoló ~~ten~~ a habok örökös locsogása locsolja,
 És sőt súrit a nyelvem.

Siklik a reggel a part peremén... és várom jöttét.
 Tőle kapom majd én aranyát, mit szája takart el
 Híjan s messze tekintve fogok majd állni a parton.
 Lábam a porban lesz, s kezeden fog ülni a lelkem.
 Tengerem, istenem, Ősöm!

SÖTÉT KOR

— Ivan Goran Kovačics —

Idegen hegyek ismert vidéken,
 Idegen hangok megjárt pagonyban,
 Idegen búza réglátott réten —
 S iszom bár folyton, nem múl a szomjaim.

A nap homályos, hosszúk az éjek,
 Rég kedves égen nem csillog semmi!
 Hol majd elrejtő szívem a fészek,
 Oda kell térnem: sűrűbe menni.

Fényes forrásban megmosom testem.
 Elapadt ajkam szomját kioltom,
 Réjtos homlokom vízbe fürösztöm. —

S a büszke ősök emlékét hordom.
 Sötét kor taljon sötét világot.
 Én gyantát szívok, eszem virágot!

VAJÚDNAK A HEGYEK...

— Naplójegyzetek —

Irta: Lévy Endre

L á t o m á s

A kora tavaszi fény most már betölti az egész tájat. Főlebbent a teli szürkesség s mögötte minden visszanyerte a maga valódi, életés színét. Mert a szürkesség, a köd csak homályosít, elvonja a lényegét, hogy a körvonalakon, a pusztá sejtetésén kívül semmi ne maradjon meg; igazi színiükben csak akkor jelentkeznek a dolgok, ha a napfény áttör a szürke függönyön és eloszlatja a zavaró s a tegnapon elmélkedő szendergésnek olyamnyira kedvező homályt.

Lám, maga a természet is a világosság felé tör!....

Életesebbé lesz az élet. Mélyebb és üdőbb lesz a fű zöldje, tisztább az ég kékje és az erdő, — az erdő is megtelik étellel.

Itt, az út mentén már kisarjadt a fű. Meghúzta a tegnapi eső s most kapaszkodik levegő után. A fákon egy-egy ág rügye levelbe, virágba szökken. Amott, a régi ház falairól hámlik a szikkadt vakolat, mögüle az új tűzfal alig hogy idelátszik, de virít már rajta a tető gerendázata... A nyírfák gyűrűjében most bontották le (végre!) az ódon kastélyt, repe-dezett homlokzata törmelékben hever s a tagbaszakadt fuvarosok bakancsa alatt porrá zúzódik a lehullott nemesi címer csempéivel.

Gerendák és téglák gúlái között épül a szövetkezeti otthon. — a kastély helyén.... Helycsere ez? Igen, — a hasonlat segít az új fogalom igazi nagyságát megközelíteni — mint amikor az eltávolított ravatal helyén ring az új bölcső, az erőt és életet vesztett aggastyán helyén pólyába burkolt gyerek nyivákol.... Új élet kelését érzi az ember. Minden pólusában azt, hogy ujjaszületik és azt is, hogy itt a táj is, annyi évszázad után megváltoztatja képét.

Lekánya magáról a régit, a táj és az ember is.

De ez nem úgy megy végbe benne, mint itt az alföldön a szemnek és bőrnek már megszokott, síma kitavaszkodás. Nem minden évre, de nem is minden évtizedre esik egy-egy ilyen ujjaszületés. A történelem méhe nehezen fogamzik. Emberöltők és sokszor talán évszázadok készülődése szükséges ahhoz, hogy eltakarítsák a régit az útból s akármilyen vajúdás árán is, akármilyen vérrel, verejtékkel, újat építsenek a régi helyén.

Ezekben a gondolatokban a baranyai hegyek nagy vajúdásának képe kísért.

Most, hogy itt halad autónk a bezdáni erdők árnyékában s a kerekek nyomán fölvert por szempilláinkra hull, látjuk vagy inkább csak látni véljük, amint a porfelhő mögül kikandikál a gránáthasított törzs, a tisztás, melynek mélyén bombatölcsér tátong s kissé távolabb, éppen mindjárt az erdőszélen, parányi vörös temető.

Mit lát még a szem, hogy e látvány a tudatig hasson és az élettelen tárgyakból szólaljon meg a történelem?....

— A háború nyomain még itt vannak, de az úttest már jó, nem is zötyög — szól R., az útitársam, ki hunyorgó szemével most is fejlődésünk lépteit méri.

— Jó, — mondom, — de már gondolatban nem vagyok vele. Érzem, hogy akadozik a lélegzetem. Olyan helyen jár a kocsin, ahol erről most nem való beszélni.... Megint néhány megtépett fa, utána megint egy vörös temető.

Karom önkénytelenül a magasba lendül. Ősi szokás ez, — megsüvegezni a nagy emlékhelyeket.

Az ember képzelete ha valóban érzi a nagy dolgok jelenvalóságát, képes benépesíteni a legelhagyatottabb zugokat is.... Akár itt ezt az egész erdőt. A köves utat, azután a lankást, a csatorna partját, a mocsarakat, amelyeket a vén Duna ázott itt magának, hogy legyen hová meghúzódnia, ha Schwarz-Waldból nagy víztömegek szorítják lefelé, a Fekete Tenger felé.... Így, ezek a mocsarak is benépesednek és az autóban már nem is beszélgetünk, mert föléled itt minden emlék s katonákat látok az erdőben oszoni. Egyiket sietve a másik után. A tankok, a felborult tankok is talpraállanak, dübörögve rohannak el mellettünk. Még a levegő is megtelik. A gépkocsi berregésének zaján támad a hallucináció.... Ilyen lehetett itt a zaj.... Repülők húznak el fölöttünk Batina felé.... onnan meg vissza, az erdő nagyokat nyög, hasadozik a föld és odaát, — túl a Dunán, — vajúdnak a hegyek.

— Nézd csak, — mondom útitársamnak — itt fölbukott a tank.

— A fenét — adja a választ, mint aki mindjárt kapcsol a szóra. A berregés zavarja s a fölcsapódó portól szinte elfullad a hangja:

— Má-á-ár benőtte a fű-ű-ű, meg kiverte a rozsdát.

Valóban, oldalában zöldel már a fű, de én még benne érzem a hősi halottat s ahogy megsímogatom szememmel hideg acél falát, mintha találkozná kezem a prémsapkás tűzérével.

— Mennyi harc, hősi elszántság kellett ahhoz, hogy átkéljenek ezen a vén folyón?

— És hány átkelés élő hídja?....

Ránk néz egy asszony a kocsin, szemét rajtunk felejti. Két gyerek a szavunkat lesi, mintha csak most ébrednének a nagy mű tudatára.

A ritkuló erdő fái közül kirajzolódik a baranyai hegycsúcs képe. Még alig a körvonal látszik, ahogy csak az osonó katona láthatta, amikor innen szeme a hömpölygő folyó partjára révedt, megint fölszakad a kérdés, mintha azóta nem is három esztendő, hanem harminc telt volna el:

— Mennyi tűz kellett ahhoz, hogy ott, túl a parton, a folyón, azok a régi hegyek újjászüllessenek?....

Ki tud erre a kérdésre feleletet adni? A kortárs távlata szűk, az előtte álló történelem robusztus nagyságának méreteit nem képes átfogni s az idő még nem szülte meg a szót, amellyel ez a heroizmus megfogalmazható.

E m l é k m ű

A csónakot elkapja az ár, legalább nyolcan ülünk benne, de sodorja magával, akár egy dióhéjat. Hallgatva nézzük a víz színén harsogó örvényeket. Úgy törnek a csónakra, mint a kutya. Végigharapdálják a ládák szélét, szinte taktékszerűen, majd zúgva, morogva húzzák lefelé üresen maradt lécsérüket. Ezek a fagyos örvények marhatták a dunai átkelők húsát kékre, és....

.... de itt a látomásnak végeszakad, mert helyette a valóság beszél.

A hegy északi csúcsa — akár egy szirt a tengeren — uralkodik a folyón. Körül a mocsarak és az elhagyott dunai sziget fűzése zöld abrosszal veszi körül s messziről úgy tűnik, mint egy távoli Pantheon; fenn, az emlékmű márványlapjai alatt belépő korunk nagyjai pihennek.

Batina homlokán még sebhelyek égnek. De a befalazott ablakok csukottszemű házak mögött Baranya népe már szabadon lélegzik. Így érezzük ezt, amikor az elnéptelenedett utcán át lépkedünk, helyesebben kapaszkodunk fölfelé, amerre az obeliszk hív.

— Bár nem ez az utunk célja — mondja R., — de ha elmulasztjuk, majd amennyit jelent, mint Olaszországot járni s Nápolyt nem látni...

Csak később láttam s értettem meg R.-t, hogy ez a hasonlat mennyire födji itt a valóságot.

Közelebb érve, ahogy fölele megyünk az úton, alattunk már csak a batinai házak tetőit látjuk... Azután olyan parányiak lesznek, mint a gyufaskatulyák s a mélyben lent, a zöld fák szegélyében a Duna békésen kanyarog.

Homlokunkon már a verejték csillog, amikor lépteink fenn a tetőn, a márványlapokon koppannak.

Megállunk és csak nézzük a vakítóan fehér obeliszket.

— A mi tájunkon, tán soha szebb helyre nem építettek még emlékművet.

— De ilyen emlékművet se látott még a Vajdaság — fűzi hozzá mindjárt R., s ahogy kinyújtja karját Augusztinesics csodálatos szobra alatt és a mélyben kavargó Dunára mutat, megragad a kép. Az obeliszk hegyén — szinte a felhők között — álló szabadság hősnője s a márvány talpazaton rohamot vezénylő hős katonák történelmi korszak küszöbén állanak itt. Ez itt Baranya küszöbe, de a szoborcsoport és az alapzatot összefogó dombormű nemcsak térben jelöli meg a kezdetet, hanem időben is....

E képet hadd fesse le most a költő, a prózairó eszköze elhez kevés. Horatius Exegi monumentumát idézi a csillogó márványon álló három szobor. Mintha csak Augusztinesics vésőjével írta volna a nép:

*Emléket hagyok itt, mely ércnél maradóbbr
S a királyi gulák ormánál magasabb.
Éhes záporosó, bamba-dühös vihar
El nem döntheti ezt, állja a végtelen
Évek hosszú sorát s a rohánzó időt.*

Ahogy lefele lépkedünk a hegyről, az ősi baranyai szőlők között skandáljuk a verset s csattan a sor, amit a szoborteremtő és korszakot nyitó eszmére mondott a költő... »azt, ami benne a jobb, sír se földheti már: átnő az időn...« és messzire, fölmérhetetlen messzire a jövőbe mutat.

Egy darab mult

A hegyi ösvény a házak udvarán keresztül vezet. A fasizmus tűzfésze fölperzselt a kerítéseket. Egybefolynak a telkek, a gránátok becsapódásai szüntették meg köztük a határt. Csak a házörző kutya tudja még a régi keretet. Ha átlépjük az ágyást, vagy éppen a mesgyét, ahol valamikor a kerítés állt, dühösen ugat. Mi már nem látjuk, de a kutya még tudja, hol meddig terjedt a »határ«.

Mennénk tovább, csak az irány kellene, hogy folytathassuk utunkat. Az öreg szőlők labirintusában utat tévesztettünk s a földbevált, bolthajtasos »házacska« lakóját kérdejük:

— Merre visz az út Vörösmart felé?

— A kövesút a tetőn, a gyalogút a hegy alatt.

Megindulunk.

Batina utcái üresek. Mintha kihalt lenne az egész falu. Vasárnap van. Amikor fölele jöttünk, akkor is üres volt s most kezd lassan népesedni. Ugyálszik itt mindenki a templomban volt, csak a gyerekek, az öregek és a betegek maradtak otthon?!... Van akinek pusztán időtöltés a templomjárás, mert egész idő alatt csak ott ácsorog a templom előtt, inkább beszélget semhogypredikációt hallgatna s az ügyes-bajos dolgok megvitatására emberemlékezet óta a templomtól a találkozó... Mire végeztével azután összevegyülnek a beszélgetők a »hallgatókkal« s mint valami fekete folyam, kanyarog lefele a hegyen a feketébe öltözött ünneplő tömeg.

A hangfoslányok sorjában kitergetik a falu híreit... »A legtöbbje már kinyitott«... »a fagy pörkölt, de nem fogta meg mindenütt a fák... marad is«... »az a P. L. meg az a parasztiámpec fia jól kiszolgálták a Z. mérnököt... meg is vette most azt a másfélholdas parcellát...« »...nyúzó az, mert kupec, — de ugyan meddig viszi?... iga nélkül majd fölkapik az álla!... meg a mérnök se tarthat holtáig be-rest...«

Két asszony halad el mellettünk. Szürkék, szegényesek, ügyálszik fekete kelmére még nem igen tellett. Panaszuk a vádban találja meg a maga útját.

- Ugy jajgatnak, oszt nekük megy a legjobban...
- Tele a kamrájuk. Sírnak, ha egy kiló lisztet kér az ember.
- Az a puffadt Maris is jó megjárta a piacon...
- No?...
- Nem sült ki a pofája husvét előtt kiülni a piacra?!
- Tán már megint vajat vitt?
- Azt hát. Akkorkát mint egy lúdtojás... Hetven dinárt kért érte.

Eddig a hír. Ami ezután jön a hangfoslányokon át, nem a káröröm hanem az ítélet.

— De nem adta el, mert gyűtt a Sándor a szövetkezetből és megkérdezte: »Mit szégyenkezik itt ezzel a vajjal?... Inkább adok magának száz dinárt, csak vigye haza s ne csúfoskodjon itt a falu szemeláttára.«

— És mit mondott a Maris?

Édes, megelégedett asszonyi kacagás a válasz.

— ... hazavitte!...

A meghitt beszélgetések kedves hangfoslányait most nagy zaj ragadja el. Eltűnik szemünk elől a falu belső élete, fölhasan a trombita s jönnek nagy csinnadrattával az önkéntes tűzoltótestület rezesei... A templomból jönnek ők is... Elöl a karnagy izzadságtól sugárzó arccal rázza a vezénylőbotot, utánok négyes sorokban a zenészek meg az önkéntes tűzoltók kávébarna egyenruhában... Mellettük meg utánuk viháncolva szaladnak a koratavasban meztelábra vetkezett gyerekek. Visszaforrulunk, hogy mi is lássuk a porfelhőből kibontakozó fúvosokat.

»Tegyünk mindent a maga helyére«, — mondta Nusics, amikor — így mint mi — egy kicsit visszafordult s a szatira marólúgiával mosdatta a multat.

— Egy darab mult — fakad ki útitársam fintorral, mint akit megzavarnak a szépnek, a fölemelőnek és a biztatónak az élvezetében.

Mintha egy rézkarc került volna ide, Batina közepére a XVII. századból, amikor a verbungósok vonultak végig az utcán s a muzsikával csalták magukhoz a feudalizmus védelmére fölesküdni kész céltalan életű harcosokat. Vagy szürke, penészfoltos kép, a német műnyomatok ismert kaligrafikus aláírásával... »Dorfmuzik«... És még a kutya is ott csóválja a farkát örömeiben a dupla tokáját rengető karnagy előtt...

— Ezt tanulták a »zipszerek«-től.

Egy mély, erős lélegzetvétel és fölszabadul a szív a sebtében rátelepedett nyoinás alól. A pillanatra felelevenített kép keretébe berakjuk még P. L.-t, a mérnök béresét, paraszttjampec fiát a sétatobttal, a puffadt Marist piaci kudarcával együtt és az előttünk haladó két asszony kacagásában már élő nagy idők kerekéi elé vetjük.

Pincék

A baranyai nagy hegy gyűrődései a »szurdokok«, a szakadékok, ahol e vidéket még nem járt idegen szeme előtt egészen furcsa, szép »házak« sorakoznak. Némák, zordak s egyetlen nagy tölgyfaajtóval néznek a világba. Ha végigjárja az ember, akár napközben is, sehol egy lélek. Visszhangzik az utca saját lépteinek kopogásától. A hasonlat torzító s talán kissé sértő is, de itt valóban úgy érzi magát az ember, mintha kripták között járna.... Sehol egy ablak, sehol egy kerítés, csak a kovácsolt vassal díszített tölgyfaajtók, örmos tetők s egyszínűre, vakító fehérre vagy más tompa szíre festett falak.

Pincék.

Földbevéjt, bolthajtásos pincék, ahol a régi baranyai legendák szerint mindég folyt és soha ki nem apadt a bor s az ember egyetlen útja, szabad időöltése a »pincézés« volt.

Pár esztendővel ezelőtt még igen hallgatag, zártleltű falvakban járt itt az ember. Aki egészségesebb vidékről jött s a polgári fölületesség röpke benyomásaiból alkotott magának véleményyt, úgy beszélt róluk, mint »haldokló falvakról«, amelyeknek népét »megrontotta a bor«. »Elvesztették vitalitásukat« — mondogatták — »és éppen azért, mert elvesztették (?), egykezésbe kezdett a falu, de nem egy család akadt itt, ahol már »egye« volt».

Ezek a gazdasági okokat, nem kutatták s azt sem vették észre, hogy az egykezésben elől járnak a nagygazdák, akiknek pincéje szebb volt már, mint másnak a házatája s akiknek zsebe egymásután falta föl a földbevéjt »házacskákban« kiporgó emberkéek párkapa szőlőjét... És amíg a faluban, a csempékkel díszített házak udvarán a csend és az élettelen üresség uralkodott, addig a hegyek alján, az odúkban, itt a szöleglhetőknapi értelmében, a föld gyomrában az asszonyok szülték egyre-másra a gyerekeket.

Mit adtak az odúk?

Mert, ha egy kicsit mélyebbre nézünk s belépünk egy ilyen földbevéjt, boltozatos házacskába s meglátjuk a napfényt nélkülöző, sápadtarcú ágyonülő gyermeket, akkor itt nemcsak az egyke híre fogad, hanem lenn, valahol a mélyben, a harcnak is megvannak a gyökerei.

Az ásó-kapa itt nem választó volt, hanem összekötője, sokszor egyedüli összekötője a közös osztálysorsú embereknek.

— A szegény földtúrónak itt nem is kellett más — mondom, ahogy a hegyoldalba tűzött kályhacsővel pipáló ódu-házacskákat nézem. — csak egy ásó meg kapa. »Megásták« maguknak a lakóhelyet, ha éppen volt, hát a maguk nadrágszínyei parcellája alá s úgy éltek, mint a csigák. Hátukon hordták a házukat és két tenyerükön azoknak jobbsorsát, akiknek a vagyontérő bor és pálinka hatalmat adott....

Sok jó bor erjedt ezekben a boltozatos pincékben, erjesztője a magas borászati kultúrának s a vagyonnak és erjesztője volt a kemény, kékköves maró munkához szokott nép biztos fejlődésének is. Erjedt a bor, de erjedt a forradalmi lév is és a baranyai falvak meleg bölcsőivé váltak sok jó forradalmárnak.

Vörösmart

Legszebb nevű és legszebb fekvésű községe Baranyának. A tájban amyi a szépség, amennyi muzsika zeng a nevében.

Igazán megéri e látványossága a színekben gazdag hegyoldalak, hogy a jövevény gyalogosan tegye meg a jóórás utat Batinától Vörösmartig. Jut idő bőven a szemlélődésre s valamiesske az élmény-gyűjtésre is. A szőlőhegy csupa élet: a madárdalba gyermekdal vegyül, csak olyan egyszerű, amelyeneket a négy-ötévesek maguk komponálnak a szőlőhegy, a parti füzes és a Duna megsejtett hangját utánözva s amelyekből valamikor régen, a századok alatt a népdalok születtek.... Így olyan szépek ezek a szőlőhegyek, hogy az ember hirtelen fölbuggyanó magányában odakívánczik.... Behúzódní közéjük akár csak pár napra, ha lehetne egy-két hónapra vagy évre is s együtt élni mindennel, ami csak itt van. A nép életét kutatni egy régen készülődő s tán soha be nem fejeződő nagy regényhez, amelynek központi témájához oly mesteri háttérrel ad ez a táj... És ebben a regényben vagy a ciklusnak ebben a szakaszában valóban a háttér lenne a fontos... Benne egy két alak rajza... Sztárai Mihályé, az öreg néptanítóé és műfordítóé, akinek élettel s muzsikával telt strófiáit ezrek és ezrek éneklik még ma is (nemcsak Baranyában).... Kiss Ernőé, a harcosé, akit a szőlőhegyek odúja adott.... Mert ennek a vidéknek a története, akár ha a vörösmarti legendát nézzük, Vörös Márta révészasszony történetét, ki a jobbágynépet esztendőkön keresztül gazul megrabolta s ítéletétől félve fogatával a hegy legfetejéről a Dunába hajlatott, — akár a legendába illő szőlőkultúrát nézzük, — ez mind-mind élettel, gazdag mondanivalóval teli, csak akadójom köztünk valaki, aki lenyúl érte a mélybe s kibányászva fölszínre hozza.

A község főterén a régi épületek homlokzatai történelmi műltra emlékeztetnek. Ha az újabb idők mész és porrétege be is fődte már, azért látni, hogy megmaradt még néhány század ittfeledt ornamentikája. De vannak itt leletek a rómaiak korából s a népvándorlás idejéből is.... Elődökkel is dicsekedhetnek, hisz a Deák-szurdokban — mondják — a törökvész előtti időben, amikor Bácskában, a várakon kívül alig volt élet itt főiskola volt. A mai szarvasi kollégium elődjé végezte itt a nevelés munkáját.... De minket most nem a mult érdekel. Hagyjuk a multat a régészekre, — mi a jelen élet kutatói és hírvivői vagyunk.

A vörösmarti látogatás egész halom adatot adott arról, hogy Vörösmart vagy egész Baranya népe hogyan igazodik s miként talált magára az új életben. Mert itt nem csupán Vörösmart életéről hallunk: egy-egy gyűlés vagy Baranyának szánt előadás — szinte hihetetlennek tűnik — összehozza majd az egész vidék népét.

— Ha hívják őket, »jönnek a falvak«!

Jönnek most is a szomszédos Csúzárról, Batinárról, a távolabbi Sepseről, Laskóról, Várdarórról. — de még a Dráván túlról is. Ki kerékpáron, ki kocsin, de a legtöbbén gyalogosan, (Indítja őket az is, hogy közel esnek egymáshoz a falvak). Öt-hatszázan szoronganak a teremben, még az ablakpárkányon is hallgatók ülnek s ha éjjelbe is nyúlik, nem sájnálják az időt és a hegyhajlatokban megtett utat.

Igaz, most Petőfi János vitézének daljátéka hívta össze a távolabbi falvak népét, de már ez a vállalkozás is, itt a maguk erejéből, és Petőfi szavának visszhangja kilenc falu népében olyan szellemi tökét jelent, amellyel — ha a távlatot nézzük — holnap vagy holnapután be lehet sügározni az egész Baranyavidéket.

A daljáték leegyszerűsített formájában is többet nyújtott, mint amennyit afféle szokványos műkedvelő előadástól várhat az ember.

Nem az alakítókézség és az ábrázoló művészet egy-egy fölvillogása az, ami voltaképpen megragadott bennünket, hanem a legegyszerűbb eszközök legegyszerűbb emberi alkalmazása. Tiszta, értelmes beszédet hallottunk a színpadon s ez oly fölemelő annyi száználmas dadogás után, — és tisztacsengésű dalt egy falusi kar földolgozásában. És ez az, ami megéjtő... Tizenöt-húsz fiatal vörösmartj lány és legény Kacsóh Pongrác kardját énekli — hibátlanul. Ez több mint erény, amit az ember egyszerű szavakkal is elkönnyvelhetne s több a derék műkedvelői vállalkozásnál is, mert igazi vitalitás árad belőle és a színpadi szenvedés helyett az élet vidám igenlésével találkozunk.

Vörösmart népe Baranyával együtt megnőtt előttünk. Nem csupán az a bámulatba ejtő valóság növesztette meg, hogy éjféli után északnak és délnek is, a folyó mentén vagy a hegyi ösvényen át tíz-tizenkét kilométeres útnak indultak neki, hogy hazatérjenek, hanem az is, hogy ezen a csodálatosan gazdag kultúrájú vidéken a világhírű Sauvigne, Bouvière és a Szürke Barát szőlőtőkék mellett termékeny talajra talált Petőfi, Ady és József Attila magvetése is s amint a világhírű vesszők itt megerősödve a tizenkilenc maligános bort megteremték, úgy a költők életművének egy-egy idevetődött vagy Kiss Ernőék munkájával idehozott »tökéje« is, megtermi a maga gyümölcsét.

Virradat

Az esti beszélgetés a hajnalba nyúlik. Ahogy röpke visszapillantásban idézzük a múltat, hogy egyre távolodó kicsinységéhez hozzámérjük korunk nagyságának méreteit, megint szóba kerül Baranya rossz híre a »haldokló falvakról«.

A baranyai jól enlékezik. K. J. úgy ismeri az egész hegyvidéket, mint a saját tenyerét. Hirtelen abbahagyja a kétezer kötetes könyvtár ismertetéséről kezdett mondatát és közbevág:

— Igen!... Volt egyke és volt egyse is, — de ma alig van asszony Baranyában, kinek ne lenne két-három gyereke...

Villan a szeme, amikor hozzáfűzi:

— Nem egy házban négy is van!

Egyik kérdés hívja a másikat. Hadd legyen most már tiszta előttünk az egész baranyai kép.

— És a pincézés?... A bor?...

Az ilyen kihagyezett kérdés sem kelt meglepetést, nem sisszen benne a lokálpatrióta, mert szemei nem a múltban révedeznek, hanem a jelenben élnek és — megszokta már — mindig, amikor csak lehet, a jövőt kutatják.

— A pincézés elmarad... megszűnik majd... A szurdok nem lesz a céltalan időtöltés kaszinója, hanem a munka termékének a raktára... Aminek lennie kell. A tervben gondoskodnak erről a kultúrotthonok, a kiránduló helyek, a fürdők, az új vállalatok...

Ezekkel telítüzdelik az egész hegyvidéket.

A baranyai terv a kérdések villanásai között szaggatott mondatokban elevenedik meg előttünk. Mire búcsúzunk, éppen ránk virrad. És búcsúzóul még egy érv, amely köszöntésnek szántan szól, de egy élő jelszóval fölér:

— Segít majd a csemináci példa!...

A kézsorítást derűs mosoly kíséri s még mindig ott ül az arcunkon, bár kocsink már rég fölkapaszkodott a fennsíkra és a baranyai tetőn vágat az emlékmű felé. Fenn a hegyen a képzeletet messze viszi a szem. Az ember egy-egy fasor mögött látni véli a falvakat. Baranya-

vár hegyét, amott Sepsét, kissé följebb talán az Várdaróc s az ott, amely most alig látszik, Cseminác lehet...

— Segít majd a csemináci példa, — ismétli R.

A kicsinyke kis baranyai falu, ahol magyar földmunkások és szerb telepesek laknak együtt és egy szép napon, nem is oly rég, az egész falu egyetlen, oszthatatlan szövetkezetté lett.

A fejlődés távlata nyílik... Egyre jobban...

A fennsíkot most teljes mélységében megvilágítja a hajnali nap. A fiatal buza vadzöld abroszát alig láthatóan borzogatja a szél. Tábláikat oldalt fekete szántás szegélyezi. A virágbaborult gyümölcsfák úgy állnak itt a zöld abroszok és a fekete szántások mentén, akár egy-egy virágváza, amelyeket gondos kéz helyezett el, hogy legyen, ami a fennsíkra tekintő szemet símogatja.

A fák között valami sötétlik...

Kilótt tank, Tigriscsőve beleveszett a fekete földbe s haragos zölddel benötte a fű...

A régi világ nyomai még itt vannak... A hegyek vajúdnak még, de az idelátszó batinai emlékmű figyelmeztet, hogy akik átkeltek a nagy folyón, új életet hoztak és ez olyan erővel gyűri le a régit, ahogyan az átkelők úrrá lettek a folyó örvényein és a hegyeken is.

TAVASZI ESŐCSEPP EK

Felhők ölelik a langy napot körül
és szállnak-szállnak mezők, hegyek mögül,
mint bolyhos tollú, nagy égi madarak,
vizesek, lomhák, gömbölyűk,
magos szelektől duzzadó begyűk.
Távol a hegyek hűvös fejét csend fogja át,
lágyan lebeg az erdők felett kék pánc
homlokom és a mezők homlokát
illatos fuvalaf lengi be...

Fürge szél oson a fák közé,
hol illatos a gyepek, ág, levél
s az égre bomló lomb fehér,
Forgó, bolondos örvényben
felszökött valami sírva,
mit halkán, szépen
fehér pólyában elrejtett itt a tél:
égre libbenő, barna, holt levél.

Hogy tágul epedve a virágok kelyhe
és nyílik a földéken fekete szántás.
Életet és erőt kérnek esengve,
hogyan tollasodjon csibék lágy puhelye
és legyen itt mindig gazdag aratás,
paraszt-udvaron aranyos-lármás,
tengeri hántás...

És legörögnek lassan a tavaszi cseppek.
Oly szép a víz csillogó, párák fala
s frissülő földéken utak kanyargó, görbe szalaga...!
Tán könnyeket hullat nagy égi szem?
Gyöngyszemek e könnyek
s míg forró tenyeremen ülnek,
megcsókolom őket és úgy viszem.
Nem bírja ki a szívem,
hogyan felmutatva
meg ne csillogtassam a fényben őket,
teleddve az összes, zord időket:
hogyan lássa a rügy, a vetés, a kertünk
és keljen ki a mák, mit földbe jó anyánkkal
tegnap elvetettünk...

... Hullnak a gyöngyök
és felhíznak zölden rétek, pázsitok.
Az illanó, ezüstös kis kalárisok,
mint elomló, áldott szép göröngyök
megülnek ékes, szép reményvel
tenyerem falán:
velük az ég nevet be üszta, kék szemével
szívem kitaruló, dalos ablakán...

TISZTÍTÓTŰZ

Írta: Lukács Gyula

Senki sem lepődik meg, ha hallja, hogy a régi iskolában a vigyázó nem élvezte az osztály rokonszenvét. A régi hatalom hivatalos besúgója sokszor bandukolt haza képén a felelőtlen visszafizetés nyomaival, s nem is oly nehéz megállapítani, hogy ezek a kapott pofonok egy-egy póruljárt kis pajtás tudatalatti igazságérzetében születtek.

Horthy Miklós hadseregében a tisztj legény volt az, ami az iskolában a közutálatnak örvendő vigyázó. Nincs ezen semmi csodálkozni való. Mikor a honvédek a legembertelenebb bánásmód mellett koplaltak, vagy szívták pipacsonkjait, akkor a »csicskás« jóllakottan lebzselt nyegle gazdája szabadrablási lehetőségein. Míg a legénységet járta a tetű, ő lietenként kétszer is váltott tisztát, mit Ukrajna megfélemlített asszonyai mostak számára felérre.

Mikor a legénységi bunkerekben a kimerültség lett úrrá, a tisztj szállásokból harsogott a tivornya. A trágár nóták összefolytak a harmonika émelgyéssel és a lányok izléstelen visítozásával. Ilyenkor volt nagy fiú a tisztj legény. Berendelt az urak és hölgyek kiszolgálására pár gerinctelen honvédet. Az emberek, kikben erősebb a gyomor, mint a szív nem hivatottak bírálni saját gyengeségüket, s mindig akad néhány éhes, ki vállalta ífalogéért az éjszaka megaláztatásait. Ha az arcukba köptek, nem vágtak rossz képet, vigyázzba vágiák magukat és türték rablóik arcátlan garázdálkodását. Jóllaktak a maradékon és másnap mosolyogtak a »csicskásra« kinek jóindulata esetleg máskor is juttat majd számukra egy-egy pofont és egy-egy hazai módra sült szellette húst is...

Bénis nem tartozott a romlott tisztj legények közé. Olyan volt, mint a többi vas megyei kis paraszt fiú, ki szereti a földjét, s komolyan veszi mindazt, amit a szórványosan olvasott újságok számára feltalálnak. Tudta, hogy a »barbár bolsevikok« rátörnek Európa kultúrájára, s bár a kultúra fogalmával nem volt tisztában, őszinte szívvel kívánta azok veregségét. Hogy ne kívánta volna. Ezerszer hallotta milyen szörnyű nyomorban élnek a Szovjet népei, kiket a kommunisták megfosztottak földjeiktől és elragadtak templomaiktól.

A földet szerette Bénis. Nem volt ugyan nagy földbirtoka, mégis oly szép volt az élete, nyáron, mikor a növények tizezrei futottak színbe, életbe, kenyérbe. Nem is nézett túl a saját sövénykerítésén, de addig kötötte magát minden tenyérnyi kis földterülethez. Ő nem kér a kolhozból. Közös lónak tűrés a háta. Neki nem kell gépesítés. A kis parasztot a gép csak fönkre teszi. Ami a színházakat, mozikat illeti azok úgyis csak uraknak való mulatságok.

A templom az más kérdés. Itt meg épen nem lehet engedni, mert bár ő nem igen látogatta a templomot, tudta, hogy az sugározza az emberek felé a szeretetet. Szeretet nélkül őt is kiforgatnák vagyonkájukból. Kell tehát ez a háború. Rá kell kényszeríteni az oroszokat, hogy a népek ismét leverhessék a karókat a földeken és visszatérhessenek istenhez, a szeretethez.

A »Magyar Futár« képei fényesen igazolták milyen boldog a nép Ukrajna megszállt területén a visszakapott karók és templomok miatt.

Végig kell hát menni egész Oroszországon és igazságot teremteni az egész világon.

Amikor menetszázadba osztották és búcsúzott övétől a gyereknek orosz puskát ígért, az asszonynak hűséget. Nem marad sokáig. Lehet, hogy mire Ukrajnába ér vége is lesz a háborúnak.

A vagonban nem lehetett elmozdítani az ajtó mellől. Soha eddig el nem mozdult a megyéből és mindent látni akart. Bámulta a nyüzsgő városokat, a napsütésben fürdő rónákat és kerekre nyíltak szemei a Kárpátok ősfenyőinek megcsodálására. Csak akkor volt nyugtalan, ha a szemben jövő kórházvonatokból artikulálatlan jajgatás bántotta fülét.

Majd ő visszavág a muszkáknak, kik megsebesítették a föld és a kereszt harcosait. Szabadságot hozókat virágessóval kellene fogadni nem fegyverrel.

Ahogy a szerelvény átgördült a magyar határon ujongott a szíve. Galícia sövénykerítései már igazolták a megszállók jóakarátát a néppel szemben. Gyanús volt, hogy ezek a kerítések régieknek látszottak, de lehet, hogy ő téved. Írták az újságok, hogy a földek visszakerítettek régi tulajdonosaik birtokába, s ő is azok közé számol, kik ennek a visszazárásnak részese volt. Ő is honvéd! Szinte várta Sztaniszlauban, hogy előre köszöntsék az emberek. Vonatjuk itt fél napot állt, s ő ki-osont a városba. Talált is egy magyarul beszélő öreg vasutast. Budapesten dolgozott mondta...

Furcsa dolgokat mesélt neki az öreg. Azt állította például, hogy a föld és kereszt harcosai megölték nyolcezer ártatlan ukránt és zsidót a Nadvornába vezető út mellett.

Bizonyosan partizánok voltak, gondolta Bénis. Rendes embereket nem ölhetnek rakásra az igazság nevében.

...De azért csak kibandukolt a Nadvornai útra. Kedvét szegte kisé a még egészen kopár tömegsír, de hát háború van. Most nem lehet besztyűs kézzel bánni az ellenséggel...

Ukrajna sík rónáin hiába kereste Bénis a mesgyekarókat. Nem értette a dolgot. — Hogyan? — Itt még nem osztották ki a földeket a megszállók? Neki azt mondták, hogy mindenütt felszámolták már a kolhozokat. Meg is kérdezte az egyik fekete pontos munkaszolgálatost, ki többedmagával irtotta a pályamenti erdőt:

— Mondja doktor úr. Itt még mindig megvannak a kolhozok?

— Nincsenek oktató úr. A kolhozok városi kezelésbe mentek át. A németek által kijelölt igazgatók vezetése alatt állnak.

— Jó, jó. De a nép? — Visszakapta földjeit a nép?

A munkaszolgálatos végignézte a naív kis katonát:

— A nép majd visszakapja földjeit oktató úr. Harcol érte...

— Hm. Szép! — De miért irtják maguk ezt a gyönyörű fiatal erdőt?

— A harc miatt.

Az út szemléltetően beszélt a nép késhegyre menő harcáról. A felrobbantott hidak, blokkházak, a precízen megépített támpontok és vagon roncsok mind, mind, csak igazolták ezt a harcot.

Mikor Korosztben kivaggonírozták, már tele volt kétséggel Bénis. Jól jött csüggedő szívének a tábori mise, amit katolikus lelkész szolgáltattott ugyan, de utána igen szépen beszélt. Mint a kálvinista papok. Csak úgy szórta a sok szép ígéretet: győzelem, föld, szeretet, szabadság! Ukrán asszonyok is voltak nagy tömegben a misén, s Bénis csak azt nem értette, miért állta azokat körül fegyveres milícia. Miért sírtak azok az asszonyok, mikor végre megkeresztelheték gyermekeiket, sőt magyar százados tisztelte meg őket a keresztapasággal.

— Ezek bizonyosan örömkönnye, gondolta Bénis.

Lassan megszerette az ukránokat, s bántotta, hogy nem tudja nyelvüket. Akkor szívvél magyarázta volna nekik, hogy mekkora szerencse számukra a megszállók otléte. Nem is hitte, hogy a partizánok között ukránok is vannak. Úgy vélte, hogy a lakosok is egyet értenek vele abban, hogy ha kipusztítják a partizánokat, akkor rend lesz Ukrajnában.

Amint egyszer benn járt Korosztben, szerzett egy fényképet. Hozta is nagy örömmel lakásadónőjének: Ismét tizennégy partizánnal kevesebben háborgatják a faluk nyugalma, mert ahogy a kép mutatja ott lógnak tizennégyen kihülve Korosztén főterén.

Ettől függetlenül nem szüntek meg a megátalkodott partizánakciók a vasúti pályák ellen, s bizony sokszor kötötték járőrszolgálatba a honvédek éjszakáit. Az élelmisszerszállítványokat erős fegyveres őrségekkel kísértették, s egy ilyen kirándulás alkalmával találkozott Bénis először a partizánokkal. Túl voltak már a honvédek a veszélyes terepen, hisz látták már a falut jelző magas daráló malmot is. Jó kedvük volt a kísérőknek. Fegyvereiket a szekerekre rakták és szétgombolt gallérokkal bandukoltak az országúton. Nem is vették észre, hogy memyre elmaradtak a kocsik megül.

Harsány magyarnyelvű vezényszó fagyasztotta a mosolyt arcukra a cserje sűrűjéből:

— Feküdj!

A partizánok nem léptek ki teljes számban az országútra. Bénis csak kettőt látott közülük: egy honvédruhás férfit és egy szőghajú lányt. Míg a leány géppisztolyt tartott a remegő fekvők felé, addig a partizán összehasonlította az arcokat a kezében tartott fényképpel. Úgy látszott kerestek valakit.

Bénis gyorsan lehúzta jegygyűrűjét és feléjük nyújtotta. Ezzel a pár grammnyi arannyal vélte megvásárolni életét.

A partizánoknak nem kellett a jegygyűrű. Feladatuk végeztével szólanul eltűntek a cserjében.

Másnap reggel Bénis jelentkezett György hadnagynál és kérte rendje szolgálathoz tisztí legénynek. Páran azt hitték, hogy elijesztette a fegyveres szolgálattól a partizán kaland. Olyanok is akadtak, kik állították, hogy nem akar a partizánok ellen harcolni. Ki tudna ennek a fenekére látni?...

Egy reggel hosszú oszloppal találkozott a Turesinka felé kanyargó úton. Felismerte bennük a kolozsvári őrszázlóját. Utána, mint az alattomos kolera az ukrán milícia kékruhás hóhéradata húzódott. Azt mondták erdőfésülésre mennek és gazdag zsákmányt remélnek. Bénis nem értette, mit lehet az erdőfésüléssel zsákmányolni, de akadt, aki megmagyarázza:

— Kitereljük a falvak lakóit, s ami a házakban található az mind a mi zsákmányunk.

— Kiösszátok a békés lakosságot?

— Ki beszél itt békés lakosságról. Partizánok ezek mind. A csecsemőtől az aggyastyánig!

Bénis elmosolyodott:

— Csak a pofád jár komám. Majd épen megengedik neked a tisztek, hogy rabold a gyengébbeket...

Másnap mégis nyugtalan volt, mikor látta, hogy mintegy tizen-nyolc-húsz kilométeres távolságban komor füstfeileg lebeg az erdő felett. Ott lehetett körülbelül Banderovka, hol lakásadó asszonyának leánya tanítónősködött.

Nyugtalanágát lassan elfojtotta az elfoglaltság. Hadnagyát előlép-

tették és nagy vacsorával akarta ünnepelni új csillagját. Sűrögtek a konyhán a berendelt segítők, s este megérkezett a láda bor is, amit az ételmezési oszlop manipulánsa erre az alkalomra csent el. Hívtak két munkaszolgálatost is, kik majd ellátják a mulatókat zenével, nótával.

Bénis két ismeretlen vendégre figyelt fel. Egy fekete zászlósra a kolozsvári őrszászlóaljából, és egy vöröshajú nővérre a honvédkórházból. Duhaj volt mind a kettő. Az utóbbi csak úgy szórta a kétértelmű vicceket a tisztek felé, a zászlós pedig egyre pofozta a remegő zenészeket és mutogatta ismeretlen eredetű gyűrűit, fülbevalóit...

Bénisben feltámadt a gyanu. Háttha mégis rabolják a megszállók a falvakat? A füst az erdő felett valószínű a büntető expedíció gázteje.

Reggelre a mulatók tökrészegre itták magukat. Kifogytak a borból és kifogytak a viccekből, s valami új szórakozás kellett, hogy emlékeztetés maradjon a nap. A kolozsvári zászlós csalta a többieket Koroszténbe. Nem igen akartak menni, de a vöröshajú nővér legyávázta a vonakodókat:

— Ti tisztek vagytok, Szediétek le csillagjaitokat a gallérokról. Egy csirkét sem mernétek levágni. Én csak gyenge nő vagyok, de helyén van a szívem. Én igenis megyek. A gyávák maradjanak.

A városig Bénisült a bakon, de ott a zászlós kivette a gyeplőszárat a tiszti legény kezéből. Ő akarta vezetni a többieket, hisz ő ismerte az utat.

A szekér a magyar garázs felé kanyarodott és túlhaladta a várost. Az úttesten feketedtek a gépkocsik és az emberek. Egyenruhák mindenféle színben. A motorkerékpáros gestapo tisztek idegesen futkároztak a terepen. Magyarok, nagyobb számban ukrán milicisták, végül tömegben németek.

A színek áradata percről-percre nagyobbak látszott.

Odafurakodtak a milícia hármaskordonja mögé. A kolozsvári zászlós semmit sem akart elengedni a látványosságból. A monoklikon csillogott a fény. A reggeli nap nem takarékoskodott a színekkel.

A kordon másik oldalán frissen ásott gödör. Olyan volt a kihányt föld a hatalmas fűvön, mint a gyászkeret. Mellette a milícia szuronykoszorújában összekötözött emberek. Öregek, asszonyok, gyermekek. A zászlós röhögve mutatott feléjük:

— Parizánok az anyjuk úristenit. Ott maradtak a faluban, mikor mi jöttünk. Azt hitték félrevezethetnek bennünket.

Az egyik parasztot nyakánál fogva rángatják ki a gyűrűből és lökik a gödör felé:

— Vetkőzz le te disznó!

A paraszt gyámoltalanul mozog. Csak most látszik, hogy egyik karja csonka. Ahogy felső ruháját leveti rugják a gödörbe. Puskacsó nyúl a fehér rubaska után és eldőrdül a fegyver...

Új paraszt, új kép, új dörrenés...

Nyolcadik, kilencedik, tizedik...

A vadászok rohannak a gödör egyik széléről a másikra... Céloznak, lönek... A vörös szökőkutak ragaszkodást mutatnak az élethez. A vér torz álarcot von a milicisták arcára, s a szivettépő nyögések és jajgatások diszharmóniájába bele-bele dörrennek a fegyverek.

Ötvenedik, hatvanodik, hetvenedik.

Bénisnek torkában dobog a szíve. Sápadt arcán az iszonyat letörölhetetlen kifejezése vonaglik. A gödör szélén lakásadó asszonyának lánya áll: Dozja, a tanítónő. Karján másfélesztendős kis fia. Birkózik a véres milicistával. — Nem. — Nem adja kicsinyét.

Bénis segítene, de lábai gyökeret vertek a földbe. Kiáltana, de torka

összeszorult. Halántékán, dacára a hűvös reggelnek, patakokban folyik a verejték.

A tanítónő térdre kényszerül a puskatusok zuhogása alatt. Balkeze görcsösen tartja a gyermeket. Ha halni kell, haljanak együtt. Mocskos kezek tépik aranyhaját, s torkára véres mancs acélkapcsa szorul. Az ellenállás pillanatok alatt enged, s az elragadott fiúcska nagy fúvben repül a gödör felé.

Az anya utána veti magát, s egyszerre több fegyvereső mered a gödörre.

...azután ismét dörögnek a fegyverek.

A részeg zászlós magasba emeli a pálinkás üveget és beleordít az anya vergődő haldoklásába:

»Na zdorovicsku panyinko!«

Bénis szemei előtt összefolytak a képek:

— Ez az a föld melyet visszaadtak a népnek? Ez az az igazság melyért milliók pusztulnak? — Ezért öltöztették őt is katona ruhába? — Azért koplal, nélkülöz otthon a nép? — A partizánok nem ölik meg az ártatlanokat, még a jeggyűrűjét sem vették el, pedig kínálta nekik. — Azok pedig nem ismernek mesgyekarókat és nem hallgatnak miséket...

Ahogy a szürkület ráült a falura, vállára akasztotta fegyverét. Kilépett az üres utcára. Sietett a koroszteli útra. Az őrijárat ismerte és nem tartóztatta fel. Odavetette félvállról a siető tiszt legény felé:

— Jól nézünk ki, ha már a csicskások is partizán vadászatra mennek!

Bénis nem felelt, de felszíszent a szavakra. Dúlt benne az indulatok vihara. Igen vadászatra. Ezegyszer nem nemes vadra megyek. Keselyűt veszek puskavégre...

Félféle készen akart lenni mindennel. Belopta magát a városba és a kórház felé vette útját. Közelben volt a kolozsvári zászlós szállása. Felismerte a házat és beosont a nyitott kapun.

A zászlós tisztilegénye nagy szemeket meresztett jöttére:

— Talán megint muri van György főhadnagyéknál? A zászlós úr csak éjfél körül tér ma haza. Várd meg ha akarod.

— Majd az udvaron megvárom.

Megállt a kapu oszlopa megett és leste a lépteiket. Nem sokáig kellett várnia. Ketten közeledtek: a zászlós és a vöröshajú nővér. Már hallotta az izgága hangot:

— Miért ne jönnél be? A legényemtől félsz talán? Ostoba parasztkölyök. Annyira sem becsülöm, mint a kutyámat. Gyere csak szépen utánam. Észre sem veszi majd, hogy velem jöttél.

Egymás után osontak az udvaron keresztül. Bénis csak a nővér hátát látta. Szeméhez emelte fegyverét. Nem remegett a keze. A závarzat csattanására felfigyelt a zászlós, de mielőtt megfordulhatott volna végig villant az udvaron egy tűzszalag.

Ez volt Korosztelenben aznap az utolsó dörrenés.

Bénis siető lépésekkel indult az erdők felé...

RÖVID GYEPLŐN

Irtá: Láták István

Szurok Domokos kocsmáros egyedül üldögél a söntésnél és andalogva néz ki a szűk utca járdájára. Alkalmazottja nincs, csak a felesége néz be hozzá a konyhából néhanapiján. Különbözik mindig egyedül ül és egész nap nézeget kifelé, pedig abban az utcában, ahová a kocsmá nyílik, kevés néznivaló akad. Az utcába csak néha téved be egy-egy teherrel rakott kocsi, vagy siető munkás. A söntés ugyan közel van az ablakhoz, Szurok még sem lát ki az utca végéig, akkor sem, ha egészen a hűs ablakhoz tapasztja széles, mosolytalan arcát.

De nem is nagyon óhajt az utca végéig ellátni. Ott egy hatósági szövetkezeti kávéház és büffé kirakatai büszkélkednek szép függönyeikkel és a benti izléses, modern berendezés fényét csillogtatva. Odajár most ez a mértékletesen iszogató világ falatozni, táncolni vagy egy pohár jó itókát felhajtani. Munkások, alkalmazottak, dolgos parasztok! — Unalmas fráterok! — sóhajtja Szurok Domokos és sárgás szemgolyója vörösbe duzzad. — Még mulatni sem tudnak ezek, mint a régi jó idők urai!.

A régi jó időkben bizony mulatók urak jártak a sarki kávéházba és abban Szurok Domokos volt az úr, mint bérlő. Jó szerződése, hosszúsúléjárati szerződése volt a várossal, s nagy üzletet tartott a gondtalanul mulató urak szórakoztatására. Igaz, hogy már régen nem volt fényes a kávéház, s ilyen sosem volt, mint most. — De minek is az a nagy fényesség! — mondogatja. Akkor csak olyan füstös, oszlopos, kopott márványú volt a sarki öreg kávéház, sok zajos úri nap szemtanúja. Nappal csendesen szunnyadt a kávéház belső világa, egy-egy kopottnadrágú vidéki költő firkált valamelyik asztalán, vagy néhány kereskedelmi ügynök sugdosott egyik sarokban; de este, éjjel, a szivarfüstben vagyonokat kártyáztak el a törzsvendégek, és cigányveréssel meg a vérszegény kaszírú megcsúfolásával, hangos röhejek között ünnepelték éjjelről-éjjelre a könnyenélést. Hogy mások verejtékéből éltek azok az urak? Hát istenem, nem mulathatott mindenki. Szegény mindig volt...

Hajh-hajh, de akkor lehetett ám keresni! Szurok úr gömbölyű arcára sóvár vonások rajzolódnak. A pincérek ugyan keveset markoltak, de ha ügyesek voltak, borralaló nézett ki számukra. A főnök szép summákat számolt cigarettafüstös hajnalokon, a kopott és sosem renovált, vén kávéház irodájában, vagy valamelyik sarokban, egy márványasztalon. Mindennap volt valami betenni való a lakásban őrzött páncélszekrénybe. Bezzeg, ha akkor nem rakosgat félre, ugyan miből győzné a szürke, eseménytelen napokat. De azért szívfájdító így, kotlani egy kicsiny kocsmahelyiségben, s a múlt emlékein rágódni.

A kisutca sarkán büszkélkedő kávéház előtt visz el a Gabona-tér felé és tovább, a folyami kikötő irányában a hosszú utca, most valami Szabadság-út. Onnan ugyan ritkán tér be valaki a kisutca, kocsmába igyekvő ember, hisz ott a szép sarki vendéglátó üzem, az hívogatja be a szomszárakat. S azok nem jönnek, hogy Szurok bácsi finom fröccsét kebelezzék be. Alig néhány háznői távolság, és istenem, de messze

került Szurok Domokos a zailó világ útjáról. Egykori zsakettjét is a moly rága, egyszerű utcai kabátban ácsorog vagy üldöggel most a sötétben. A sarkon túl teherautók rohannak, munkások, folyami matrók járnak-kelnek, mind hangosak és jókedvűek. Egyiknek sem hiányzik Szurok bácsi.

Ide a kisutcai kocsmába pedig csak egy-egy olyan savanyodott kedvű ember nyit be néha-néha. S a régies, talpas pohárból fogyasztott két deci mellől sóhajtják el itt a szívük terheit.

Ilyenkor némi elevenség költözik Szurok Domokos arcára. Egy-két légy is fölrepül a kocsmaszobában és zümmögni kezd. A vendég kényelmesen otthonosan lekonykodik a kockás abroszra és beszélgetni kezd. Tudja: Szurok úrnak beszélhet, hiszen sorstársak, neki is bánata van és életunság bántja...

De néha félnapig sem tér be senki. Olyankor aztán ólomlábakon lépked az idő. S Szurok úr maga hajt fel néhány hosszúlépést.

A mai nap kissé mozgalmasabbnak ígérkezik. Az utcában hirtelen székéرزörgés zaja hallatszik, parasztkocsi, egylovas. Végig halad az utcán, megáll a kocsmá előtt. Egy pörge kalapos, lógósbajszú kislúvaros száll le róla. Gombár József. Szurok kocsmáros jól ismeri. Gombár szinte egyszerre lép be az ajtón Vidák Ádámmal, a volt sorsjegyárússal, aki most süteményfélekkel, kétszersültekkel ügynökösködik. Vidák angolbajszos, hajlottható, ravaszképű ember. A bajúszatlan Szurok és a lógósbajszú Gombár között valami átmenetet képez bajúszviselet tekintetében. Mindig jól kitömött táskát hurcol, süteményeket nem igen látott nála senki. Ki tudja, mit hurcol benne. Egyszerre érnek az ajtóhoz, de Gombár a modortalan, nyers ember egyszerűségével előbb lép be az ajtón.

— Adjisten — szól, s egyet konyít a kalapja szélén Gombár. Vidák igen csendesesen köszön. Ugy látszik nem jó napja van ma. Gombár a sötét előtt asztalhoz telepedik. Vidák egy másik asztalkához ül.

— Hosszú lépést? — kérdi kissé felelevenedve, mindkettőjük felé hajolva Szurok. Ismeri az emberei szomjúságát.

— Azt, azt, — mondja Vidák. Gombár csak bólint s megsodorintja a bajszát.

Mindkét asztalra italt ad Szurok, és Gombár mellé telepszik. A két vendég közül ez a beszédesebb, csak nehezen indul meg belőle a szó. Segíteni kell neki.

— Régen láttam már, Gombár úr... — odahajol hozzá. — Mi a csudának van beragasztva a képe?

Gombár leteszi a poharat és arcán a három helyen is éktelenkedő sebragaszt tapogatja. Majd legyint egyet.

— Tudja, Szurok úr, máma már az embert a saját gyereke se tiszteli, az is ellene van. Ne is kérdezze!... A vér megint a fejembe szalad... Az a gyönyörű fiam, aki most gyűtt haza a katonaságtul. Tudja!... Ah, azt nem is lehet elmondani...

Szurok úrnak fölcillan a szeme. Ha a máról valami rosszat mondanak, az midjárt föl villanyozza.

— A fia, Gombár úr? — kérdi üzleti sajnálkozással. — Ugyan hogy történt? — És kényelmesen elhelyezkedik a széken. Gombár nagyhangú, bőbeszédű ember, de most mintha csenedesebb, megszeppentebb volna és nehezebben indulna meg belőle a szóáradat.

— Bizony, a fiam — sóhajt fel ismét és jót húz a pohárból. Látszik, hogy magában küszködik, maga sem tudja, hogy tengernyi keserűségzsilipjét hogyan emelje fel. — Hazajött a drágalátos. Én tartottam, neveltem, lopta a napot otthon és etettem. Kifutó volt, itt-ott dolgozga-

tott egy keveset. Azt gondoltam, majd ha kiöregszek, átadom neki a lovakat, fuvarozzon ő. Akkor még két lovam volt. Ezért szakmát se tanult. Nem lett volna szüksége rá, hogy más kezébe legyen. Jó három éve elvittek katonának. Néhány hónapig a fronton is volt. Azóta hírét is keveset hallottam. Nem sokat írkált haza. Nemrégiben beállított. Meghalt. Akkor lett, mint egy medve. Ra se ismertem volna. Valami szakmát, mehanikusságot tanult ki a katonaságnál. Hallani se akart arról, hogy majd a fuvarozásnál maradjon. Gyárba ment és ott a vezetőkkel komázik, úgy bekapott közéjük. Meg tanfolyamra szalad mindig...

Itt megalt Gombár. Kifüladt. Pihenéskeppen kiitta borát és másikkal pohárral kert. Majd a nehéz emlékezésben újra megeredt belőle a szó.

— Nagyon okosak lesznek már — mormogta Szurok, miközben asztalra helyezte a megtöltött poharat.

— Egy darabig alig láttam, csak járni járt haza. Két nagyobbik lányom is, a legöregebbek, gyárba járnak, csak azokkal beszélgetett mindig. Egyszer éppen akkor állított haza a túlokos, amikor kicsit megdöngettem az asszonyt, hogy ne száskodjon. Mindig kiabál velem a kis béka: »A családdal sose törödsz! A gyerekeidre nem áldoztál! Mind eliszod a keresetet!« Majd harminc éve ezt kiabálja, hát azelőtt elhalgattattam. — És az öklét mutatja Gombár. — Mikor iszom én el az egész keresetet? Valamit csak ihatok abból, amit én keresek?! Hát a vitába beleártja magát az a melák fiam, nekem esik és a marha nagy ökleivel úgy megvág, hogy három helyen is kirepedt a pofám. Itt még kacsot is rakott az orvos, — mutat az orcájára Gombár. — Hát tudja, Szurok úr, nagyon elszégyeltem magam. Hogy engem az én kölyköm megverjen!... Kezet emeljen rám, mert erősebb!... — Megint hozott egyet a pohárból. Majd hevesen zihálva folytatta.

— Aztán még hogy rám kiabált! Ha nem tetszik, menjek a miliciára, jelentsem föl!... Hogy eleget vertem, azt mondja, harminc évig az asszonyt. »Az anyámat ne üsse meg többet, mert csudát csinálók! Ez mind semmi, amit most kapott, csak még egyszer megüsse!...« — Olyat sóhajtott Gombár, hogy majd szétrepedt a melle. Ez volt a nagy bánat, amitől végre kissé megkönnyebbült, hogy megértő embereknek feltárhatta. »Kinyílt a szemem — mondja nagy hangon a fiam — megvédem ezt a védtelen asszonyt! Nem szégyenli verni szegényt! Hányszor elverhette, hányszor sirdogált!« Hát persze, hogy sirt, ha nyelveskedett! A nyelviért kapott mindig! De most én fizettem rá!

Vidák átült Gombár asztalához.

— Nagyon kiokosították, mi? — vigyorított Gombár felé. Neki is szívfájdalmat okoz mindennap, hogy annyi új dolog van a világban. — De a család fő tiszteletét elfelejtette?...

Szurok fejcsóválva hallgatta a lázas ébeszélést. Gombár mostanában talán először érezte, hogy szabadon elmondhatja az életében megért nagy sérelmét és vereségét, mert egyre bizalmasabban tárta ki lelki sebeit.

— Ez a mai fiatalság! Új ember? Taknyos! Én a magam idején apám szeme közé se mertem nézni. És amit apám akart, azt akartam én is. Aztán képzelje, Szurok úr, kihasználják ellenem azt is, hogy az asszony nevén van az ipar. Tudja, egyszer, már régen volt, egy késelés miatt elítéltek, aztán mint büntetett előéletűnek, nem akartak nekem iparendélyt adni. Akkor az asszony nevére váltottuk ki és a házunkat is ráírtuk. Most nem elég, hogy megvert, azt vágta a fiam szemtelenül a fejemhöz: »Ha nem fizetődik ki a fuvarosság, eladjuk a kocsit, lovakat, és maga valami okosabb dolog után néz.« Hát tanfolyamra jár

a bitang és nagyon fönthordja az orrát! Még hogy egy szemet se igyak, hogy mindent nekik adjak! Tán én is tanfolyamokra járiak! Ki hallott ilyet, hogy a tulajdon apjának parancsolgat! Hogy én ne igyam el a keresetet, hogy gondoljak a családra is, ne csak a lovakra meg magamra! Hogy legyek ember! Hát nem voltam én mindig ember? Hát elittam valamikor is az egész keresetet? — Most már az asztalt verte Gombár és egészen belevörösödött, és a düh fojtogatta. — Ugy ordított rám a taknyos, hogy a szomszédok is összefutottak! Hogy az ő keresetükből nem uraskodok, nem iszok! A lovak is, és én is csak a fuvarosságból kaphatunk abrakot! Adjak haza! Hogy én nem tudtam férjhez adni a lányaimat! Mert mindent elittam! Hogy a feleségem is ledolgozta a gyerekekért a tíz körmét! És azok a koszos lányok is ruházkodnak ám most! Gyárba járnak, az egyik benne volt az útságbán is, hogy rohammunkás! Rohammunkás, hogy nem szégyenli magát, cégéreskedni? Tán így akar férjhez menni, hogy híres lesz! Oda mennek a lányok is ahová akarnak. Csak a két legkisebb gyerek fél még tülem! A nagyobbak mennek moziba, bálba! Semmi tisztesség! Meg se kérdik, szabad-e? Költik a pénzt! Az anyjuknak tán adnak haza valamit, de az én kezembe egy fillért se ad egyik se! Eladtam az egyik lovat, hogy ne szoruljak rájuk, meg hogy jobban kifizetődjön a fuvarosság. Hova legyek? A házból is kitehetnének! Ki mos, meg főz rám akkor? Pedig este alig tudok otthon a méregtől megszólalni. Odavetem nekik a keresetet: »Netek« és az asszony nyugodtan el meri venni!... Még meg is számolja! Hát ezért is lát olyan ritkán, Szurok úr. Már kocsmába is alig járok. Szégyenbe vert a fiam... És mindent haza kuporgatok. Hozzám fordult ugyan néhány nap múlva, hogy ne haragudjak, én mégis az ő apja vagyok; hogy azt mondja, elhirtelenkedte a dolgot, mert sajnálta az anyját... De én meghúszom magam most is, mert tartok tőle, a nagy maffa ökleivel belémakaszkozhat...

Fölállt Gombár. Kócos hajába húzta a kalapiját és keserűn, lemondóan legyintve fizetett.

Szurok jelentősen rámosolygott.

— Nincs köszönet a mai gyerekekben. Én egyet sem neveltem! Még tán, hogy engem tanigassanak! Igaz-e Vidák úr? Magának sincs gyereke! Nem az lesz a gyerekből, amit faragni szeretnének belőle...

Kint a lovacska már türelmetlenkedett a melég napon. Gombár lekezelt Szurokkal és Vidákkal, és hogy a szívét megértő embereknek kiönthette, kissé megkönnyebbült lélekkel kilépett a nyugalma hozó kocsmá ajtaján.

»Hogy sikeresen megvalósíthassuk a nép kommunista nevelését, előmozdíthassuk a szovjet tudományokat, irodalmat és művészetet — megsemmisítő tűz alá kell vennünk a reakciós polgári világnézetet, meg kell gátolnunk minden kísérletet, hogy ez a világnézeti rothadás befurakodjék a szovjet társadalom magasztos és lényes szellemi világába.« (Leonov M.)

MAGYAR TAVASZ

Irta : Leonov Leonid

Leonov Leonid, orosz író mint a Szovjet Szövetség kormányküldöttségének tagja járt Magyarországon a március 15-i ünnepségek alkalmából. Erről a látogatásról emlékezett meg az alábbi írásban, amely a »Pravda« március 31-i számában jelent meg.

Ünnepi csend ül ma a dunamenti síkságon. A természet teljes erővel készülődik a tavaszra. A meleg adriai szél esőthozó, kékes felhőgomolyokat hordoz a horizonton; réti boglárkák nyitogatják szirmaikat a napsütésben. Maholnap megcsendülnek a természet ébredésének hangjai és egyszeriben lágy rózsaszínbe öltözik ennek a bőven termő országnak mind a harminchatmillió gyümölcsfája.... A friss márciusi levegőben ma még csak a szőlőtőke bimbózik és csak a nagy magyar tenger, a nekünk oly emlékezetes Balaton körül virágzik a barack és a cseresznye, dalol a magyar tavasz.

Ebben az évben az emberek tavasza megelőzte a természet tavaszát. Még számban se lehet venni a háborús rombolásokat, még Budapesten sem építették fel egészen a felrobbantott hidakat, de a magyar hazafiakat, szinte mind a kilencmillió embert, már örömteli alkotókedv tölti el: alig hihető, hogy van itt olyan is, aki nem hisz az általános nemzeti újjászületésben. Valami nagyon fontos ment végbe az utóbbi három évben és az események színtere ezúttal nem az annyi vérrel öntözött magyar föld volt hanem a magyar nemzet szíve és elméje. Élni akar: dolgozni akadály nélkül, a kiraboltatás veszélye nélkül és természetesen el akarja foglalni a népek családjában a neki járó méltó helyet.... Ha a végcél már világos, nem nehéz az eszközök kiválasztása.... És ime: a nép jut hatalomra, végrehajtják a gyakorlatilag megváltás nélküli földreformot, fokozatosan eléri a munkásosztálynak és a parasztságnak azt az óhajtott egységét, amely felé annyira törekedett az 1848. évi felszabadító mozgalmak egyik vezetője: az első munkásújság alapítója — Táncsics Mihály és végül a Dunamedence népeinek szívéből örökre eltűnik az elavult, kívülről táplált ellenséges érzület. A mult és a közelmult kemény megpróbáltatásai után Magyarország így ismerte fel az új demokratikus fejlődés előnyeit.

Emlékezetünkbe kell idézni a dunamenti földek földrajzi helyzetét, hogy a sok viszontagsággal tűzdelt magyar történelem ezer esztendejének többi emlékezetes dátuma között megtalálhassuk a méltó helyet 1848 számára. Évszázadokon át nagy népvándorlások központi útjai húzódtak itt. Minden kóborló nemzetség errefelé tekintett, valamennyi irányból erre a síkságra zúdultak le a szelek. A legvadabbak délkeletről és északnyugatról kiindulva dúltak. A törökök voltak ezek és a németek, akik itt a »sváb« nevet kapták és a későbbi időkben a német imperializmus előretolt helyőrségeivé lettek; emellett figyelemreméltó, hogy Magyarországra mindig északnyugatról tört be az aszály a terméketlenség és a velük kapcsolatos népi nyomor is. A 18. század elején Rákóczi fejedelem megpróbálta szétfeszíteni ezt a kálváriáról jövő szorítást. Amikor ez a felszabadító

ellentámadás sikertelenségbe fulladt, a szatmári béke után győzelmesen bevonul Magyarországra egy érdes, tompa szó, amelynek hangzása hol fogcsikorgatásra emlékeztet, hol arra a hangra, amit a tőkére lecsapó hóhérbárd ad: Habsburg. Elkezdődik az ország német kisajátítása és ettől fogva Magyarország egész legújabb története a nemzeti önállóságért és állami függetlenségért vívott szüntelen harccá válik.

Az 1848-as magyar forradalmat nem az első, de a legjelentékenyebb kísérletnek kell tekinteni, amely arra irányult, hogy egyesítsék a nemzeti erőket nemcsak éppen soron lévő Habsburg ellen, hanem feudális hűbéresei és földmagnásai, az Eszterházyak, Telekiek, Zichyek, Pallaviciniek, Somssichok és a többi hercegek, grófok és bárók ellen akár svábok, akár a magyar nemzet szülöttei.

A forradalmat kivégezte az intervenció, de a nemzet, amely rövid időre megízlelte a szabadságot, soha sem felejté el a népi uralom lendületes, alkotó örömét. A népi tudat titkos rekeszeiben száz éven át élt a nagy kitörés emlékezete és gyűlte az erők a végleges felszabadításhoz. A történelmi okok és a forradalmi következmények tárgyi emlékeit, amelyek ma a budapesti Nemzeti Múzeumban vannak kiállítva, a nép féltve őrizte a habsburgi önkényuralom éveiben és Horthynak, ennek a szomorúemlékü, flottanélküli, győzelemnélküli, — ha csak nem számoljuk a saját népe felett kivívott véres győzelmet — következőleg lelkiismeretnélküli tengernagynak dicstelen kormányzásán át is.

Az új magyar kormány vezetőivel együtt végigjártuk a jubileumi kiállítás termét, ahol a legkimerítőbb teljességben megtaláltunk mindent: a forradalmi okmányokat és fegyvereket, Kossuth Lajosnak, a forradalom lelkesítőjének felhívásait, Petőfi Sándornak, a forradalom költőjének versfogalmazványait, az akkori szegényes magyar viseletek mintadarabjait és az elnyomók szuronyaitól keresztülődő honvédegyenruhákat. És itt állnak mintegy emlékeztetőül a lerázott rabigára, a niaszszív deresek, otromba, bizonyára nyikorgó kerekeken, hordozható kalodák, hatalmas arconcsokkal a nyak, derék és a kezek számára hogy a megkínzott netáni idegenkedése ne nehezítse a hóhér lelkes munkáját. És ugyanitt — a falusi kovácműhelyek készítményei kések és lándzsák hosszú nyeleken, azután a magyar kaszák, amelyeket a nép haragja páiossá változtatott, éles zsellérkaszák a sok ingyenélő dudvának. — mint megannyi intő jel azok számára, akik megkísérelnék kiragadni a nép kezéből a kiharcolt földet és szabadságot. Évszázadunk különösképpen abban különbözik a megelőzőktől, hogy ha egy nemzetnek szuverén határain belül bármi követelnivalója van épsége és méltósága szempontjából, akkor azt halogatás nélkül megszerzi, s ha már megszerezte, keményen tartja kezében. Mindezeknek a hol félelmetes, hol pedig megható, de mindenkor tanulságos ősi erekléknek gyűjteménye még a háború előtt kiegészítődött a Szovjetunió baráti ajándékával: a magyar államnak visszaadott ötvenhat darab 1848-as hadilobogóval.

Ez alatt a három év alatt sok mindenre rájött a magyar nép; mindekelőtt arra, hogy a világ melyik táján kell barátokat keresnie. A mindennapos tapasztalatok és a hétköznapi érintkezés szertefoszlatta a Kárpátok túlsó oldalán élő hatalmas gonosz óriásról terjesztett rágalmakat. A titokzatos szomszéd, akit az esztelen ellenséges csaholás teljes harminc esztendőn át hol a vad, megátalkodott barbár medvebőrbe öltöztetett, hol pedig a világot leigázó pokoli szándék csuháját húzta reá — ez a titokzatos szomszéd olyan igazi harcos óriásként mutatkozott be, aki a kézi-tilásban kellemesnek éppen nem mondható, de ugyanakkor önzetlen és nyíltlelkű a barátságban — mindazok számára, akik hozzá hasonlóan a

békére áhítoznak és saját jólétüket nem a gyengék nyomorára építik. Igen, az oroszok mások lettek, mint 1917-ben voltak és még kevésbé azok, akik 1848-ban voltak. Egyébként akkoriban a haladó Oroszország, az akkori nagy gondolkodókkal: Csernyisevszkijel, Bjelinszkijel, Herzennel az élén, szívvel-lélekkel a lángoló Magyarország mellett volt. Ő, korántsem az összes orosz katonák tartották kezüket a fiatal magyar szabadság torkán! Voltak az orosz hadseregben olyanok is, mint Alexej Guszev kapitány, aki titkos összejövetelen a vele egygondolkodásúakkal meghányta-vetette a magyar felkelőknek nyújtandó segítség lehetőségeit s akit elfogtak majd bajtársával együtt bíróság elé állítottak. Guszevet és társait a cári hóhér akasztotta fel Minszkben, 1849 augusztus 16-án...

Népünk mindenkor együttértett a magyar felszabadító mozgalommal és a háború befejezése után, amikor az újjászülető Magyarország új utakra lépett, örült, hogy ezt az együttérzést tettekkel is bebizonyíthatja. A mi szovjet embereink voltak azok, akik segítségére siettek Magyarországnak a legsúlyosabb percekben: visszaadták a harcokban szerzett folyami hajókat, a zsákmányolt kórházi hajókat, a zsákmányolt kórházi felszereléseket, mozdonyokat, vasúti kocsikat; javították a budapesti hidakat, hogy megrövidítsék a gazdasági újjáépítés időtartamát; segítettek a háború dülése után első szántás-vetés megindításában. És hányszor fordult elő, hogy az egykori földesúri birtok felszántásánál az akkor még mozdulatlanságra kárhoztatott magyar ekét ágyúvontatóhoz kötötték, amelyhez az olajat és üzemanyagot is a hadsereg készletéből adták, a kormánykerékhez pedig odaült egy-egy olajos-szurtos, vidám legény, akit valahonnan Tambov vidékéről hozott erre a háború fergetege, s akinek kapóra jött, hogy ismét otthoni mesteriségét: a traktorvezetést úzhette.... Egy szóval, a magyar munkások és parasztok, az ő munkaösztönükkel ez alkalommal is megtudták különböztetni az igazi együttérzés szavát és tényét a fennhéjázó spekulánsszólamoktól. A bajban nyújtott kenyeret meg sőt nem szokták elfeledni. Ezért fogadták oly melegen és szívélyesen a szovjet küldötteket ebben az országban s az egyszerű, nyiltarcú parasztlányok félelem és tévovázás nélkül húzódtak közelebb, hogy kezetszorítsanak a szovjet küldöttség vezetőjével, a tábornaggal; és tömör, szilárd sorokban jöttek Csepel munkásai, hogy egy-egy szót és mosolyt váltsanak az egykori lugánszki lakatossal; és a tömeg zúgva, lelkesen kiáltotta az ünnepségen: »Fíljen Vorosilov!« Eppen ez az ember volt az, aki a sztálini útmutatásokat követve, segített Magyarországnak, hogy a fasiszta iga alóli felszabadítása után talpraállhasson. Négy napon át voltam szemtanúja azoknak a közvetlen megnyilvánulásoknak, melyeknek mindegyike a hazám iránti barátságot tükrözte vissza. Mindezt együtt láttam és hallottam az új demokrácia többi országainak képviselőivel, amelyek küldöttségileg képviseltették magukat a magyarországi ünnepségeken. És azoknak a tisztelt birodalmaknak, amelyek tartózkodtak attól, hogy képviseltessék magukat kétségtelenül voltak ott kémjeik, akik — reméljük — nem fogják megtagadni, hogy a fentebb leírtakat igazolják...

Mint ahogy már említettük, nem minden ország — amely pedig kérkedik demokratikus intézményeivel — küldte el követeit, hogy letegyék megemlékezésük koszorúit a magyar nép legjobbainak: Kossuth és Petőfi szobrainak talapzatára. Persze, ilyen vállalkozás bizonyos költségekkel is jár: vasúti jegy Budapestre, elsőrangú szállodai ellátás... meg a virágok, amelyeknek az ára ebben az évszakban még egy kissé borsos.

No de valószínű, hogy nem csupán az állami túlkiadások veszélye volt az ami azoknak, az országoknak vezetőit visszatartotta ettől. Tegyük fel, ha Budapesten történetesen az utolsóelőtti Habsburgnak, I. Ferenc

Józsefnek 185. házassági évfordulóját ünnepelték volna, elképzelhető, hogy mennyi vakítóan dekoltált paradicsommadár, mennyi felfuvalkodott lilalááros pulykakakas repült volna ide, hogy kezetszorítson ezzel a kopasz és kárthozó aggastyánnal, aki semmiben sem volt kiváló, ha csak nem hosszú életkora és dús pofaszakállja révén, amelynek titkát — mint mondják — mindmáig sem tudták megfejteni. A magyarok azonban népi ábrándjaik megvalósulásának napját, nemzeti újjászületésük napját, ennek a dolgos és vitéz népnek oly régóta megénekelte dicsőségét ünnepelték!... Titokban összebeszéltek tehát, hogy önkéntes még átutazó vizumot sem adnak ezekben a napokban a Duna felé... Kérdezzük csak meg őszintén, hány küldöttel volt képviselve például a majdnem kétmilliónyi amerikai magyarság?

És a dolgozók társadalmi egyesületeinek az a néhány képviselője is, milyen viszontagságos úton, egész sor rendörkordon elkerülésével tudta csak elérni azt, hogy feltekinthessen Kossuth egére és Petőfi levegőjét szívhatta. Kettesével, sőt egyesével tudtak csak ide jutni — egyszerűen öltözött, okos, értelmes és büszketekintetű emberek. Olyan benyomást keltettek, mihha gyalog jöttek volna idáig. Ó, milyen valóban kedvesek voltak a magyaroknak ezek a szerény, kevésbeszédű vendégek... Találkoztunk közöttük svájciakkal, norvégekkel és a minden népek szabadságmozgalmával szemben olyannyira megértő — franciákkal. Ezek között voltak az ellenállási mozgalomban résztvevő hazafiak, sőt egy ismert partizántábornok is. De — bocsánat — egy rendkívüli epizód is lejátszódott itt, amely méltó arra, hogy petitszedéssel nyomják ki a történelem lapjaiban. A budapesti francia követ ugyanis jegyzéket intézett a magyar kormányhoz, amelyben leszögezi, hogy ez a küldöttség nem tekinthető hivatalos küldöttségnek. Amint láthatják, így igyekeztek disszonáns hangokkal megbontani a nemzeti visszaemlékezés népek közötti nemes színióját.

Ennek az esetnek kapcsán lapozzunk csak egy kicsit vissza a történelem tankönyvében. Akárhogy is áll a dolog, a francia tavasz, valahogy rokon a magyar tavasszal. Az Orleans-Bourbon dinasztia megdöntése Párizsban 1848 február 22-én történt és huszonnégy nap múlva, szinte a párizsi események visszhangjaként, felharsant Pesten minden cenzurától mentesen. Petőfi »Nemzeti dal«-a és az a bizonyos tizenkét pont: »Mit kíván a magyar-nemzet«. E pontokban, egyéb követelésekkel együtt, hasonlóan a francia követelésekhez, szerepel a hűbérjogok megszüntetése is. Egy és ugyanazon tűz hevíti ezeknek a különböző fajú kortársaknak lelkét. 1871-től kezdve országhatárokon át nemzedékek adják egymásnak kézről-kézre annak a stafétának ki nem alvó fáklóját, mindaddig, amíg az teljes lángra nem lobban az orosz tavasz ébredését hozó 1917-ben. Ilyen ünnepet franciák nélkül megülni nem lehet. Hogyan eshetett meg akkor mégis ez a nevelés és amellet szomorú félreértés? Hol van hát az a dicsóított »fraternité« — a testvériség? Hol van hát az »amitié« — a barátság — ti merész határontúli legények? Hol van hát? Vagy azt is megélték egy év alatt? Vagy talán nem akartátok magatokra vonni tengerentúli gazdáitok haragját? Hol vannak hát Franciaország hítes bölcsei, azok a híres szocialisták? Mostanában mindig így van ez arrafelé: nagy garral verik a kopott nagydobot: bum — Blum-Blum. — mi a demokratikus tisztesség hívei vagyunk. — A valóságban pedig mi lesz belőle? Nem más, mint valamiféle Win-disch-grätz (emlékezzenek csak az osztrák hercegre, a magyar felkelés elfojtójára), Paskievics, Cavaignac és hozzá még az a jóságos büntető tábornok — Galliefet, — akiről a hálás utókor egy lovagló nadrágfazónt nevezett el... No de semmi baj: a kormányon lé-

vők jönnek és mennek, a népek azonban megmaradnak. Ha láthatatlanul is, de a budapesti ünnepekségeken mégis ott lengett a többiek között a szabadságszerető Franciaország zászlaja.

Hevesebben dobog a szívünk, valahányszor hatalmas tömegtüntetésen veszünk részt, amikor a tömegek tisztában vannak a maguk erejével és a saját könyökükben érzik lelkesedésük egész lendületét. Budapesten két ilyen tüntetést álltunk végig. Március 14-én este fáklásmenet vonult a Nemzeti Múzeumhoz. Harsogtak a fúvószenekarok és a felriasztott budapesti verebek megszámlálhatatlan rajai nagy zajjal vándoroltak fáról-lára minél inkább közeledett a hanglavina; volt bennük valami a városi gyerekekből akik a zenekar előtt szaladgálnak és bámulják a harsogó, csillogó részcsodát. ... Kissé laza oszlopokban, de már ütemes lépésben. Szólint és hazájuk vezetőit éltető jelszavakkal az ajkukon, vonultak az iskolagyerekek és serdülők egyenesen bele a reflektorfénybe. Felnőttekkel vegyesen meneteltek a magas épületek között és mintha sötét alagútból törtek volna elő, ki a világosságra. Valahogy hangsúlyozottan történelmi szimbolumot láttam ebben a nagyszerű menetben. Azt mondták nekem, hogy mindegyik megye, a köztársaság minden egyes területe 70—70 képviselőt küldött ide és a budapesti hajógyárak, a csepeli gépgyárak munkásaival együtt vonultak ki a somogyi, békési és hajdúsági parasztok arról a vidékről, ahol valaha Petőfi tanult és dolgozott itt voltak a dunántúli bányászok, a magyar Zaporozsje: Diósgyőr vasasai, molnárok, dunai matrózok, dorogi, tatányai, pécsi és salgótarjáni szénbányászok textilipari munkások és azok a hidépítők, akiket a köztársasági elnök a magyar munkásosztály élcsapatának nevezett, mert három év alatt több mint ezer hidat építettek újjá, közöttük olyanokat, mint a tiszai és a dunai hidak. ... Sokan voltak és olyan komoran, méltóságteljesen vonultak, mintha országos jelentőségű megbízást teljesítettek volna, mintha érezték volna vállukon a felelősséget hazájuk holnapjáért, súlyos felelősséget, de mégsem súlyosabbat annál a »borjúnál«, amellyel hátukon az utolsó Habsburg és a gyalogos admirális kergette keletre bátyjukat, apjukat, — igen komoly felelősséget, de olyat, amely szárnyakat ad az embernek és amely könnyen repüléssé változtatja a harcos egyenletes menetelését. ...

Ugyanezek az emberek gyűltek össze másnap a parlament előtt. Itt a köztársasági elnök, a külföldi delegációk. Rákóczi bronz lovasszobra és a Kossuth szobor előtt zajlott le az az ünnepi nagygyűlés, amely elemi erővel egy nagy magyar egységparádévá bontakozott ki. A nép az emelvény körül szorongott, háztetőkön, erkélyeken állt, mögöttük pedig a nemzetiszínű zászlók és piros lobogók tarka tömegében tódultak a térre újabb tüntetők. Körülbelül félmillió ember fordult meg a téren ezekben az órákban. Ez a tér különösen szépnek látszott a hűvös márciusi nap csendes várakozással teljes reggelén. A köröskörül álló, esztergomi és kőbányai mészkőből emelt díszes, szigorú és a háború által alig érintett épületek szürke négyszöge rendkívül impozáns hatást tesz. Az emelvényen Magyarország legismertebb emberei foglaltak helyet, akikre a nép rábízta sorsát, akiket a legmelegebb ünneplésben részesített és akik a több, mint húszéves Horthy-uralom alatt magatartásukkal kivívták azt a jogot, hogy ezen a reggelen, itt ezen a téren beszéljenek a néphez. A nép tisztában van azzal, hogy melyik az a külföldi állam, amely a nagyvilágban védelmezi az ő munkás érdekeit. A szónokok beszédeit egyre-másra szakította meg a viharos élienés.

— Éljen Sztálin! Ez a név úgy csengett itt, mint a népek közös jelszava, mint az a szó, amely megoltalmazza őket a tavasz csábításoktól, a könnyű sikerektől és a súlyos történelmi hibáktól. — Éljen Molotov! Éljen Vorosilov! Éljen Rákosi!....

A sokezer torokból feltörő kiáltás, a harci menetelés ütemét vette fel és a szónoknak várnia kellett, amíg a nép befejezi északkeleti nagy szomszédja iránti bizalmát és barátságát bizonyító viharos tüntetését. Nem kevésbé fontos mozzanata volt a tüntetésnek a Nemzeti Dal elszavalása, amelyet Petőfi száz évvel ezelőtt talán éppen ebben az órában, ebben a percben szavalt el. A Nemzeti Dal Major Tamás, a kiváló színész szavalta. Nehéz volt a feladata, mert a nép legnagyobb költőjének és néptribunájának szellemét akarta kiérezni a költeményből.

— Talpra magyar!... A magyarok istenére esküszünk, esküszünk, rabok tovább nem leszünk!... Az esküsző visszhangként zúgott végig a tömegben. Ez a nemzet hangja volt, amelyet a magyar nép minden fia meghall, bárhol legyen is.

— Esküszünk, esküszünk!

Ekkor eszembe jutott, mi lenne a sorsa annak, aki a nép e szent ujjongásának tetőpontján el merné kiáltani a Habsburgok vagy Horthy szennyes nevét, Horthyról éppen azokban a napokban közölték egyébként, hogy Münchenben él és virul befolyásos tényezők pártfogása alatt és ebédeken vesz részt. A tegnapi Magyarország kísértetei között még Ottó, a legutolsó Habsburg is él sőt suttymóban kilincselget, hogy visszaszerezze a Habsburgok elvesztett trónját. Mivel 8—9 testvérét és a tetejében még legfenségesebb mamáját, Zitát is el kell tartania, semmi kifogása sem volna az ellen, hogy visszatérjen a napjainkban kissé veszélyes, de azért még mindig jól jövedelmező foglalkozáshoz, mint amilyen az egyeduralkodó király »állásak». Ennek az elsüllyedt világból visszamaradt társaságnak a fő ideológusa, a magyar reakció nagymestere, Eckhardt Tibor, aki idestova egy éve hozzáillő cimborát kapott Nagy Ferenc személyében. Most azokra a napokra gondolnak, amikor együtt irtották a magyar hazafiakat....

Mi láttuk és hallottuk Magyarországot ezen a négy napon. Figyelték azt természetesen a fentemlített régi kiskirályok cinkosai is. Ha pedig látták, akkor biztosan fel is jegyezték a Nemzetközi Megfigyelő és Vörös Rém Elhárító illetékes osztályán. Hogy kiegészítsem adataikat, elmondok egy találkozást, amely valószínűleg kikerülte figyelmüket.

Elutazásunk napján a köztársasági elnök meghívására a Balatonra utaztunk.

Nekünk is nagy kedvünk volt megtekinteni a nevezetes helyet, amelyci már Ludendorff is az impérium szívéhez vezető veszedelmes útjének tartott, és ahol később Tolbuchin felmorzsolta és szétszórta a német védelem jobbszárnyát.... Először zápor jött, amelyre szükség is van ebben az időben, de azután szél kerekedett és rózsaszínűvé vált a messzeség. Székesfehérvár után mindjárt egy falusi vásár mellett haladtunk el. Rengeteg tehén állt ott, eladásra hajtották ide őket. Kiszálltunk a gépkocsiból és azonnal közrefogott bennünket az egyszerű magyar parasztok sokasága, akik nagyon hasonlítottak a mi — poltavai vagy csernyigovi — parasztjainkhoz. Felismerték az elnököt, Vorosilov marsallt, Rákosit, akik elkísértek bennünket az utazásra. Baráti és közvetlen lelki melegség áradt végig az emberek sorain. Egyszer csak egy természetes, még elég friss öregasszony egy zsinóron függő zacskócskát húzott elő kebléből és kivette belőle a Magyar Kommunista Párt jelvényét és megmutatta Rákosinak. Nem mindenki húzta elő a jelvényét. Nem. Csak egyedül az öregasszony! De milyen megindulás és mérhetetlen együttérzés tükröződött a körülálló parasztok szemében; köröskörül mindenki elmosolyodott és felkiáltott a számunkra érthetetlen nyelven. Még a ma született gyermek előtt is világos, hogy ez nem volt benn az ünnepség hivatalos programjában, de részemről nem lett volna helyes, ha eltitkolom olvasóm előtt. Hisz ekkor

olyan homályosnak és távolinak tűnt előttem a félig feledésbe merült osztrák-magyar király, aranykoronával a fején, hermelinpalástban, aki ennek a szabad magyar asszonynak az anyját deresre húzatta és száz kemény ütést méretett rá parádés pálcájával, hogy felhagyjon »értelmetlen«
álmodozásaival.

A szovjet népnek az 1848-as hősök emléke iránt érzett részvétét fejeztük ki, mikor elhelyeztük virágainkat budapesti emlékműveik talapzatánál. Ugyanezen a napon a köztársasági elnök is megkoszorúzta a fasiszta rabságból Magyarországot felszabadító szovjet hősök emlékművét. Nagy történelmi gondolat rejlik a különböző időkben, de lényegében a népek egy és ugyanazon szabadságáért elesett hősök emlékének kölcsönös megbecsülésében... Felkerestük az idegenben eltemetett harcosaink sírjait is. Szótlanul mentünk el az egyedülálló és közös sírhalmok fejfái között. A mindenütt egyformán sütő napocska felmelegíti a halványzöld téli füvet, amely alatt harcos szovjet ezredek, őrmesterek és egyszerű közkatonák alusszák örök álmukat, — víg legények voltak ezek, akik a Kubán mellől, a Jeniszej vidékéről, valahol a Volögda alól jöttek... Vitéz, bámulatra és tiszteletre méltó emberek pihennek a ti hazátokban, magyarok! Nem hiú harci dicsőség keresése és kivívása végett jöttek el tihozzátok, egészen idáig, hanem azért, mert kergetniök kellett a mi közös kíméletlen ellenségünket. Ezek a szovjet harcosok úgy éltek, hogy nem hajoltak meg a sors előtt és harcshoz illően állva halltak meg. Órizd meg őket magyar föld!

...Van egy nagy vén, össze-vissza repedezett sziklahegy Budapesten a Lánchíd közelében, hatalmas erőddel a tetején. Ez a sziklatömb majdnem 300 méternyire emelkedik Budapest fölé. Itt emeltek emléket a szovjet harcosoknak. A magas talapzaton az országot megszemélyesítő ifjú nő szobra áll, bronz pálmágot emel feje fölé, hogy megkoszorúzza vele a teljes életnagyságban megörökített szovjet katonákat örök dicsőségükért. A harcos tekintete zord, egyenesen délfele tekint, amely irányba, majdnem a délkör mentén futnak a Duna hullámai is. A száz kilométernyi terület méltó látóköre a harcosnak.

A közelben terül el Budapest kilencedik ipari kerülete, mögötte Csepel munkásnegyedeivel és azokon túl az egész magyar Dunántúl. Szántóföldjei most csendesek és kihaltak, ekevágta barázdáit a távolból teleírt papírosnak vélnéd... Egy elkésett szántóvető ember az utolsó vonalat huzza rajta végig. Lová mögött ballagva félrepillant egy vasroncsra, egy kilőtt német tank óriási hullájára. A tavaszi szellő rozsdapikkelyeket perget le erről a szörnyetegről. A földműves a szántóföld végén, — amely most már a *ő szántóföldje* — felemeli fejét, leveszi kalapját és letörli arcáról az izzadságot.

Valahova észak felé tekint, mintha a felhőkön és repülő madarakon túl akarna látni... Közvetlen, meleg mosoly ül ajkaira... És ha már a bronz-óriás látja őt ily messziről, egész biztos, hogy a szántóvető is látja a köpenyes szovjet harcost, látja az emlékművet, amelyet magyarok hálája emelt a budapesti sziklahegyen.

AZ 1948-AS „SZENT SZÖVETSÉG“

Irta: Tarle Engen

Amikor Churchill, Dulles, Blum, Hagrman, Schumacher XII. Pius pápa és az óceánontúli »Elvek« és »Tervek« fizetett és önkéntes népszerűsítőinek lelkes fölhívásait olvassuk a nyugati-tömb gyors megteremtésére, önkénytelenül is eszünkbe jutnak a Szent Szövetség megboldogult megalkotói és hirdetői. Nem szükséges ehhez semmiféle erőfeszítés: az agy legkisebb képzetársítási képessége elegendő, hogy a történelmi események felbukkanjanak emlékeztünkben.

Kezdjük el a külső, de annál jellegzetesebb hasonlatossággal: mind a szónoki, mind az irodalmi termékek egyformaságával.

»Szörnyeteg áll előttünk, amely — ha nem szállunk szembe vele, és nem szegyezzük ellene az igaz erkölcsöt és ha kell az erőszakot, — mindannyiunkat fűfal.«

Ki mondta ezt? Hentz, Metternich tükára a Napóleon-utáni Európa forradalmi mozgalmairól, vagy a »Monde« szerkesztője és a francia miniszterelnök tanácsnoka a kilenc Kommunista Párt nyilatkozatáról?

»Gyökerében kell elvágunk, amíg nem mérgezte meg a népet. Saját magunk megmentése érdekében testvéri keresztényi segítséget kell nyújtanunk mindazoknak, akik ki vannak téve az istentelenek támadásának, ha nem tudják megvédeni magukat.«

Ki nyilatkozik így gyönyörű nyelven? Chateaubriand, aki kérte a veronai kongresszust, hogy küldjön katonai segítséget a spanyol forradalom elfojtására és VII. Ferdinánd önkényuralmának helyreállítására, vagy Truman, aki megakartta győzni a kongresszust arról, hogy nem szabad sajnálni a milliókat, amikor a szenvedő görög testvéreket: Caldariszt, Zervaszt és a (jelenlegi nagyon szenvedő) kínai testvért, Csang Kaj Seket kell megsegíteni?

»Vagy a kormány győzelmeivel végződnek a választások, vagy nem lesznek többé választások!«

Azt lehetnénk, hogy ez a fenyegetés egy sajtóügynökségi távirat, de Gasperi önálló agyterméke, kacsingatás az olasz kikötőkbe befutó külföldi hadihajók felé? Hát nem. Ezt 1830-ban írták Franciaországban a kormánylapok, — Polignac herceg miniszterelnök rendeletére, aki látta ugyan, hogy ha az ellenzék szerez többséget a választásokban, vége az ő uralmának és alkotmányának, de bízott abban, hogy olyan pártfogók mellett, mint Metternich és I. Miklós cár, győzelme nem lehet kétséges.

Nem vádoljuk de Casperit plagizálással. Hísz tudvalevő, milyen szerények szellemi képességei, és merészség lenne feltételeznünk, hogy hallott arról a 118 év előtt élt Polignac herceg francia miniszterelnökről, akit még abban az évben megbuktatott a júliusi forradalom. Nem. A hasonló társadalmi-politikai helyzet gyakran hasonló gondolatokat szül.

»Tizenöt napos lecsillapodás — 15 évi nyugalom!«

Ki a szerzője ennek a lecsillapító aforizmának? Radetzky tábornok, aki 1848-ban oly sikeresen akasztatta és lövette főbe az olasz forradalmárokat, vagy a hízelgő Blum Leon, aki 1947 őszén oly sikeresen bizonyígtatta elvtársának, Moch Julesnek, hogy végeredményben »a sztrájkolóknak is jobb lesz, ha még a legdurvább eszközökkel is biztosítjuk számukra a hosszú, nyugalmas munkát?«

Mindezek a külső stílusbeli hasonlatosságok, amelyeket végnélkül folytathatnánk, nem véletlenek. A hasonlatosság sokkal mélyebb gyökerű. A legújabb korban mindössze kétszer történt meg, hogy a forradalomtól fenyegetett társadalmi-politikai berendezkedés megrettent és olyan nemzetközi szervezet megteremtésében keresett menedéket, amely összekötötte az érdekelt kormányokat, megteremtette azok kölcsönös segítségét és nem riadt vissza semmiféle diplomáciai vagy fegyveres beavatkozástól sem.

Először 1815 szeptember 26-án történt, a Szent Szövetség megalapításának napján, amely arra volt hivatott, hogy megteremtse az udvaronc-abszolutista rendszert a polgári forradalom elveinek párthíveitől. Másodszor szemünk előtt megy végbe a nyugati tömb gyors összeeszkábálásával, amelyet a fókés államok közös támadásuk eszközéül alkotnak meg a demokratikus országok ellen.

Ennek a nyugati tömbnek hirdetői és hadászai ugyanazt mondják, hogy ők nem támadásról beszélnek, hanem csak önvédelemről és nem az ő hibájuk, hogy — amint azt Eni, az egyik legérdemesebb háborús uszító mondta, — »a társadalmi háborúban is a támadás a legjobb védelem, ugyanúgy, mint a külső ellenség elleni harcban«.

Azonban a mai kereszties-vitézek itt sem eredetiek. Metternich is 34 éven át állandóan hangoztatta, hogy ő Európát védi a forradalmi vulkán kitörésétől, és dicsérte önmagát, hogy nem hiába élt, ha sikerül véglegesen megvédeni Európát az »államélet alapjainak megingatától.« És néhány hónappal ezután a büszke és öntelt nyilatkozat után, száz évvel ezelőtt, 1848 márciusában, számára egészen váratlanul az államélet alapjainak ez a megmentője kénytelen volt női ruhába öltözve, lefátyolozott fejjel, fejvesztett sietséggel otthagyni a hátlátn forradalmi Bécsét.

A XIX. század első felének és a XX. század közepének nagy társadalmi, gazdasági és politikai különbsége ellenére a Szent Szövetség és a nyugati tömb hasonlatossága nem szorítkozik tisztán külsőségekre. Sokkal mélyebb gyökerű.

Természetes, hogy a reakciós tábor, amely hadjáratra egyesült a forradalmi ellenség ellen, egyik esetben sem akarta nyilvánítani és nem is nyilváníthatta ki igazi céljait. Szüksége volt valamilyen szép szólamú külső takaróra. Szükséges volt meggyőzni az emberiséget, hogy I. Sándor, I. Ferenc, III. Frigyes Vilmos és akik később hozzájuk csatlakoztak, nem önkényuralmukat akarják biztosítani, nem a jobbagyrendszert akarják fenntartani, és nem azt a jogukat őrzik, hogy akit akarnak, a Péter-Pál erődbe, Spiebergbe vagy Spandauba zárhatnak, hanem igazi keresztényi törekvéssel meg akarják teremteni a földön a békét és az emberiség számára a jólétet. És VII. Pius pápa boldogan adta áldását a három főként főre, akikben egyszerre annyi emberszerető törekvést fedezett föl.

A Szent Szövetség szerzőit nem kis mértékben nyugtalanította a pápai jobb. Valójában I. Sándor »eretnek« volt. III. Frigyes Vilmos az annyiszor megátkozott Luther hitvallásban élt. Hymódon a Szent Szövetség három felkent fejjel kezdeményezője közül csak egy volt az igazán »jóminőségű«, I. Ferenc. És VII. Pius pápa mégis elhatározta, hogy nem tekintve ezekre a »kicsinységekre«, teljes segítséget nyújt nekik.

Meg kell említeni, hogy a nyugati tömb kezdeményezőinek sikerült nemcsak megfelelő világméretű megokolást és fedezetet alkotni, hanem el is indulni a járt úton.

A sajtó hírt adott arról, hogy a kardinálisok könyörögtek XII. Pius pápának, ne vegye tekintetbe, hogy az óceánontúli eretnekek a legtöbbet megátkozott presbiteriánus hitet vallják. Szórol szóra az történt, ami a Szent Szövetség megteremtése idején: amikor az összes egyházi hatalmasságok, kardinálisok és mindenekelőtt a jezsuiták generálisa azt mondták a pápának: »Habár Te VII. Pius pápa, Krisztus földi helytartója, az egyedül üdvözítő egyház feje

vagy is, áldd meg mégis az eretnekeket, akik az istentelenség és forradalom ellen küzdenek!»

Végeredményben sokkal több jellegzetes mozzanat különbözteti meg a Szent Szövetség idejét a nyugati tömb összetákolásának idejétől, mint amennyi hasonló tulajdonságuk van. És hihetetlen volna, ha nem így volna. Tátongó, át nem ívelhető szakadék választja el a múlt század kezdetét a XX. század közepétől.

A Szent Szövetség egész politikai stratégiájának és taktikájának alapja az volt, hogy a hiibéri abszolútista reakció kormányai teljes közösséget vállaltak, amint Puskin írta »a cárszükszelői hársfáktól a gibraltári erődökig«. Arakcsjevicss támogatta Metternichet, a novgorodi katonai települések a porosz kaszányákat. Az emigrációból Franciaországba visszatérő X. Károly ugyanolyan örömmel és lelkesedéssel fogadta a dekabristák leverését, mint a római kardinálisok.

De milyen őszinte és hathatós »egyetértésről« lehet szó a monopolista tőke képviselői között? Hisz a monopolista tőke lényege, egész gazdasági természet, mondhatni alapvető tevékenysége és főcélja a versenytárs és az esetleges vetélytárs fölfalása az egyes országokon belül és nemzetközi méretekben egyaránt.

A nyugati tömb kezdeményezője és gazdája nem szövetségeseket, hanem csatlósokat és alázaatos szolgákat keres. Nem egyetértést követel, hanem tökéletes engedelmességet és minden »elve« és »terve« két célt szolgál: gazdaságilag leigázni és politikailag alávetni más államokat.

A Vanderbergeek, Taftok és társaik által képviselt reakció összehasonlíthatatlanul rosszabb föltételek között harcol, mint a maga idejében Metternich. Először is, a munkáosztály súlya ma összehasonlíthatatlanul nagyobb, mint a »negyedik rend« jelentősége volt a múlt század kezdetén és közepén. Másodszor, az egy és egynegyed évszázad alatt hatalmas történelmi tapasztalat gyülemlett össze, amelyet a haladás táborá alaposan főhasznált. És ez — a mai metternichek legnagyobb bosszúságára — végtelenül megnehezíti készülődéseiket és mozgási szabadságukat.

Az amerikai sajtó nem egyszer és állhatatosan figyelmeztette olvasóit, hogy ha valaki azt mondja: a nyugati tömb ugyanaz mint a Szent Szövetség — ne higgyék el. Ugy látszik, vannak még amerikaiak, akik képesek történelmi párhuzamot vonni.

Azonban sem a királyoknak, sem az elnököknek, sem a börze báróinak és generálisoknak nem sikerül megállítaniuk a történelmet. Egy biztos: a »nyugati tömb« sokkal gyorsabban dől össze, mint annakidején a Szent Szövetség.

SZÉLGJEGYZETEK

Írta: Hajdu Vilmos

A világ dolgozó: ötvenkilencedik május elsejei ünnepnapjukat a béke és az építő demokrácia táborának folytonos erősödése, a háborús gyujtogatón imperiaálisták állandó gyengülése és a két tábor küzdelmének kiéleződése jegyében tartják.

A nagy seregszemplén a demokratikus országok népei megiesztett munkájuk eredményeivel vonulnak fel, a munka és az országépítés frontján aratott nagy-szejú győzelmek sorozatával, a demokrácia és a szocializmus újabb vívmányai-val, az áttörhetetlen falá forrott népek belső és külső egységének további megszilárdulásával.

Az imperialista országok dolgozó: harci követeléseiket hangoztatják és a

béke — a maguk életének — megvédését biztosító munkás és népi egység megteremtésének jelszavaival tüntetnek ezen a napon.

A szabadságában megtámadott és fegyverrel a kezében harcoló görög, kínai, indonéz, vietnami és spanyol nép igazát és győzelmi hitét az ellenségtől elragadott, ágyuk bömbölő torka zengi és önt rettegést az elnyomók és bitórlók gyáva hadába.

Ezen a napon Vladivosztoktól a spanyol hegyekig, a Tüzföldtől Alaszkáig, az öt világrész minden országában magasra fölrepül a május-i vörös lobogó és hirdeti a győzelmet, a győzni akarást, a világ dolgozóinak egyre tudatosabbá váló testvériségét. És a népek ünneplő, rohamozó és rohamra készülő menetének élén emelt fővel, büszkén halad a kétszázmillió szovjet nép, kezében Marx, Engels, Lenin és Sztalin harctépett, verhetetlen lobogójával, újabb csaták, újabb győzelmek felé.

A száz évvel ezelőtt megkezdett küzdelem a világ proletárjainak egyesüléséért és az egész emberiség felszabadításáért, a szocializmusért, a világbékekért miniszélesebb arcvonalon folyik, mind nagyobb méreteket ölt. Háborút visel a népek tábora és az elnyomók hada, ha nem is dörögnek a fegyverek és a háborúban azé a győzelem, akinek erői a küzdelemben gyarapodnak és az veszít, akinek erői fogynak. Az utolsó száz év története ékesszóúan mutatja, hogy a front melyik oldalán állnak a győzők!

A Szovjet Szövetség Tervbizottsága közzétette az 1948 évi terv megvalósítása első negyedének eredményeit. A szovjet nép megvalósította és túlszárnyalta az előirányzatokat, az életszínvonal a tavalyihoz képest negyven százalékkal emelkedett és a háborúban lerombolt országrészek újjáépítése majdnem teljesen befejeződött. Az újjáépített üzemek termelése felülmúlja a terv célkitűzéseit. »Az ötéves tervet négy év alatt« jelszó és az eddigi eredmények mutatják milyen iramban épül az út a kommunizmus felé.

Kormányunk most terjesztette a Szövetségi Szkupstina elé az 1947-es év zárszámadását és az 1948-as szövetségi költségvetést. Az első tervév előirányzatát nagy mértékben túlhaladtuk. Idei munkánk méretei a tavalyiak másfélszeresére rúgnak, a nemzeti jövedelem további negyvennégy százalékkal növekedik és az életszínvonal hét százalékkal lépi túl az 1939 évit, ami a tavalyival szemben tizenhat százalékos javulást jelent. Hogy ennek jelentőségét felmérhessük, két dolgot kell figyelembe vennünk. Először: a háborúban sokkal kevesebbet szenvedett tőkés országok háború utáni fejlődését, termelésük és a dolgozó tömegek életszínvonalának állandó leromlását, másodsor: hogy 1945-ben termelésünk a háborús pusztítások következtében az 1939-esnek felét tette ki és ma már túlhaladtuk azt, hogy mindezt elsősorban saját erőnkől hajtottuk végre.

»A történelemben eddig... a nagy Szovjet Szövetségen kívül, egyetlen más országban sem jutott el a szocializmus felépítése és a tőkés elemek felszámolása olyan messzire, mint a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaságban.« (Kádics)

Tervgazdaságunkra, az elnyomók kezéből kiragadott politikai hatalmunkra, dolgozó népünk határtalan alkotó lendületére, a Népfrontra és a Népfrontot irányító Kommunista Pártra támaszkodva, Tito marsal vezetése alatt mind nagyobb iramban építjük országunkat, tesszük azt erőssé és haladunk a szocializmusba.

És ugyanezt a folyamatot észlelhetjük a népi demokrácia többi országaiban is. A diadalmas építésnek éneke zeng ott, ahol az összefogott nép elázta rabtartóit és szipolyozóit és bátran nekivágott maga országa felépítésének. És ezen az úton sorra megoldást nyernek a közöttük még fennálló elintézetlen kérdések is. A demokratikus országok szövetségi szerződéseinek hálózata a vasváz a béke tábora törhetetlen összefogásának beton építményében. És minél öntudatosabbá válik ez az összefogás, annál sikeresebb az építés, annál hatványozottabb a tő-

megek ébersége és annál gyorsabban tépjük le a lárvát a sorainkba befurakodott ellenségeink arcáról.

Az amerikai képviselőház elfogadta a »Marshall terv«-et. A »nélkülözö Európa megsegítésé«-ről zengenek az amerikai trösztök ujságai és szónokai, az »Egyesült Államok önzetlen nagylelkűségé«-ről, a monopolisták szolgálatában álló európai sajtó. An milyen segítség az európai országoknak, ha nem azt vásárolhatják, amire szükségük van termelésük helyreállításához és fejlesztéséhez, mert a szerződés kötelezi őket, azt átvenni, amit a Wall-street urai nekik adnak és minden tekintetben azok rendelkezésére állni? Termékeiket Amerika nem vásárolja és ugyanakkor megtiltja kivitelüket a demokratikus országokba. Ez a »marshall-országok« gazdasági elnyomódásának egyenes útja. Mit segít Anglia termelésén, ha hatszáz millió dollárért kell amerikai dohányt és cigarettát vennie és csak tíz millióért vásárolhat bányászati felszerelést? Svédország nem kaphat búzát és szénét — amire a legnagyobb szüksége van — de cigarettát és háztartási villamos berendezéseket kénytelen átvenni. Ugyanakkor közismert a világhírű svéd villamossági berendezési ipar teljesítőképessége és színvonala. Belgium szövetet kap nagy mennyiségben, amikor tudvalevő, hogy nemzetközi méretekben is jelentős szövőipara a belföldi fogyasztás összezsugorodása és kiviteli akadályok miatt már eddig is csak négy napot dolgozott hetenként.

Az amerikai trösztök urai a Marshall tervvel gondolják egyrészt kivitelüket fokozni, termelésüket a mai színvonalon megtartani és ily módon kitolni, esetleg elhárítani a soron levő gazdasági válság kitörését. Másrészt ezen az úton akarják vetélytársaikat térdre kényszeríteni, a tőkés világot a maguk komandója alá helyezni és megteremteni azt a gazdasági, politikai és katonai erőt, amelyet szükségesnek látnak a történelem fejlődés által előállított, szorongatott helyzetükből való sikeres kirohanáshoz. Azonban a gazdasági válság kikerülhetetlenül bekövetkezik. A tőkés termelés zűrzavara nem szüntethető meg semmilyen »tervvel« a profitra alapozott termelés keretein belül. A válságok pedig természetesen velejárói ennek a rendszernek és csak a szocialista tervgazdaság számolja fel azok felidézőjét. És amikor — nagyon is belátható időn belül — az Egyesült Államokban teljes erejével kitör a gazdasági válság minden eddiginél mélyebb és hosszantartóbb vihára, annak minden rombolásával és pusztításával, a »marshall országok« számára a gazdasági válság lesz az egyetlen amerikai »kiviteli ciklus«, amely elől csak a demokratikus országok menekülnek meg, mert saját erejükből, egymás segítségére és a Szovjet Szövetségre támaszkodva tervszerűen hajtják végre gazdasági életük építését és fejlesztését.

Az olaszországi választások a nemzetközi reakció kudarcát és a demokratikus erők sikerét eredményezték. A háborús uszítók terve, hogy kihívásaikkal polgárháborút robbantanak ki és így ürügyet teremtenek az amerikai haderő fegyveres beavatkozására — egy második Görögország kierőszakolására — ez a terv megbukott az olasz Demokratikus Népfront fegyelmén és tagjainak magas öntudatán. Másrészt a Demokratikus Népfront nyolc millió szavazata óriási erőt képvisel, mert ez a nyolc millió szavazó Olaszország politikailag legképzettebb, legfelvilágosultabb és legbátrabb részét jelenti — az erejének és hívatásának tudatára ébredt olasz dolgozó népet. A féktelen terror és hamisítások ellenére a Demokratikus Népfront mindenütt megőrizte állását és ami nagyon fontos betört a reakció eddigi fellegvárába — Délolaszországba, ahol megkésztetve szavazatait. A választások megmutatták, hogy az olasz nép politikailag tevékeny része a demokráciára, a külföldi beavatkozás ellen, a nemzet szabadságra szavazott. Olaszország jövője nem az amerikai szolgálatba szegődött kormánykoalíció, hanem a Demokratikus Népfront kezében van.

A columbiai felkelés abban az időpontban tört ki, amikor az Egyesült Államok oda tanácskozássra összehívták Közép- és Délamerika rabtartóit. Ez a politikai földrengés, tekintet nélkül annak végeredményére, azt mutatja, hogy mennyire bizonytalan a monopolisták és szolgák lába alatt a talaj. Bogotában nem volt előkészített forradalom. Egy terrorcselekmény végső elkeseredést váltott ki és barrikádokra vitte a népet. De jelentős tünet, hogy a néproham első hulláma szószerint elsöpörte a pánamerikai értekezletet. A nép ösztönösen felismerte a számára még súlyosabb láncolat kovácsoló összeesküvéket. Akiknek véreznük kellene, hogy egyesek gazdagodjanak, nem akarnak háborút és ellene szegülni a háborús uszításnak. És ez így van Amerikában is.

A nemzetközi élet fejleményei bármilyen szemszögből is vizsgáljuk őket világosan mutatják, nemcsak azt, hogy a tőkés rendszer akadályozza a fejlődést, hogy az imperializmus kalondor politikája, amely eddig két világháborúba sodorta az emberiséget újabb katasztrófával fenyeget, hanem azt is, hogy a világ dolgozó; egyre tisztábban látják ezt és erőiket egyesítve készülnek az ellenállásra. A rothadó rendszert nem mentheti meg a történelmi sors beteljesedésétől semmiféle mesterkedés és cselszövés. »Olyan korban élünk, amikor minden út a kommunizmusba vezet.« (Molotov).

Ács József

Pihenő munkás

FIGYELŐ

KRITIKA ÉS ÖNKRITIKA

A novemberi határozat kezd megvalósulni. A Híd január-februárt száma már hozta az első kritikát és azóta is meg-megszólalnak kritikusaink: kezdjük érezni, hogy nem beszélünk üres szobában, nem szólunk süket falaknak. Úgy érezzük: van kapcsolatunk, van közönségünk, nem önmagunknak, — a közönségnek írunk. Ki hogy van vele: van akire többé, van akire kevésbé hat a közönség, a kapcsolat, az összekapcsolódás a tömegekkel. Van, aki teljesen megváltoztatja előadásmódját, talán a szöveget is, mert közönsége válogatja; persze anélkül, hogy ennek teljesen tudatára ébredne. A közönség kiváltja belőle, anélkül hogy észre is venné, az új hangot, annyira, hogy csak utólag ébred tudatára ennek. Ezért kell éreztetni írónkkal, hogy nincsenek egyedül, hogy van aki felfigyel szavukra.

Még sokan vannak, akik félnek a kritikától. Ezek azok, akik kritika-izonyukat büszkeséggé váltják és visszautasítják a kritikát, mint olyanok, akik már minden kritika felett állnak. Ezek azután sokszor hamis érveléssel igyekeznek taszítani, távolítani maguktól a kritikát. Az egykori »entellektüellek« úgy érezték, hogy a közönség fölött állanak és közönségfelettségükben — csak önmaguknak írtak és azoknak, akik szintén a nagy közönség »fölött« állottak; ezért visszapattantottak »szent« énjüktől minden kritikát —, hiszen az hozzájuk fel sem érhet — a »magasságokba«. Ma éppen ellenkezőleg sokan a kultúra demokratiszálására, néphez, korhoz, és tömeghez kötöttségére hivatkozva tagadják meg a kapcsolatot a közönséggel és annak tükröződésével — a kritikával.

Mert a kritika — a közönség hangja. Az kell hogy legyen. Azzá kell hogy váljék, ha ma még talán nem is az. De egyuttal az írók tudatosságának tükröződése is kell hogy legyen a kritika. Mindezekhez persze szükséges egy új légkör kialakulása. Olyan baráti, munkatársi viszonyon alapuló légkör kialakulása, amelyben a más hangja is saját hanggá válik, amelyben a közönség, a kritika hangja — az írói önkritika hangjává válik. Ez a légkör, természetesen, még nincs meg. Nem ebben a légkörben élünk és sokszor még, mint írók kívülről jövő ellen-séges hangnak tekintjük, halljuk a kritika hangját, berzenkedünk, tiltakozunk, védjük előle »szent«, támadhatatlan és sérthetetlen »énünket«. Nem vagyunk tekintettel arra: igaz-e a közönségnek és kritikának, hasznos-e az álláspontunk a társadalom és ezzel együtt a mi egyéni fejlődésünk szempontjából is, vagy a berzenkedéssel esetleg éppen önmagunk alatt, fejlődési lehetőségünk alatt vágjuk a fát. Habár a kritika még nem áll a megkívánt magasságon, megfélelbezhetően tény, hogy csak úgy emelkedhetik fel és csak úgy teljesítheti kötelességét, csak akkor lehet hasznos, ha az írók barátilag fogadják és nem utasítanak vissza »elvben« minden kritikát, hanem igyekeznek, a baráti önkritika hangján, válaszolni a »vádoló«-ra. Nevelje a kritika az író, az író a

kritikust és együtt, a közönséget, persze nem tévesztve szem elől, hogy a közönségtől, a néptől maguk is sokat tanulhatnak és kell is hogy sokat tanuljanak tőle.

Hába hozunk róla határozatot: mátféle fogva nincs különbség kétkezi munkás és szellemi munkás között. Ezzel nem érünk célt. Tanulás, haladás, felfelé fejlődés nélkül nem érhetjük el ezt a fokot. Ennek pedig egyik módja éppen annak a légkörnek kialakítása, amelyről szó volt: annak az atmoszférának megteremtése, amelyben baráti feloldódottságban mindenki úgy fogadja a barát bíráló szavát, mintha legmeghittebb óráiban, önmagával folytatna beszélgetést.

Ezt a légkört sem lehet dekretálni, határozatba hozni. Meg kell azt teremteni. És ezért üdvözlöm a »Hid« kezdeményezését, ezeket a Hozzászólásokat, mert bennök és általuk most először fogtuk hozzá ennek a légkörnek, meghitt baráti viszonyoknak kialakításához. Kérdés, elegendő-e az ilyen kapcsolódás, a távkapcsolódás, az érintkezésnek ilyen, többé-kevésbé mégis távoli, felfedése. Vagy lehetne-e szó arról, hogy összeülünk írók, kritikusok és közönség és megtárgyaljuk közös problémáinkat, elbíráliuk egymás írásait: a kritikát is írásnak számítva persze és azt is elbírálván, megvitatva.

Vannak, akik úgy gondolják, hogy kezdő íróinkat nem szabad simogatni, legyezgetni, de minden szűrőkön át kell szűrni írásaikat. Vannak, akik viszont, simogatják ezeket az írókat, ajnározzák őket, ugyanolyan elbírálásban részesítik az indulókat, mint a már kiforrottakat és ezáltal nem hagynak távolságot a két réteg között, nem adnak távlatot a kezdőnek, lépcsőt, amelyen felfelé haladna. Fel kell vetni a kérdést: a kezdő író a hibás-e abban, ha nem lát maga fölött elérendő magaslatokat, ha úgy és azt hiszi, hogy már elérte a még megmászandó csúcsokat és gerinceket. Arról van tehát szó, hogy ráneveljük az írókat erre a meglátásra. Itt persze nem igen teszünk különbséget kezdők és haladók között, mert habár vannak kezdők és haladók: a haladóknak is hogy tovább jussanak, magasabbra kell emelniök térdben a lábukat.

Nem gondolok hát sem simogatásra, sem bunkózásra. A lebunkózott nem fejlődőképes! A haladás feltételeinek megteremtésére gondolok. A tárgyilagos adottságok megvannak. Olyan óriási ugrásokkal fejlődik gazdasági, társadalmi és politikai valóságunk és ebben az építésben oly ugrásszerűen fejlődik ki az új ember is hazánkban, hogy ez százszorosan is megadja a mi írói fejlődésünk tárgyi lehetőségeit. Inkább arról van szó: tudunk-e lépést tartani ezzel a gyors haladással, hogy kifejlesszük tehetségünket a valóság tükrözésére — és alakítására.

Mi is együtt fejlődünk a valósággal, mert mi is a valóság egy részét alkotjuk. És próbáljuk csak összehasonlítani a helyzetet az 1945-ös, vagy onnan is hátrapihlantva az 1940-es helyzettel! Óriás a haladás: számban és minőségben is! Csak éppen arról van szó, hogy írástudásunk elmarad, hogy írástudásunk fejlődésének irama elmarad a valóság fejlődésének irama mögött. Ezt kell helyrehozni. Hogy az olló ne táguljon, ne szélesedjen, de egyre szűküljön ahhoz az kell, hogy nagyobb iramot vegyünk, hogy új tempót diktáljunk magunknak.

Hogyan?!

Aki nem tanít és tudást követel attól, akit nem tanított és talán nem is hajlandó tanítani, az maga is bűnös a tanulatlan tudatlanságában. Éppen ezért nem is vetheti úgy azt szemére, hogy ne hívja ki egyúttal annak jogos elkeseredését. Mást kell tenni. Bele kell nevelni az íróba roppant felelősségének tudatát, annak tudatát, hogy korunk.

valóságunk egyre többet követel tőle, viszont egyúttal meg kell adni hozzá a fejlődési feltételeket is. Meg kell adni annak a lehetőségét, hogy vállalhassa ezeket a nagy, felelősségteljes feladatokat. Ugyanakkor azonban meg kell mondanunk azt is, hogy, habár a kezdet kezdetén vagyunk, mégis sokat fejlődtünk. Vannak értékeink, amelyeket érdemes és lehet fejleszteni. Eljutottunk már bizonyos magaslatokra és ezt észre kell vennünk akkor is, ha saját műtünkkel hasonlítjuk össze máséinkat és akkor is, ha a nyugati irodalom mellé állítjuk oda a magunk kis irodalmi batyúját. Ezt is meg kell láttatnunk. Nem csupán azért, mert kedvet kell adnunk íróinknak, de, főleg azért, mert így igaz, és mert csak erről a kis magaslatról kapjuk meg azt a távlatot, amelyről láthatjuk a további fejlődés útját is.

A személyes érintkezés, ha egyelőre még nem is a közönséggel, de az íróknak és kritikusoknak személyes érintkezése a vitacsoportokban, a szóbeli kritika eszközeivel ránevel bennünket arra, hogy elbírnuk a más nézetét, hogy a sajátunknak érezzük a más szavát, hogy magunk is kritikusan gondolkodjunk önmagunkról. Az írócsoportok vitái szélesítik elméleti tudásunkat. Ennek szükségessége ma már igazán nem szorul bizonyításra. Nem azt akarjuk persze ezzel mondani, hogy a tudás, hogy az elmélet tehetséget ad annak, aki ennek híján szűkölködik, vagy akár pótolja, pótolhatja is a tehetséget. Nem, erről szó sem lehet. Tehetség nélkül nincs író. A tudás nem pótolhatja a hiányzó tehetséget. Viszont a tudás, az elmélet magasabb szintre emeli a tehetséget és nagyobb biztonságot ad, biztosabb talapzatot és szilárdabb szempontot kölcsönöz a tehetségnek. Az egyes irodalmi alkotások megvitatása egyúttal gyakorlati útmutatást is ad, irányító szerepet is vállal.

Persze bírálat az is, ha szó nélkül hozzuk (és most lapjaink szerkesztőiről van szó), vagy szó nélkül nem hozzuk, elutasítjuk a beküldött írást. Csak éppen, hogy ez rossz kritika, helytelen kritika. Reméljük egyre ritkább lesz nálunk az ilyen kritika. És itt persze nem csupán a szónélkül, szótlán nem közlésről van szó. Talán még inkább arról, hogy kritika már az is, ha a szerkesztő szó nélkül lehoz valamit, amit talán jobb volna — visszautasítani (persze pár kíséző, magyarázó szóval). Mert egyes írások megjelenése a sajtóban nem csak színvonalbeli elismerést, de témabeli és írásmódbeli elismerést: bírálatot is jelent. Előfordul például, hogy egyes lapjaink tisztára formalisztikus verseket hoznak és ezzel ilyen versek írására buzdítják íróinkat. Egyúttal persze hamis irányban nevelik a közönséget is.

A formalizmus kérdésével kapcsolatban meg kell vitatnunk még egy — »formalizmusellenes« és mégis formalista jelenséget. Vannak íróink között olyanok, akik a formalizmusból jöttek és most úgy érzik-tudják, át kell nevelődniök, át kell térniök az új, a szocialista realizmus vonalára, a tudományos esztétikát kell elfogadniök egykori egyéni, eredetieskedő esztétikájuk helyett. Röviden, ha Wilde tudatosan is a hazugság esztétikáját igyekezett megteremteni, most ezek az írók a wildei vonalról tudatosan az igazság esztétikájának vonalára igyekeznek átlendülni.

Erről a kérdéstről még nem volt szó sajtónkban. Pedig a kérdés feltétlenül figyelmet érdemel. Mert csak üdvözölni lehet ezeknek az íróknak szándékát, csak üdvözölni lehet, hogy formakészességüket, tehetségüket népünk, irodalmunk szolgálatába állítják. De van a kérdésnek egy bökkenője. A bökkenő ott van, hogy ezek az írók úgy ítélk a helyze-

tet, hogy ha eddig az artisztikum, az artizmus volt az elgondolásuk, esztétikai alapjuk, most éppen ellenkezőleg — célzatot, irányíródat, agitációt követel meg tőlük az új, a népet, az építést szolgáló irodalom. Ezek az írók egyik végtéből a másikba esnek. Ez hibájuk, de olyan hibájuk, amelyet mindenki elkövet, aki előbb-utóbb abba a helyzetbe kerül, hogy felülbírálja múltját, egykori működését, valóját, lényegét és hozzáfog önmagának átépítéséhez, átfarmálásához. Ez a fejlődés útja. Ezek az írók célzatot akarnak adni, olyat akarnak *beépíteni* verseikbe, elbeszéléseikbe, ami *még* nincs meg teljesen bennük. Így: nem a dolgok, az írás leglényegéből folyó mondanivalót adnak, de kívülről illesztik rá, bele a mondanivalót, a kész, a talán még régi formába, amely nem illik elhez a mondanivalóhoz. Így nem önmagukat adják; nem úgy adják a máát, ahogy az belőlük, a mélyből fakad. Nem önmagukat adják akkor, amikor a máát adják, mert a ma még nem lényegült énjükké, nem belőlük fakad, nem írásukból fakad, de kívülről illesztették rá, építették bele. Ez persze rajta hagyja nyomát az íráson. Ezek az írások éppen ezért hidegek. Nincs meg bennük a tartalom és a forma egysége. Ez meglévő probléma, mai probléma. Ezek az írók természetesen előbb-utóbb teljesen átfarmálódnak és belülről adják a máát, mert formában is átalakulnak, megteremtik a maguk eredeti, de mai — mondanivalóhoz — szabott formáját. Mégis — ezt a folyamatot is meg kell gyorsítanunk, ezzel a kérdéssel is foglalkoznunk kell. Nem szabad hagynunk, hogy bárki is, telenség, elkallódjék, vagy sajátmagával viaskodjék — értetlenül.

Lőrinc Péter

LATÁK ISTVÁN VERSEI

A Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetség kiadásában, a Jugoszláviai Magyar Írók sorozatának 3. könyveként megjelent Laták István verseskötete, a »Viharos idők vetése«.

Aki szereti a verseket, akinek szíven fekszik az irodalom — különösképp bontakozó irodalmunk, aki a régi Jugoszláviában megismerte és megkedvelte Laták írásait, aki tudja, hogy a múltban —, amikor a demokrácia jelentette közéletünkben a hideg oldalt — Laták mondhatni egyedüli irodalmi bajvivója volt az osztályharcos, népi küzdelemnek, az örömmel üdvözlő és érdeklődéssel veszi kezébe ezt a könyvet, amelynek tetszetős kiállítása is bizonyítja könyvkiadásunk hároméves fejlődését.

A »Viharos idők vetése« sorrendben Laták negyedik verseskötete. A »Kolduslázak« 1928-ban, az »A kültelek« 1937-ben, az »Egy élet árad« 1939-ben és ez 1948-ban jelent meg. Az első kettő a szerző, a második kettő a HÍD kiadásában. A bibliográfiai adatok 20 évi munkásságról tanuskodnak és egyúttal a demokratikus szellemű írások megjelenési lehetőségeiről a múltban és ma.

Ha a Viharos idők vetése a husz éves munkásság legújabb állomása — és másként nem tekinthetjük — ha Laták István költői tevékenységéről értékelést akarunk adni — és erre mind Laták, mind az olvasó közönség, mind irodalmunk szempontjából szükség van — akkor nem szabad ezt a verseskötetet önmagában tárgyalnunk, hanem csak mint egy fejlődési lánc egy szemét, ahol az egész a fontos és csak an-

nak kereteiben elemezve kaphatunk a valósághoz megközelítő képet, elemzést és tárgyilagos értékelést.

Az 1928-tól 1948-ig terjedő időszak jelentős szakasza Jugoszlávia történetének. Jelentős szakasza a demokrácia, a munkásmozgalom és különösképpen a jugoszláviai demokratikus magyarság fejlődésének. Erre az időre esik az 1929 évi népellenes január 6-ikai katonai-fasiszta diktatura bevezetése, a nagy gazdasági válság, az ország fokozatos fasiszálása az uralkodó körök részéről és a népi demokratikus harc erősödése, térhódítása; elmélyülése és kiszélesülése a hazaszerető dolgozó tömegek soraiban. Erre az időre esik a második világháború, a népfelszabadító harc, az ország felszabadulása és az azt követő ujjaépítés és a tervgazdaság bevezetése. Erre az időre esik a magyar kisebbség kiüldözése, a meglévő magyar iskolák tömeges bezárása, az anyagi és kulturális nyomor nagyméretű megnövekedése, majd a háborút megelőző időkben a fasiszta revíziós gondolat lábrakapása, az akasztólás és razzias megszállás és a faji és nemzeti különbséget nem ismerő népi demokratikus új Jugoszlávia megteremtése — a magyar betű és a magyarul szóló emberi gondolat szabadságának megszületése.

Laták István munkás-író — nem a szó származást jelentő értelmében, hanem azért, mert kezdettől fogva a munkásmozgalom belül élt és fejlődött — hol közelebb, hol távolabb annak vezető erejétől. Még közelebbről meghatározva Laták István Szuboticán élt, ott dolgozott és tevékenysége a szuboticei munkásmozgalom pecsétjét viseli. Fontos ezt tudnunk, mert a háború előtti Jugoszláviában Szuboticán volt a demokratikus megmozdulások és a munkásmozgalom magyarnyelvű részének központja.

Ha Laták háború előtti verseit olvassuk, felelevenednek előttünk a mult. Viszontlátjuk a magunk fejlődését, harcainkat, vívódásainkat. Azonban — és ez az alaphang végigvonul egész költői munkáján — ritkán halljuk az első hegedű magávalragadó hangját. Akkor sem ha szenved, akkor sem, ha káromol, akkor sem, ha buzdít és akkor sem, ha örül. És ezért bármilyen helytállóak is képei, megállapításai, bizonyos tartózkodást érzünk minden mondatában. Ritkán vált ki magasraívelő lelkesedést. Mégis ismerős hangok. De nem a szónok, inkább a hallgatóság hangja. *Tömegviszhangja az élcsapat tevékenységének.* Ez erénye és hibája Laták költészetének. Erénye, mert ily módon szeizmográfja a széles tömegek érzületének — hibája, mert a költő nem lehet egyszerű része a tömegnek, hanem annak legjava: vátesz, fényét a jövőbe vetítő fényszóró, lángoló tiltakozás, döbbenetes felháborodás, ezeket rohamozó lázadás, vagy világot magábaölelő öröm. A költő a harcoló sereg szócsöve. Dalai a célok, örömek, balsikerek, művészi és éppen ezért leghatásosabb kifejezései. És ezt a költészetet ritkán találjuk Laták verseiben. Miután nem tételezhetjük fel, hogy nem akar, csak azt állapíthatjuk meg, hogy gátlásait nem bírja maradéktalanul leküzdeni, nem tud egész lelkével előrelelendülni és előrelelendíteni.

Első kötetében magunkat látjuk, amilyenek voltunk az 1928-as években. Csak fehér és feketét ismerők, multat elvetők, zavaros világnézettel, de rendíthetetlen hittel, hogy még bukásunk is egy lépés a győzelemhez: »...nincs vég, nincs megállás. / A Balkánon hiába / Ágaskodnak a tornyok / A földrengéstől, hiába dobja le / A vonatokat, a házakat / Pokoli mélységbe... / Amíg két dolgozó ember marad / A föld-

tekén, aki megkóstolta / A tudás mennyei italát. / Addig csak haladásról, / Előretörésről énekelhetünk!»

Laták ebben az időben egyformán testvérének érzi még az osztályharcos munkást és a lumpenproletárt. »Minden háború« ellen hív tüntetni május elsején, de gyűlésre is tanít, és nálunk először szólaltatja meg a kisiklottakat és elesetteket. A világnézet, azonban — a maga ködös formájában — még nem a költői műben, hanem érezhetően a költő tudatában gyökerezik.

Formailag ezek a versek kiforratlanok. Helyenként úgy érezzük, hogy Laták szándékosan veti el a formát. Mai távlatból nézve látjuk, hogy a verset jellemző darabosság elválaszthatatlan része költészetének. Mindjárt le kell szögezniük, hogy ez sem neki, sem verseinek nem válik előnyére.

Mégis, az elfelejtett Somogyi Pál után, Laták versein keresztül szólal meg ismét a vajdasági dolgozó és hosszú ideig — mondhatni napjainkig — Laták egyedüli költője a munkásmozgalomnak. És bárhogyan is bíráljuk, kifogásoljuk fogyatékságait és tévedéseit, erről nem szabad megelégedezni.

Második verseskötete már sokkal higgadtabb és tisztultabb. A nagy gazdasági válsággal kapcsolatos nyomor szavát halljuk, rendezettebb világnézettel és a Népfront első toborzóját. Ezeknek a verseknek is még a borúátás az alaphangja és hangulata. Míg társaival együtt van, vidám és bizakodó »A nappal, a harc még tiszta, / Nagy tüzezet csíhol«. Ám nem tud magában annyi erőt felhalmozni, hogy egyedül is urrá legyen a gondokon: »De ha megtérünk kicsi odúnkba, / Szorong bennünk a síkoly, / Nincsen biztató holnap sehol / ... Mert a bánatok sohse fogynak: / S tiszta vágyaink megkoszosodnak.« (Este) Azután ismét remél és bízik: »Ó! — milyen komor, de biztató, nyugodt / A napi-robot-végzett proletár arca. / Tigrisek támadó vére, / Oroszlánok bátorsága / Bizsereg a vérében vadul...« (A munkás munkából szabadul)

Nem fogadja el maradéktalanul a közös harc eszméjét és ezért úgy érzi egyedül van: »A vad tusában minden idegszálam retten / Magánosan állok, mint pusztábavert bűnbak« (Mint beléndek mérge)

A könyvben később egyre erősebb lesz a derűlátó, harcos hang és a kételkedés egyre jobban halványodik: »Igy vidáman előre, meztláb / S még éhesen is, és urrá leszünk / Az összes történelmi erőkn!« (Március verse) Megszólal a harc elkerülhetetlenségének tudata is: »A kültelek nem marad a szomorúság fészke, / Mert itt beledrádttak az álmódásba.« (A kültelek)

Igen. Harcolni kell a fasiszmus, a rabság ellen: »Mikor a haladó derűs szabadság gondolatnak / Legkisebb hajtását szemzését is / Sötétínges, durva csizmák tapodják... / Ne féljete, most kell az eszme igazán / ... Elő mindazzal, mit a múltban már kimondtak, / Mi ködöt és tudatlanságot megszakít / ... Ma tudják mind a szenvedő emberek, / Hogy csak rossz után, nehéz küzdelmek drán / Érhetnek meg jobb jövőt boldogan.« (Mikor kedvünket...) És megmutatja a harc módját is: »Mégbújtunk már itthon eleget, / Gyerünk az utcára gyülekezve, / Halmozzunk vidám, nagy sereget.« (Nyár)

Két év múlva még tisztábban cseng a harci hang: »Ahol szomorkásan a lemondás virraszt, / Látok helyén kertet, palotát építünk. / Minden akadályon keresztül töröttünk, / S ha kell: erős az öklünk szétverni azt...« (Látok táján).

A versek formailag is szebbek, erőteljesebbek. Ebben a kötetében Laták már nem egyszer — úgy tűnik — nem visszhang, hanem hirnök: »*Másé az egészség, / Másé az igazság, / Szegény legény rongya fércét / Marja rozsa s. gasság. / Ellenségét löge / Mégis belevászik. / A jövődő hírhordója / Győz, nem kótic másik.*« (Furulyaszó) Laták itt biztat és toboroz: »*Szomorú vagy? A szíved helyén legyen / ... Gondolatod fönt járjon a hegyen / ... Tudt teremtőerő a szegények bánata. / Örömd meg virágod hajt a kültelen. / De ne sirj, ha mélyreharap a nyomor löge; / Kapd kezedbe sorsod vasseprűjét / S hol legtöbb a szemét, sújts odu.*« (Napiparancs magamhoz)

Tisztán megfogalmazza a munkás-paraszt szövetséget: »*Parasztgúnya és munkásmundér / Egyrabság szennyében izzadt / ... Egy az örökségünk ...*« (Százados hallgatás után) Hirdeti, hogy a cél már nem megszűni álom, hanem elérhető valóság: »*Sok szomorú ösünk ha hallana / ... Álmuk nem álom — erőnk ők is fokoznák; / Álmuk: kiküzdendő, tapintható valóság ...*« (u. o.)

Az 1937—39-es években magasracsapott a harc lángja a háború, a fajgyűlölet, a rabszolgaság ellen. A költő itt már túl van egyéni bajain és szinte az élenállók nevében zengi: »*Nem kell a zord északi átok! / Hogy a pogány újbarbárok / Tavaszi álmaim meggyötörjék. / Mert egyként embernek látom / Az óriást is és a törpét, / A feketét is és a szőkét...*« (Nem adom) Laták legkifejezőbb versei ebben az időben születtek.

Mindezzel azért foglalkoztunk ennyire részletesen, hogy megérthessük: a »Viharos idők vetése«-nek első része határozott visszaesés. Visszaesés, mert 1939 után újra erőt vesz rajta a borúlátás, a szomorúság és szem elől veszti azt, amit addig hirdetett. A versek külső formában sem mutatnak fejlődést — és »*aki nem fejlődik, az lemarad.*«

Az 1940—42-es ciklusból az addigi lázadó hang eltűnt. A versek többsége még a megszállás előtt megjelent. Laták 1943—44-ben teljesen elhallgatott, és csak 1945-ben szólalt meg ismét.

Mit jelent ez?

Azt, hogy Laták költészetének forradalmi tüze a megszállást követően megelőző években alábbhagyott és a megszállás alatt a jelek szerint — véka alá rejtette azt. De kialudhat-e a megtisztult világnézet lángja az öntudatos emberben? Megtántorulhat-e hitében, akinek eszmei fegyvere a marxizmus-leninizmus borotvaéles kardja? Soha. Semmi körülmények között.

A felszabadulás utáni versek többsége sem úgy tükrözi életünket, amilyennek azt mi érezzük. A tömeghez — de annak inkább elmaradt részéhez szól. Laták nehezen ocsudott a felszabadult életre és a tudatos elem erőszakos bevitele nagyon is érezhető.

Gladkov a »Cement«-ben leír egy üzemben kívül álló gyárat. A munkások nem dolgoznak, fosztogatják a gépeket és raktárakat. Mindenütt a zűllés nyomai. De az eldugott gépház ragyogó tiszta, mert a gépész naponta úgy végzi munkáját, mintha termelne a gyár, mintha minden pillanatban ujja indulna a termelés: És amikor valóban megindul, azonnal a legnagyobb sebességre lehet kapcsolni, mert a gyár lelke — a gépház — épen maradt és a lendkerekek az első pillanattól kezdve a régi erővel, de új lelkesedéssel csattognak.

Ha szabad ezt a hasonlatot költészetre vonatkoztatni: Laták nem őrizte meg a gépházat. Eszmeileg sem készült fel az új világra. Ezenkívül formailag is sokszor úgy érezzük, mintha költő pályájának elején lenne.

De beszéljenek a versek.

Az első ciklus 27 verse közül kettőben érezni a harcra sötét szellemet: »Testi nyomorúság, szolgaság s a többi, / Jöhetett, s jöhet már, életeti feladat, / Küldetés: a számkivetettekért ne hadd magad!« (Születésnapomra) és a »Viharok szárnyán«-ban »Bátran meredünk sugárzó távlatokba, / Enni, falni szabadság mézét, szerelem húsát. / Könnyeket szárító szélaj szélesap tágtult szemekbe, / S már messze a paraszas, üszkösödő nyomorúság.«, kettő vigasztal (»Falu és város« és »Mosás volt«) és 23 verse sívár lemondás.

Önmarcangolás, vád szólal meg. Hamis hang és olyan szavak, amelyek nem illenek Laták Istvánhoz: »Aki szólni tudna, mostan szólni nem mer / ... Boldog, ki más tájak fényét kapta.« (Ősz előtt), »Reményeim piros muskátlija / A hosszú télben elfagyott ...« (Hideg tavasz), »Csak a te sorsod bús és reménytelen.« (Hideglelés vagy)

Teljesen visszavonul. Ez már szinte egyenlő a fegyverletétellel: »Igaz vágyam nem tudhatja senki, senki, / Mert akkor értem a Rend durva keze nyúl.« (Sóhaj)

Egyedül van. Fél az emberektől: »Az utakon se barát se rokon.« (Kószámi hideg hajnalokon)

És fél az ellenségtől: »És mert ellöktek az emberi jogoktól, / Holnap egy messzi, vak erő eltaposhat.« (Oly kevés a fény).

Elfeledd régi harcostársait, akik igenis megbecsülték és csak a polgári társadalom képviselőire gondol: »Pénzt csak kaptam néha zord igémért, / Igaz megbecsülést ritkán, vagy soha ... / ... Elismerést hoz csak / A beltéren készült, jólszabott ruha.« (Csüggedt beszámoló).

A legfájdalmasabb, hogy mártírjaink emléke nem harcra, de csüggedésre bírja. Féltetőknek érzi életét és magát számkivetettnek, abban a városban, ahol mindaddig élt és dolgozott.

Gorkij mondta egyszer, hogy vannak sírós hangulatok, amelyekből csak úgy szabadulhatunk meg, ha leírjuk őket, de nyomtatásba adnunk nem szabad az így született írásokat. Laták ezt elfelejtette. Amint, hogy elfelejtette azt is, hogy a forradalom halottai emlékének nem bánattal, hanem a harc fokozásával szöktünk és kell áldoznunk.

Ez arra mutat, hogy Laták háborúelőtti költészetének forradalmisága a mozgalomnak, a demokratikus harcnak. Lényegében csak visszhangja volt, visszaverődése. A megszállás alatt — mert teljesen egyedül érezte magát — csak a ma korlátain kívül nem látó, becsületes kisember borulását adhatta.

Felszabadulás utáni verseit maga jellemzi legjobban: »A bánat úgy hozzáműtött egykor, / Hogy elfelejtettem a jó nevetést. / S alig tudtam életem sikoltani, / Midőn az első szabad szellő ért. / De hallgassátok most már szavamat: / Gyógyít a szabad lég s a napsugár ... / A szabad embernél nincsen boldogabb a télben / S nincsen a nyáron boldogabb.« (A szabad embernél nincsen boldogabb).

Ez a 26 versből álló ciklus az 1945 januártól 1947 novemberig tartó időszakot öleli fel.

A versek témája azt mutatja, hogy Laták szemét újra a való élet felé fordítja. Látni vélj a feladatok fővonalait is és programot is ad:

»Nagy a feladatod: szabadságban élni, / Urrá lenni az inség vad tengerén, / ... Ültess virágokat az üszkös romokra. / Szülessen új dal és új hősköltemény« (Motto).

Látja a magyar kisebbség széles tömegeinek riadt ocsudását, té-

velyegését: »Mint, ki sötét odúból támo lygott elő, / S az éles napfénytől vak módján hunyorog, / ... Még nem tudja az árva hol is kezd el, / Mert kemény élet vár rá: de jó, de szép« (Vajdasági magyarok).

És fülükbe zengi az új Jugoszlávia »itt émed, halmod kell«-jét: »Itt kell talpra állni a testvérepekkel / S építeni, jó vajdasági magyarok.« (u. o.)

A váróknak félreállóknak szól: »Az új élet nem jön: magad épited.« (Vedd fel a szerszámod) és látja, az ifjúság erejét: »Szedd össze versenyre minden jó erődet. / S ha kevés, kérjél gyermekedtől hitet.« (u. o.).

Ezzel a lelkesedéssel ír az anyákról, akik a »a holnapot legjobban hitték« és most »sugaras tavaszon vezet át az útjuk« (Anyák), a pionirokról, akik »dalolnak, menetelnek, építenek«, akiket »a megszépült élet hív« és »csodák kacagnak vidám soraikban.« (Gyermecknapra).

A »Májusi rapszódia« új májusra hív: »Ez nem a régi május, / amikor néhány álmodó szemű / elszánt ember ment ki az utcára«... és »Ez nem a lázadások / ... viharos májusa«... és »Ez nem a fasizta gyilkos hóbot / sörvitézes, hapták májusa«..., hanem »Ez az alkotók-nak / ... a bátor győzőknek májusa!«

Az Ifjúsági Vasútvonalat és építőit énekli, a testvériség-egység való raválását. »És dal csattan fel a visszhangzó hegynék / A kigyuló, ismerős csillagok alatt / Soknyelvű a dal, de mind egyről, szól: / A jelen a miénk és a nép halad.« (Építő testvériség)

A második ciklus legszebb versei — és őszintén sajnáljuk, hogy csak ennyit sorolhatunk fel — a: »Vajdasági magyarok«, »Vedd fel a szerszámod«, »A szabad embernél nincsen boldogabb«, »Májusi eső« és a József Attilára emlékeztető »Szegény ember vígan kiáll az útra«. Ebben az öt versben Laták legsikerültebben birkózott meg a formákkal is és mély, örömteli érzéseket kelt az olvasóban.

Kevésbé sikerültek versei Leninről, az Októberi Forradalomról, Nyegosról, Radicsevicsről, a Petőfi brigádról, végül Vuk Karadzicsról. Az utóbbi inkább irodalomtörténeti tanulmány. Véleményünk szerint a kötet csak nyert volna, ha ezek a versek kimaradnak. Különösen az Októberi Forradalomról írt: »Harminc éve csillag gyúlt ki«. Ebben Laták megdöbbentő hibásan magyarázza a munkás-paraszt szövetséget a Szovjet Szövetségben: »Hogy a paraszt az, ki felel, hogy a munkás az, ki kérdez.«

Ez alapvetően téves magyarázata a proletárdiktatúrának és azt is kiolvashatjuk belőle, hogy a Szovjet Szövetség berendezése, a kommunizmusba fejlődő szocializmus egyenlő a parasztság kíméletlen elnyomásával és leigázásával a munkásság részéről. Ez a mondat ellentétben áll a valósággal és azzal, amit Sztalin mond a munkásság és parasztság viszonyáról a Szovjet Szövetségben:

»A jelenlegi szovjet társadalom valamennyi töké s társadalomtól eltérő sajátossága abban relik, hogy ebben a társadalomban nincsenek többé egymással szembenálló, ellenséges osztályok, a kizsákmányoló osztályokat megszüntettük, a munkások, parasztok és az értelmiség viszont, akik a szovjet társadalmat alkotják, barátságos együttműködés alapján élnek és dolgoznak.« (Sztalin: Beszámoló a 18. pártkongresszuson)

Laták nem mélyült el kellőké p az új Jugoszlávia gazdasági, társadalmi és politikai felépítésében sem. Nem ismeri alaposan az egyes osztályok szerepét és szándékát. Tudjuk, hogy a gazdasági és politikai hatalmától megfosztott egykori uralkodó osztályok tagjai itt élnek közöttünk és jó részük soha meg nem békülő dühvel kész arra, hogy belénk

marjon. A politikai életből kiszorulva egyedüli »munkakörük« felemelkedésünk akadályozása — a szabotázs és a kémkedés. Tudjuk azt is, hogy éppen ezért fokozott éberséggel kell figyelniünk minden lépésüket. Laták ezzel szemben azt állítja, hogy ezek az elemek letették a fegyvert és csak pusztá életükért remegnek: »A *bűnös osztályok maradványai / már csak egyet szeretnének: / ha meglapulva, ha megszorítva is, de: lenni.*« (Májusi rapszódia). Ilyen megfogalmazás nem mozgósít, nem figyelmeztet, de elaltatja éberségünket.

★

Még egy kérdést kell felvetniünk Laták verseivel kapcsolatban. A költemény forma, a rímek, a ritmus kérdését. Bántóan hat a ritmus zavartsága és sokszor az az érzésünk, hogy egyes szavak csak a rím miatt állnak a sorok végén. Például a kötet első versében:

»Nem vitt magával útlevelet,
Csak két kérges, dolgozó tenyeret.
És került a rendőrségi
Szobákat s leletet.«*

Magyar nyelven ismeretlen ez a kifejezés: »rendőrségi lelet«. De ha van is ilyen, nem értjük, mi van ezen kerülni való és mennyiben jelent ez egy forradalmár számára veszedelembeli fokozást a rendőrségi szobákkal szemben.

Merészség a *x a x a* rímképletű versekben az *anyák* és *szomorúság*-ot rímeltetni (Anyák), vagy az *a a b b* képletű szakaszban *tanul* — *lehull, régi rend — nem felejt, koszorúzza — májusa* (Szegény ember).

A vers a gondolatnak, az érzésnek, a kifejezés szépségének, a ritmusnak és — amennyiben rímes, — a rímnek folyékony egysége és egybeforrottsága. Ezt a formai követelményt Latáknak sem a múltban, sem a jelenben nem sikerült maradéktalanul megoldania. A legzavaróbban hat a ritmus, a hangsúly indokolatlan keverése. Hangsúlyozott és hangsúlytalan szótagok — trocheusok, jambusok és spondeusok, néhol daktylusok — váltják egymást rendszertelenül és minden belső megokolás nélkül:

»Eldalolom a mezőknek.

— $\cup$ | $\cup$ — $\cup$ | $\cup$ — — | — — $\cup$

Megírom a szélnek.

— $\cup$ | $\cup$ — — | — — $\cup$

Mit munkások kalapálnak.

— — $\cup$ | — $\cup$ | — $\cup$ | — $\cup$ — $\cup$

Gyermekek mesélnek.

— — $\cup$ | $\cup$ — — | — — $\cup$.

A hangsúly a szótagpár első tagára esik — trocheus. Ez meg is felel a vers külső és hangulatbeli népdalszerűségének. Ám két szakasszal tovább ok nélkül jambusokkal keverődik a vers:

»Világos, mint építésünk

— $\cup$ — — | $\cup$ — — | — — $\cup$

* (utkítás tőlem)

Ötéves nagy terve.Kemény, mint katonánk szíve.S ellenünket verje.» (Számj. dalom)

Egy versnek, amely külső felépítésében zenei könnyűséget vesz fel, nem szabad így bukdácsolnia még kezdőnél sem.

Mi nemcsak magyarázzuk az életet, hanem tevékeny részt veszünk annak átalakításában. Ki-ki a maga munkakörében. Íróink a legjobbat és legszebbet kell, hogy adják az olvasónak. Mindenekelőtt tiszta távlatot. Hogy ezt adhassák, elsősorban maguknak kell megismerkedniük az élettel és az élet fejlődésének törvényeivel általában, a mi életünk sajátos körülményeivel különösképp. Tudniok kell megkülönböztetni a hervadó régít a bimbózó újtól. Azonban nem elég magvat adni művészi feldolgozás nélkül, mint ahogy a legtetszetősebb, legszebb forma se pótolhatja az építő tartalom hiányát. A hideg okfejtés legkevésbé versbe való. Az író szívének kell teljes melegével megszólalnia.

A magyar dolgozó ma már nem elmaradottabb hazánk többi dolgozójánál. Csak más a kultúrája. Elég, ha a magyar nemzetiségű rohammunkások arányszámára hivatkozunk. És ezért Jugoszláviának ez a magyar dolgozója ma már joggal követelheti, hogy az ő műszaki és politikai felemelkedésével párhuzamosan és mindannyiunk számára útmutatóan emelkedjék az irodalom, emelkedjenek íróink is. És ahogy ma gyárban és mezőn a termelést emelő úttörőink — a termelés élcsapatának példája a mértékadó, ahogyan a termelésben előtérbe lépett a minőség kérdése és ezt a kérdést napról-napra sikeresebben megoldjuk — így kell ennek lenni az irodalomban is.

Laták együtt menetelt a munkásosztállyal — a néppel első irodalmi lépésétől kezdve és hű maradt a dolgozók ügyéhez. Éppen ezért kívánhatunk és kívánunk tőle sokkal többet, kiforrottabbat, mint ebben a kötetben adott. Meggyőződésünk, hogy Latáknak a próza inkább eleme, mint a vers. Eddigi munkássága is ezt tanúsítja. Novellái és általában prózája erőteljesebbek verseinél.

A »Viharos idők vetése« egészében nem ér fel az új Jugoszláviában végbemenő fejlődés által felállított irodalmi követelményekig és lehetőségekig.

Íróinktól nagy, erős, tisztaszemléletű, kiforrott, minden ízében művészi alkotásokat várunk, amelyek visszatükrözik a hazánkban végbemenő gazdasági, társadalmi és kulturális forradalom — a szocializmus építésének forró lendületét.

Steinfeld Sándor

»Nem haladhatunk és nem fejleszthetjük a tudományokat anélkül, hogy ne vennénk bírálat alá az elismert tekintélyek elavult tetteit és állításait. Ez nem csak hadügyi tekintélyekre vonatkozik, de a marxizmus klasszikusaira is.«
(Sztalin)

ÉLNI FOG EZ A NÉP

A népfelszabadító harcok győzelmes befejezése országunk fejlődése tekintetében a korlátlan lehetőségek távlatát nyitotta meg. Politikai, gazdasági és kulturális életünk terén ledőltek azok az évszázados korlátok, amelyek akadályozták a fejlődést, amelyek kerékkötői voltak a népi erők kibontakozásának. A filmművészet, a filmgyártás terén az első kezdeményező kísérletezések már a megszállók elleni harc idején megtörténtek, az ország első szabad területein, egyelőre csak a lehetőségekhez mérten, természetesen szűk keretek közt. Ez volt a mai jugoszláv filmgyártás magja, mert a régi Jugoszláviában filmgyártásról nem is beszélhettünk. Mindössze egy-két primitíven előállított zsurnál és kulturális filmet készítettek. A felszabadulással ezen a téren is megindult a munka olyan mértékben és lendülettel, mint azt tapasztalhatunk egész országépítésünkben. Népi államunk biztosította a szükséges anyagi előfeltételeket, vállalatok alakultak és kezdett kifejlődni a fiatal jugoszláv filmgyártás. Sok akadályt kellett leküzdeni, amíg a munka kibontakozhatott, a káderekhiány ezen a téren még fokozottabban éreztette hatását, mint máshol. Pedig az ország népei türelmetlenül várták az első hazai filmek elkészítését és bemutatását. Az egyre növekvő kulturális igények különösen a filmművészet terén jelentkeztek erőteljesen.

Mikor a sajtónk közölte a híreket az első hazai hangos-film közel bemutatójáról, a közönség várakozása még türelmetlenebb lett és amikor megjelentek egy-egy városban vagy faluban a »Szlavica« előadását hirdető plakátok, tömegek sorakoztak fel a mozik jegypénztárai előtt. Zsúfolt nézőterek előtt pergették első művész-filmünket és ez az érdeklődés még csak hatványozott mértékben fokozódott az »Élni fog ez a nép« bemutatásakor. A közönség, mert a maga történelmét látja a filmben, a leg-

nagyobb figyelemmel kíséri az előadást, észrevehető az a nagy hatás, amit a nézők ezreiben kivált ennek a filmnek a tartalma. Hatása nem mindennapi, hisz tárgya és képei ma már mind bennünk élnek. Így visszhangja mélyre hat és napokon keresztül a beszélgetések főtémája ez a film. Mindig visszatérünk egy-egy jelenetnek megtárgyalására, s érezni azt a rendkívüli pozitív hatást, amelyet dolgozó tömegeinknél kiváltott az új jugoszláv filmgyártás kitűnő terméke. Elsőrendű nevelő ereje van; egyszerű igazságával, témája nagyságával, művészi eszközökkel mutatja az utat, amelyen a dolgozóknak a legsúlyosabb történelmi pillanatokban haladniuk kell és amely valóban egyedül vezet ki abból a kaoszából, ahová az uralkodó osztályok juttatták a világot.

Bosznia hegyei közt hősi harcát vívja a nép, amely nem alkuszik, hanem kérészkérletlenül harcol a megszállás és a fasiszta elnyomás minden fajtája ellen. Harcol szabadságért, függetlenségéért, fejlődése további előfeltételeinek biztosításáért. És a szabadságharcosok mind erőteljesebb csapásokat mérnek a gyűlölt ellenségre. Levegőbe repülnek a megszállók vonatai, hull az ellenség, mint kasza alatt a kövér, megért fű és a felhőkbe nyúló hegyvonatok felett a harcok egy-egy sikeres akciója után felhangzik a győztes örömteli éneke. Napról-napra terebélyesedik a nép felszabadításáért folyó harc, ami nem is lehet másképp, hisz ezt a harcot az egész nép vívja, öreg, fiatal, férfi, nő és gyerek. Nem csak Bosznia népe harcol, hanem a többiek is, akik az egész ország területéről idesereglettek döntő párviadalra a hadadás ellenzőivel, a népeket eltiporni akaró fasiszmussal. Össze kell fogni, őszintén, minden hátsógondolat nélkül azoknak, akik a sötét erők ellenségei, mert azokat láthatatlan, de erős szálak fűzik egybe tekintet nélkül országhatárra, nyelvre. Ez a nép jobb jövőjéért folyó harc a magja

ennek a filmnek, ez kovácsolja egybe az »Élni fog ez a nép« cselekményét.

Felejthetetlen szép része a filmnek a csendes, kihalt Gremecsálji néptelen falu az ide nem messze dúló harc idején. A kihalt utcákon alig élőlény és messziről a hegyek fölött idemorajlik az ágyúk hangja. Ott, Kozarán, vívja a harcosokkal együtt élet-halál harcát a falu népe. Nem messze áll a harc és a faluban maradtak, néhány anya, fiatal lány, gyermek, aggodalmas, sötét arccal várják a híreket. Lovas futár vág át a falun. Az egyik házikó előtt megáll, vizet kér. Egy idősebb asszony feléje nyújtott edényét mohón emeli két kézzel szájához, miközben a kérdező, csupa-gond arcok felé pár szót mormol a súlyos harcokról. Tovább vágat és ismét bántó csend ül a falura. És az aggodalmaktól lassú, fáradt nőkezek, csak a hegyeken túli küzdelemre gondolva, kibontják hajfonataikat, hogy mint a népi hagyomány mondja, a harcosok útjai ne kuszálódjanak össze, szerencsésen és győztesen térjenek vissza.

A fegyveres harc szellemi forradalmat idéz elő. A gyarmati sors miatt kukorában elmaradt, elnyomott tömegekben megdöbbenő sorsukat és helyzetüket, kiutat keresnek az elmaradt életformák közül. Így kerül kézbe a ceruza, a füzet, így hajol kemény akarattal a könyv, az újság fölé a betüvetés rejtelseit tanuló, haladni akaró paraszti fej. A harc a kitanult, ravasz ellenséggel igen összetett. Nem elég a bátorság, tanulni kell, írni-olvasni, továbbképezni magát minden harcosnak, mindenkinek, aki haladni akar. A felszabadított területen a nép egyszerű fiai, az országépítés legegyszerűbb feladataitól kezdve az összetettebb államszervező feladatokig, nap mint nap új feladatok megoldása elé kerülnek. Ezért tanulni kell, ha lépést akarunk tartani a népek nagy versenyében, ha nem akarunk lemaradni a fejlődésben. Ezek a tények hatalmas változásokat idéznek elő a boszniai tájakon. A faluba került hajlotthátú professzornak bőven akad tennivalója. Kedvvel, sze-

rettel végzi munkáját, mert itt, a nehéz körülmények közt is, maradéktalanul megkapja fáradozásaiért azt, ami a tanítónak a legtöbbet jelent: a megbecsülést, a szeretet, a szabad kenyér testvéri megosztását. A darab legközvetlenebb jelenete, ahogy két kis parasztyerek osztózkodik a nagy kincs, a cserza kettévágásán, kinek jut a nagyobb fele? Ebben a jelenetben nincs semmi mesterköltség, egyszerű eszközökkel a legművészibb hatást éri el a rendező.

Első művész-filmjeink igazolják, hogy kulturális életünk is milyen hatalmas változáson ment keresztül. A tőkés-világ idején holmi detektív, cowboy filmek és szerelmi límanádék segítették elterelni a tömegek figyelmét a munkás és a tőkés közötti viszony főproblémáiról. Ma már a dolgozók tiszta életszemléletét hirdetik filmjeink. Pár éves filmgyártásunk oly jelentős eredményeket ért el, amelyek a fejlődés legszebb távlatát nyitják meg filmművészetünk előtt.

Az eredmények elismerése természetesen nem jelenti azt, hogy filmjeink most már tökéletesek és nincsenek hibáik, amelyeket javítani kell. Az »Élni fog ez a nép« nem zárt kompozíciójú filmdráma. Pergő képeiben sokszor a dokumentáris film jellegét ölti és egyes jeleneteiben csaknem zsurnálszerű. Általában több realisztikus és művészi elem javára szolgálma. A filmben szereplő színészek még nem rendelkeznek megfelelő filmszínészi gyakorlattal. Színpadi színészek, akiknek még nem volt alkalmuk teljesen elsajátítani a filmművészet minden fortélyát. Sok ismerős arcot fedezünk fel a színészek között a noviszádi Nemzeti Színház művészei közül is, köztük a Krjvo szerepét kitűnően alakító Sztojkovics Alekszandrat, aki Jagoda öreganyját játszó színésznővel a legjobb alakítást nyújtotta. A tömegjelenetekben, amelyek sikerültebbek, mint a »Szlávicá«-ban, maga Gremecsálja népe működik közre. Nagyon sokan voltak közülük olyanok, akik maguk is átélték a filmben most

megisméülődő jeleneteket és ezért nem is esik olyan nehezükre valóban életesen megjátszani a nagy történelmi napokat.

Második művész-filmünk különösen a fényképezés terén mutat lényeges fejlődést, ami érdekes meglepetéseket hozhat a közeli jövőben és ezért különös érdeklődéssel várjuk a következő filmek bemutatását. S ha tekintetbe vesszük, hogy jelenleg több mint 10 új művészfilm forgatása folyik, úgy ez azt is jelenti, hogy a jövőben az ország népeinek igényeit már nagyobb lehetőséggel elégítheti ki a jugoszláv filmtermelés.

Kun Szabó György

SZÍNHÁZ

A MINISZTER FELESÉGE

»Ridentem dicere venum« — nevetette megmondani az igazat, de nem elmézően és nem is megbocsátóan, hanem könyörtelenül és éles, elfutó hangon, — ez a szatíra. És mivel mi a drámában nem mehetünk el vállvonogató nemtörődomséggel a kérdés mellett, hogy a színpadra kerülő darab tragédia-e, bohózat-e vagy éppen szatíra, mielőtt most tovább mennénk, föltekinteni meg kell határoznunk a műfaj követelményeit.

Humor vagy szatíra kell, — ugrik elénk a kérdés, ha a színházi bemutató tanulságait és az összhatót mérlegeljük?

A humor finom művészi eszköz és ha igazán művészi, akkor ártatlan is. Fölmenti, mintegy föloldozza az embert apró botladozásai alól, mert szereti. Nem tagadja meg tőle a rokonszenvet, még akkor sem, ha ezek a botladozások nem csupán szavaiban, de hirtelen vagy akár meg gondolatlan cselekedeteiben megnyilvánulnak. De még a gúny eszközeihez sem nyúl, ment hősét menteni akarja, hogy átsegítse együgyűségein és megkaparintsa számára az elégtételt. A humor nemcsak nevetetni, de mélyen sajnáltatni is tud, hisz magának vallja mindazt, amit mond és azonosulni tud vele. A humor az

alkotó társadalomból hajt ki, annak a képét tükrözi a maga egészséges kacagásán is... A szatíra sokkal keményebb s amennyire művészi eszköz, annyira fegyver is, mert amikor a hulló, romboló társadalmat vagy életformát bírálja, annak belső bajait kutatja, a bajokban nem a fogyatékossgát látja, hanem a bűnt, amely a cselekedetek minden fondorlatában ott fészkel és benne él a szándékban is. A szatíra nem emberi botlásokat, hanem társadalmi betegségeket fed föl és pelenkére állít.

Nusics Branisláv alakjai nem bárgyú figurák, nem is botladozók, hanem a tőkés rendszer minden hájjal megkent kufárai, építői és szolgálatai. Apraja-nagyja mindaz. Ha a vígjátékem néha el is önti a darabot, mert Nusics szerette és tudta megnevetetni a közönséget, e mögött mégis ott érezzük a társadalombírálat sokszor szinte merészen éles hangját és az ítéletet is, amelyet oly könyörtelen csattanással kimond a hatalom, a vagyon felé kapaszkodó közsákmányoló osztály fölött.

Hiteles-e a kép? Nusics életműve és írói magatartása hitelesítették. Szerbiában és a régi Jugoszláviában a politikai és a társadalmi élet szatirikus arca. A »csarsija« messze a magasban, a nép fölött élt s kiket a polgári élet mohósága magával ragadott, azok is oda tartottak.

A nyárspolgár ebben a környezetben jó alanynak bizonyult, mert egyedüli vágya az érvényesülés és a fölötte élő nagytőkések, államférfiak és az államapparátus filiszterei életmódjának majmolása. Zsivka asszony, Popovics Szina miniszteri tanácsos felesége is fölfele néz, hogy lefele annál jobban taposhasson. A miniszteri előléptetés csak alkalom arra, hogy ez a rabbiátus törtető asszony megmutatkozzék a maga igazi valóságában és pillanatnyi tündöklésével fényt vessen mindarra, ami körülötte forrtyog, zajlik, ami voltaképpen körülveszi és ami az egész világának egyedüli lényege. Nincs egyetlen, olyan alak se kö-

rülötte, akit a véletlen sodort volna a tévelygésbe, mert nem tévelygő Péro, az öreg írrok sem, hanem szolgálók, akinek megalkuvására és megtestesített lakájszemlére osztályuralmat lehet építeni. Mindenki a maga külön kis vágyával, panamájával, ügyes-bajos dolgával, siet a miniszterné elé és mindenki hasznát akar húzni abból a pozícióból, amely — úgy érzi és nagyon is jól érzi — az ő osztálymagatartásából vált családi leveles-fazékká. Most mindenki merni akar belőle, még a talajvesztett cseléd lány is, akit ez a hulló környezet tett »fehér-cselédde«. Zsivka asszony, a miniszter felesége nyárspolgári mohóságában mindent egyszerre fölnyalabolna: hatalmat, tekintélyt, társadalmi hívatást (?) és társasági szerepet is. Szóval mindazt, amit az uralkodó osztály politikája és belső élete lehetővé tett számára. Ha mindez most, az első nekiszaladásra nem is sikerült, ha a vő szívósabbnak és agyafurtabbnak is bizonyult, mint az anyós s ha a nagyzási hőbort botrányba és fullasztotta a miniszteri család életét, — a miniszter felesége és a többiek ezt nem úgy érzik, mintha csatát vesztek volna, hanem csupán egy kis balsikernek, amelyet a férj — a lemondás után — egy közlegyintéssel intéz el, a »miniszteri gyerek« teli torokkal bömböli az utcán, hogy »le a kormányossal«, a kudarcot vallott asszony pedig gúnyosan néz végig az államkasszárt pumpoló vején, mert tudja, hogy az ő társadalmában, ha ma valami nem is sikerült, holnap majd óvatosabb lesz s megint miniszterné lehet.

A darab vázát, ha így nézzük, s ha Nusics mondanivalójában a mély társadalmi jelentést keressük, akkor a szatírának ez a maró levegője csap meg bennünket. A darabnak ez az igazi értéke s nem az a vígjáték, amely kétségtelen végighúzódik benne és nagyon sok esetben, ha a rendező vagy a színész nem tartja kezében a lényegét megmutató mozzanatok, hatóerejével

előtérbe kerül és a jeleneteket egymás után fokozva a komédia vonalára viszi. A közönség sorában a vidám és megelégedett nevetés helyett harsány hahota hallik s itt megközelített nusicai alakokról és már nem is a színész, hanem a jelenet keltette zaj nyomja el a tovaáramló cselekmény legértékesebb csattanóit.

A Magyar Népszínház sorrendben most a harmadik Nusics-darab bemutatására vállalkozott. A »Gyanús személy« a Nusics-művek között is a legvázlatosabb darabok közé tartozik, így annak beállításáról — a bemutatótól eltelt két év után — távolról sem mondhatunk jót. A párhuzam megvonására és a fejlődés kiértékelésére alkalmasabb a másfél esztendővel ezelőtt bemutatott »Képviselő«. Sánta Sándor rendezői munkáját dicsérjük, ha a Képviselő bemutatója után ma már jól nusicai szatíráról beszélhetünk. A darab beállításában és a képek megszerkesztésében éreztük azt, hogy itt nem a komédiára, hanem a társadalmi jelentésre helyeződött a hangsúly. Minden rendezői törekvés erre irányult, ha nem is sikerült lehatalmnia a nusicai szatíra mélységéig. Hogy ezeket a mélységeket miért nem érte el, erre a kérdésre leghamarább a tipológia néhány jelentős tételével válaszolhatunk. Nem vígjáték-típusokról van szó, ezt nagyon jól megértette a rendező, de úgy érezzük, hogy egy-két akarva nem akarva rokonszenves színmű-típus mégis becsúszott az együttesbe. Mint az előljáróban már mondtuk, a szatíra rokonszenvet nem tűr, Cséda alakja mégis rokonszenves és nem kis rokonszeny sugárzik olykor Dára arcáról, hogy az öreg miniszter származás lakáját me is említsük. Jóllehet nagy föladat az egy családi tábló színes beállítása, de nyomban veszít az értékéből, ha élettelen papírmasé válik. Így a családi nagy jelenet táblójából egy-két alak (Jakab bácsi, Pánta és részben Jóva is) elcsikkadt, bár jól

tudjuk, a néhány szavas szerep sem ok arra, hogy jelentős alakok elsikkadjanak.

Kétségtelen, a miniszterné alakjának a megformálása a legösszetettebb feladat s a helyes megoldás egyben a darab alaphangjának megtalálását jelenti. Nem a rendezőn múlott, hogy Sefcsics Mici Zsivka asszonya nem is annyira játéknál, mint inkább alkatánál és orgánusánál fogva a nagyasszony alakját sejtette. Erőteljes és többé-kevésbé hiteles alakítás volt ez a maga memében, ha csupán színészi teljesítményről volna szó. Ezúttal s mindig, amikor egy alakra épített darab főszerepéről van szó, nem elégedhetünk meg azzal, hogy Sefcsics Mici »bevált«! Az ilyen közhelyszerű megállapítás természetesen közhelyszerű teljesítményt jelent. A művészi ábrázolás az, ha Nusics nyárspolgár asszonya nemcsak kántál (s nem úgy kántál, ahogy neki nem áll jól) hanem művészi átéléssel megtestesíti a nyárspolgárt. Az apróbb és néha nagyobb túlzások — úgy éreztük, — segédeszközei voltak ahhoz, hogy a nagy jeleneteken átvergődjön. (A harsány, artikulátlan hang már nem a szatíra hangja, — az már a burleszket jelenti). Mindeme fogyatékoság ellenére a darab nem egy nagy jelenet éppén a főszerep biztonságában érvényesült és sokszínű derűjének nem kis mértékben visszhangja a közönségsíkor.

Tikvicki Mária egy drámai hősnő hatványozottan nehezebb szerepével sokkal hamarabb megbirkózik és tragikái hangulatot sokkal előbb tud teremteni, mint egy szatíra vagy szatirikus vígjáték kis szerepében derűt. Pattogó, túl gyors ütemű beszéddel igyekezett a cselekményhangulatába kapcsolódni, nem egyszer le is maradt s szinte egyedül, egészen más hangulatkört teremtett magának a színen. Így nem is csoda, hogy néha túlzásokhoz folyamodott, amelyből olykor csak édes nevetése billentette helyre.

Cséda az újdonsült miniszter veje,

korrupt és agyafúrt fővárosi fickó, aki házasságát is az apósa előmeneteléből vagy előléptetéséből csorgó pénzekre építette. Számításból és haszonlesésből él, mint az uralkodó osztály minden elősködő filisztere s ennek az életstílusnak biztosításáért mindenre képes. Szeretne egy szép asszonyt két fizetési osztállyal, de nem vetne meg »két asszonyt négy fizetési osztállyal« sem. A Magyar Népszínház bemutatóján a tőkés rendszer e sötét figurája volt a legtevésebben megfogalmazott és elrajzolt alak. Nem volt típus, hanem egy egyszerű, majdnem szünke tisztviselő, aki néha, egy-egy röpké pillanatra rokonszenvessé is válhatott az egyik ámulatból a másikba eső közönség előtt. Sovény Károly jól sikerült maszkja is inkább a tiszt polgár maszkja maradt, aki vár ugyan a hozományra, mégpedig az államkasszából, de úgy fékezi anyósát, mintha a család tisztességére egyedül ő vigyázna. Sovény mindazzal adós maradt, amit a szerző Csédaról Vászó bácsi szájába adott s így a miniszterné anyósi gyűlöletét is indokolatlanná tette.

A tenyeres-tálpas szobalány nyelve úgy oldódik, ahogy azt környezete megengedi s bizalmas családi szerepe akkor válik cinkostársivá, amikor kinyílnak előtte a törtétek szennyesládái. A szolgálatkütségnek ezt a sajátos formáját N. Kiss Klára helyenként egészen elfogadhatóan érzékelte, főleg a darab első jeleneteiben; később, amikor szerepe a bizalmas s alakja a cselekmény középpontjába kerül, nem egyszer elejti a fonalat vagy fiatal epizódista módjára elcsúsz. Figurája plasztikus volt, sokhelyütt egészen megragadó, azután megint megfedekezett a koncentrációról s kis szövegfölmondás után behúzott nyakkal vonult át a színen. A játék megszokhatatlan folyamatosságára fokozottabban kell törekednie Kiss Klárának, hogy egy pillanatra se essen ki a szerepéből: teljesítménye csak így lehet egységes és egyöntetű.

A filiszteri világ kifent alakjait

Nusics mesteri kézzel rajzolta meg. Nem bohócok s nem is üres piperkőcök ezek, ha a darabban a piperkőcök fogásaival is lépnek föl, hogy a mondan életben fölszedett mázukat megcsillogtassák. A letűnt társadalom egy ilyen ügyencéje Dr. Ninkovics külügyminisztériumi titkár, a miniszternek belső, titkos barátja és a nyárspolgárok nagypolgári vágyainak fizetett beteljesítője. Sánta Sándor kivasalt tisztviselő-donjuanja talán a legjobban megközelítette a nusicsi alakot, bár játékának folyamatosságát technikai hiányosságok zavarták meg s így figurája sem válthatott valóban élményszerűvé. Mindjárt itt kell megemlítenünk Cseh Mária Szója asszonyát, aki, amint a színpadra lépett, magával hozta egész társadalmi multját, mindazt, ami a könnyűvérű, polgári nők életét betölti. Nem adott többet, de kevesebbet sem. Éppen a túlzásoktól való tartózkodásával érzékelte azt, hogy nem él a helyzetkomikum roppant előnyeivel, hanem valóban a jelentésre helyezi az alakítás súlypontját. (Maszkjából a hervadó s mégis élnivágyó nő arcvonásai hiányoztak.). Így, végre Nagy Frigyesnek is alkalma nyílt bemutatni alakító képességeit. Fővárosi jampece hiteles alak annál is inkább, mert ez az ő igazi eleme. A kabaré olyannyira ismert pesti hangja nála most nem tört fölszínre: a színészi teljesítmény javára lefékezte a Nusics-szöveg. Szabó István, Balázs Janka és Fazekas Piri olyanok voltak, mint amilyeneknek ilyen szerepkörben már láttuk őket. Vigyáztak és sikkerrel vigyáztak arra, nehogy elmosódó figurát adjanak, mint Sulc Flóra és Mamuzsics István. Godányi Zoltán lombrozó típusa sokkal jobb volt, mint hasonló alakok üres filmkópiái.

Az uralkodó osztályok szolgálai-

kei a maguk száználmas esendőségükben is az elnyomatás torz képeit vetítik, — ezt olvashatjuk ki Nusics írókának magyszerűen megfestett alakjából s ezt érzékeltette olykor csaknem maradéktalanul Kiss György is. Ebben a részleteiben kidolgozott játékokban láttuk vagy inkább egy-egy mesteri fölvilágításból következtettük, hogy Kiss György a mellékszerepet a főszereppel egyenrangúvá tudja tenni. És számára a bírálat részéről ez a legnagyobb elismerés. Gyapjas János sihederje elfogadhatóbb eddigi alakításainál. Kevesebb a műkedvelői gesztus s egyre több benne a puszta komédiázást háttérbe szorító emberi vonás. Ideje lenne már, hogy ne csak a gyerekek, de a felnőtt szerepekben is megtalálja a megfelelő hangot. Rind Károly karikatúrája kacagtató, de mint ha jobban bele illene egy bohózatba, mint a több fegyelmet igénylő szatirikus vígjátékba. A darab nem egy kisebb szerepe része az egésznek. Az együttes tagjai, akik a színpadon helyet kaptak, egyre érezhetőbb színészi fegyelmelozettséggel végezték munkájukat.

Nusics Braniszláv szatirikus vígjátéka, a »Miniszter felesége« nem először szerepel magyar színpadon. Valójában ez volt az első Nusics-darab, amellyel a magyar színházlátogató közönség megismerkedett, de a pesti színpadok szájaíze szerint ismerkedett meg vele. Mert a hevenyészett fordítások éppen azt sikkasztották el a darabból, ami annak és az egész nusicsi színműirodalomnak a lényege. *Herceg* János fordításában ezért nem csak a finomtollú prózaírónk munkáját kell dicsérnünk, hanem a »Gospodja ministarka« első hiteles fordítását, amelyben a mű igazi mondanivalójára és a szerző hamisítatlan értékeire leltünk.

Lévay Endre